

قارداشلىق
QARDASHLIQ

KARDASLIK 97

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT VE FOLKLOR DERGİSİ 3 OCAK - MART 2023 SAYI/ISSUE
REVIEW OF CULTURE ART LITERATURE AND FOLKLORE JANUARY - MARCH 2023 YIL/YEAR 25

Başın Sağolsun Canım
TÜRKİYEM

KERKÜK VAKFI

KERKÜK VAKFI

KARDAŞLIK

Kültür Sanat Edebiyat ve Folklor Dergisi

Yıl 25

Sayı 97

Ocak - Mart 2023

ISSN : 1302-2857

Fiyatı : 60 TL

**Kerkük Vakfı Adına
İmtiyaz Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü**
Erşat HÜRMEZLÜ

Editör ve Genel Koordinatör
Suphi SAATÇI

Yazışma adresi
P. K. 20 Cerrahpaşa/İSTANBUL
Tel. (0212) 584 00 75
www.kerkukvakfi.com

İdare Merkezi:
Haseki Sultan Mahallesi Kuka Sokağı
Huzur Apt. No: 1/1
Fındıkzade / İSTANBUL

Temsilciler
Habib HÜRMEZLÜ (Ankara)
Necat KEVSEROĞLU (Kerkük)
Mehmet Ferit ERBİLOĞLU (Erbil)
Ali İhsan NAQIB (ABD)

Bilim Kurulu
Prof. Dr. Yavuz AKPINAR
Prof. Dr. Zeynep AYGEN
Prof. Dr. Abdülhalik BAKIR
Prof. Dr. Haşim KARPUZ
Prof. Dr. Mahir NAKİP
Prof. Dr. Suphi SAATÇI
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Yazı Kurulu
Kemal BEYATLI
Aydil EROL
Erşat HÜRMEZLÜ
Habib HÜRMEZLÜ
Mahir NAKİP
Acar OKAN
Suphi SAATÇI
Suphi SALT
Nazım TERZİOĞLU

KARDAŞLIK

Kerkük Vakfı İktisadi İşletmesi tarafından Türkçe, İngilizce ve Arapça olarak üç ayda bir yayımlanan hakemli bir dergidir. Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu imza sahiplerine aittir. Dergide yayımlanmış yazılar ve fotoğraflar kaynak gösterilerek alınabilir.

Abone yurtiçi yıllık 160 TL, yurtdışı yıllık 50 \$ veya
40 Euro Posta Çeki No: 5325057 Cerrahpaşa/İstanbul veya
İş Bankası İstanbul, Fındıkzade Şubesi Hes. No: 1068
840492

EUR Hes. No: 1068 3312429
Dolar Hes No: 1068 3312415

Tasarım
Ercan ŞİMŞEK

Baskı
İhlas Gazetecilik A.Ş.

İhlas Holding Medya Plaza Merkez Mah. 29 Ekim Cad. No:
11 A/41 34197 Yenibosna/İstanbul
Tel: 0212 454 30 00 - E-mail: info@ihlasmatbaacilik.com

Yeni çıkan
Türkmen Ülküsü kitabını ve
tüm kitaplarımızı
www.kerkukkitapcisi.com'dan
alabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

14

24

35

44

Okulsuz ve Eğitimsiz Türkmen Müziği Nereye Kadar • Editör'den	2
İbn Rüşd ve Kadın Erşat HÜRMEZLÜ	4
Baş Mehmet Ferit ERBİLOĞLU • şiir	5
Türkmenlerin Nasihatkârı: Galip Erdem Mahir NAKİP	6
İraq-Türkman Edebiyatının Yaranmasında Bağdad Mühitinin Rolü • Orxan İSAYEV	8
Kardeşlik / الاخاء (1961-1976) Dergisindeki Dil Malzemesinin Kataloglanması • Önder SAATÇI	10
Dörtlükler Sancak • şiir	13
Erol Kılınç Hakka Yürüdü Kardaşlık	14
Güneş Yine Doğacak Nesrin ERBİL • şiir	15
Deprem Ali YAĞMUROĞLU • şiir	15
Tarihin Habercileri: Pullar! Murat ÜLKER	16
Belgelerle Dopdolu Bir Kitap: Kerkük'ün Kimliği • Aziz ÖZKAN	20
Hayata Elveda Rıza ÇOLAKOĞLU • şiir	23
Abbas Şekerci Osman OĞUZ	24
Süleyman Demirel'in Kerkük Ziyareti Yasin Cemal GALATA	26

Kerkük Türküleri Mehmet GÜNEŞ	30
Erbil'in Ak Saçlı Şairi Hakka Yürüdü Nâzım TERZİOĞLU	35
Kerküklü Sabah Mardan'a Hollanda Kraliyet Nişanı • Kardaşlık	36
Namuslular Kahvehanesi Kemal BEYATLI	38
Gurbet Hoyratları Yılmaz KÖPRÜLÜ • şiir	39
Anılarda Kalan Arkadaşlarım Ahmet TELAFERLİ	40
Abdülhadi Güzel'e Saygı Duruşu Celal ÖÇAL	44
Sahipsiz Irak Türkleri ve Hadi Hoca Ahmet B. ERCİLASUN	47
Eski Köye (Kelimelere) Yeni Âdet (Anlamlar) Dil Doktoru	48
Haydi Öğren A Be Ce Bekir ERCAN • şiir	49
Halil Ahmet El Hasani Suat İzzet Esat ARSLAN	50
Türkmen Albümünden Editörün Seçtikleri	52
İNGİLİZCE	54-61
	62-64

Okulsuz ve Eğitimsiz Türkmen Müziği Nereye Kadar

Türkmenler Irak'taki varlıklarının devamını, zengin bir kültür ve sanat tabanı üzerine oturmuş olmalarına borçludurlar. Başta dil ve edebiyat olmak üzere Türkmen toplumu musiki dünyası ile de derin, köklü ve zengin bir mirasa sahiptir. Öncelikle şu gerçeği dile getirmekte yarar vardır. Medeniyetin oturduğu önemli sac ayaklarından birisi, hiç şüphesiz musiki kültürüdür.

Türkmen kültür ve folklorunun en zengin yanını hiç şüphesiz musiki geleneği oluşturur. Bu geleneğin içinde gelişen tür ise Türkmenlere özgü olarak icra edilen hoyrat ve türkülerdir.

Edebî açıdan büyük değer taşıyan hoyratların en ilgi çeken yanı ise, musiki yönünden sahip olduğu ezgi zenginliğidir.

Türkmen toplumunun da en çok rağbet ettiği hoyratlar, en çok gazel, divan, karabağı havaları ve türkülerle birlikte icra edilirler. Türkmen müziği repertuarı, tarih boyunca kulaktan kulağa, ustadan çırağa taşınarak gelişmiş ve varlığını sürdürmüştür. Geçmiş zamanlar içinde bazen enstrüman olmadan, bazen de darbuka, kaşık, kaval ve zurna gibi basit musiki aletleri eşliğinde yürüyen Türkmen müziği, yirminci yüzyılın ortalarına kadar gelebilmiştir. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkmen musiki hayatına keman, ud, santur gibi klasik Türk sazlarının katıldığını görüyoruz. Başta Abdülvahit Küzecioğlu, İlham Merdan, Mehmet Kalay gibi ses ve saz ustaları Türkmen müziğini daha zevkli icralarla ayağa kaldırmışlar ve geniş halk toplulukları ile buluşturmuşlardır.

Türkmen müziğine ilgi duyan değerli ud ve keman virtüözü Cemil Beşir de zevkli

icrası ile Türkmen sanatçılara eşlik etmiştir. Cemil Beşir bu arada Abdülvahit Küzecioğlu'nun sesinden taş plaklar yaparak, Türkmen müziğinin o zamanlar gramofonlarla evlerde ve kahvelerde halkın dinlemesine sunmuşlardır. 1959 yılında Bağdat Radyosu Türkmence Bölümünün açılması ise Türkmen müziği için gerçekten bir milat olmuştur. Böylece Kerkük'ten, Erbil'den, Tuzhurmatu ve Telafer gibi Türkmen bölgelerinde yetişen sanatçıların radyo mikrofonundan dünyaya seslenmelerine fırsat verilmiştir.

Irak'ta Güzel Sanatlar Eğitimi

Bağdat'ta 1936 yılında eğitime başlayan Güzel Sanatlar Enstitüsü, Türkiye'den giden Şerif Muhiddin Targan tarafından kurulmuştur. 1955 yılında Mesut Cemil ve Cevdet Çağla, daha sonra Cinuçen Tanrıkorur Enstitüsünün müzik bölümünü geliştirmişlerdir. Cemil ve Münir Beşir kardeşler bu okulda eğitim göerek büyük virtüöz olmuşlardır. Bu enstitüsünün resim, heykel ve sinema bölümlerinden Cevat Selim, Faik Hasan ve Yusuf el-Ânî gibi büyük sanatçılar yetişmişlerdir.

Türkiye'de ilk kez 1976 yılında eğitim-öğretime başlayan İTÜ Türk Musikisi Devlet konservatuvarı, yarım asra yaklaşan süreçte güçlenerek etkinliğini artırdı. Konservatuarda çalgı eğitimi, bestecilik, müzikoloji, müzik teorisi, müzik teknolojisi, ses eğitimi ve Türk halk oyunları olmak üzere 7 bölüm halinde eğitim veriliyor.

Daha sonra Türkiye'nin birçok ilinde konservatuarlar açıldı. Günümüzde sayıları kırka ulaşan müzik okullarında hem doğu hem de batı tekniğinde müzik eğitimi yapılıyor.

Konservatuarlarda kompozisyon, üflemler, çalgılar, yaylı çalgılar, orkestra şefliği, vurmali çalgılar, piyano ve şan alt bölümleri de vardır. Müzik bölümünün yanı sıra tiyatro ve bale ana sanat dallarında da eğitim verilmektedir. İstanbul Teknik Üniversitesi Devlet Konservatuarı, günümüzde Türk Müziği alanında birbirinden değerli ses ve saz sanatçıları yetiştirmiştir. TRT Müzik kanalından yüzlerce genç icracı sanatçıları dinledikçe insanın göğsü kabarıyor.

Kerkük'te Güzel Sanatlar Fakültesi Kurulmalı Türkmen toplumunun musiki hayatı bütün canlılığı ile devam ederken, bu alanda varlık gösteren ses ve saz sanatçılarının hemen hemen tamamı alaylı olarak yetiştirilmiştir. Bunların arasında Celal Vendi, Hüseyin Bahattin Öztürk, Yılmaz Erol ve Fethullah Altunses gibi sanatçılar Bağdat'taki Güzel Sanatlar Enstitüsünün müzik bölümünden mezun olmuşlardır. Ancak geri kalan sanatçı arkadaşlar müzik alanında eskiler gibi kendi yetenekleri ile yetişmiş kişilerdir. Birbirinden değerli olan bu arkadaşlar bir de eğitim görmüş olsalardı, kim bilir daha ne harikalar yaratırlardı.

Türkmeneli halkı her nedense en çok müzik programlarına ilgi duymuştur. Nitekim geleneksel Türkmen müziğinin otantik biçimde sunulduğu Dedeler Yadiğarı, günümüzde Türkmeneli televizyonunda halkın en çok seyrettiği müzik programı olmuştur. Ayrıca son yıllarda yapılan bazı müzik programları zengin orkestrasyon icra biçimiyle sunulmaktadır. Bu programlarda yer alan yaylı çalgıların sayısı 5-6'yı bulmuş ve güçlü bir orkestra oluşturulmuştur. Programda genç kemancıları görünce doğrusu çok sevinmiş ve gurur duymuştum. Yıllardır Türkmen müziğini maestro olarak icra eden değerli sanatçımız Harbi Şükür Kayacı dışında yeni yetişen sanatçı isimler görmeye hasret kaldığımız için, yeni kemancıların yetişmesi bizleri sevindirmişti. Daha sonra yeni yetişen bu icracıların, Süleymaniye, Duhok ve Erbil'den getirilen sanatçılar olduğunu öğrendim. Meğer bunlar o şehirlerde yıllardır eğitim veren konserva-

tuarların müzik bölümünden yetişen gençlermiş.

O zaman hemen aklımıza şu sorular gelmiştir: Nüfusu 2 milyona dayanmış Kerkük'te neden bir musiki konservatuarı kurulmasın? Musiki kültürünün harman olduğu böyle bir şehirde müzik eğitimi neden akademik bir düzeyde ele alınmasın? Üzülerek ifade etmek gerekir ki Kerkük yıllardır her türlü yatırımdan ve gelişmeden mahrum bırakılmıştır. Bu durumda Kerkük'te, içinde musiki konservatuarı da bulunan bir güzel sanatlar Fakültesi kurulmalıdır.

Türkmen Siyasetçilerine Düşen Görev

Her şeyden önce Türkmen siyasetçilerinin böyle bir konservatuarın açılması için harekete geçip Bağdat'taki siyasî iradeyi bu konuda ikna etmeleri gerekir. Unutulmamalıdır ki böyle bir eğitim ve sanat kurumunu hayata geçirmek için özellikle başkent Bağdat'ta başbakanlık ve bakanlıklar nezdinde büyük çabalar gösterilmesi şarttır.

Kerkük Üniversitesine bağlı olarak açılacak böyle bir musiki konservatuarı için, başlangıçta yine Türkiye'den destek alınarak hayata geçirmek mümkündür. Bu hususta Türkmen müziğini yakından bilen müzikolog Dr. Mehmet A. Özbek gibi hocaların birikimlerinden yararlanılarak örgütlenmek imkânı sağlanabilir.

Konservatuarın açılması, doğrusu Kerkük'ün kültür ve sanat tarihinde bir devrim niteliği taşır. Böyle bir girişimi hayata geçiren kişiler de her zaman minnet ve şükranla anılır. Bu arada bu konservatuara Abdülvahit Küzecioğlu adının verilmesi de ayrı bir vefa ve kadirşinaslık örneği sayılır. Öyleyse böyle bir hizmet verecek olanlara şimdiden selam olsun.

Süleymaniye

İbn Rüşd ve Kadın

Eski çağlardan kalan ve felsefe tarihinde özgün yeri olan bazı filozofların kadın hakkında olan görüşleri tartışılmışsa da yüzyıllar boyunca kabul görmüştür.

Aristoteles (Aristo) bu konuda en çelişkili fikirleriyle tanımlanmıştır. Aristo (M.Ö 384- M.Ö 322), kadını biyolojik açıdan eksik, politik açıdan yetersiz ve eksik bir varlık olarak görmüşse de bazen kadının eşitliğini de vurguladığı söylenmiştir.

Aslında İbn Sina da bu fikirlerden etkilenmiş olduğu için, uzun zamanlar bu gibi fikirlerden kaynaklanmış bir düşünce olarak İslam'da kadının adı yoktur, denilmeye çalışılmıştır.

Halbuki yine Antik Yunan Filozofu ve bilgisi olan Eflaton (M.Ö 428- M.Ö 348), kadınların eşit olmalarına rağmen, erkeklerin görevlerini paylaşmak yerine bunlara kadınlar dünyasında görevler verilmesinden yanaydı.

Bizi en çok ve derinden etkileyenler arasında yine İslamiyet çağından bir düşünürün etkilediği söylenebilir. Bahsettiğimiz düşünür İbn Rüşd'dür (1126-1198).

İbn Rüşd Endülüslü Arap felsefe, fıkıh ve tıp âlimidir. Tercüme ve yorumlarıyla Aristo'yu da Avrupa'ya yeniden tanıtan ve İslam felsefesinde bu akımı temsil eden bir filozoftur.

Ancak bir farkla, Eflaton, bildiğiniz gibi literatürde "Eflaton Cumhuriyeti" veya "Erdemli Şehir" olarak bilinen kurumda hikmetli olan bireyin veya koruyucular olarak tanımladığı insanların, erdemli bir nesilden gelmeleri gerektiğini, bunun için yine erdemli kadınlardan doğmaları gerektiğine göre, İbn

Rüşd, o zaman kadınların da aynı vasıflarda olmalarından kaynaklandığına göre onların da her türlü idareye elverişli olduklarını söylemektedir.

İşte İbn Rüşd'ün farkı burada gözükmektedir. Erkek - Kadın eşitliğini ön plana çıkaran bu âlim, insanî etkinliklerin teklifinden bahisle, kadının ayrıldığı çok basit konular olduğunu, sadece beden gücü gerektiren işlevlerde erkeklerin önde olduğunu, ancak kadınların meselâ musiki ve sanat gibi konularda erkeklere fark attıklarını söylüyor.

Ona göre, tabiatın birliğinden amel birliği doğar. Bu bakımdan kadınlar sanayide de, savaşta da istidatlı ve akıllı olduklarının şüphe götürmez bir gerçek olduğu üstünde durulmalıdır.

İbn Rüşd, açıkça Erdemli Şehir'in kadın olmadan ve toplumun yarısının gözardı edilmesiyle mümkün olamayacağını asırlar önce bize söylemiştir.

Türk tarihinde bu konu tamamen farklı boyutlarda ele alınmıştır. Eski Türklerde kadın ve erkeğin toplumda eşit bir seviyede olduğu bir gerçektir. Bu dönemlerde hatta evin sahibi kadındır, kız evin başı kabul edilirdi.

Orkun kitabelerinde hakanın "karısının kocası ile birlikte Türk toplumunun başına indiği" anlatılır. Türk hükümdarları yabancı elçileri kabul ettikleri zaman eşleri de resmî olarak kabulde hazır bulunurlardı.

Milattan önce 6. yüzyılda Tomris Hatun neyse, sonraki tarihlerde de sultanlar ve hükümdarlarla doludur Türk tarihi. Son zamanlarda da Nene Hatunlar, Kara Fatma komutasındaki

Bacılar, Halime Onbaşılar da unutulmaz kahramanlardır. Bunların dışında ilim, sanat ve kültür alanında da isimleri zikredilecek birçok kadın vardır.

Günümüzde Kadın-Erkek ayrımı

Kadının toplumdaki yerini eski zamanlardakilere oranla geriye götürenler olmuştur. Dini-mizin öğretilerine rağmen kadına daha eksik bir rol biçenler olduğu gibi, bu konuda bizzat onların da zaman zaman direnmedikleri ve tepki göstermedikleri de vuku bulmuştur.

Bu şartlarda devlet idaresi dâhil, her uğraşta kabiliyetli ve güçlü olan kadınlar bazen sadece yedek koltuklarında kalmayı da mahzurlu görmemişlerdir. Tabii ki genelleme de mümkün değildir, çünkü bu konuda çok uğraş verenlerin de mevcudiyeti bir gerçektir. Zamanımızda bu tartışmaların yapılması uygun olmadığı gibi sonuç da vermeyecek bir konudur.

Artık genç kızlarımız davanın tüm sorumluluklarını ellerine alıp erkek kardeşleriyle birlikte mücadeleye en ön saflarda devam etmeleri zaruridir.

Bu durumun Türkmen milleti içinde de artık bariz bir şekilde görüldüğü ümitleri yeşertmektedir.

Bize kalırsa her mahfilde artık yedek koltuklarında olmayı kabul etmeyen, karar mekanizmasında tabii ve doğru yerini alan kızlarımız da bu yolu aydınlatmalıdırlar. Görünen o ki, bu da artık bir gerçek haline gelmiştir.

Bu hassasiyeti göstermeyen olursa bilsin ki suç işliyordur. Çünkü Birleşmiş Milletler kararları onaylanıp yerel hukukun üstünde olduğuna göre, 1979 yılı Aralık ayında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda alınan **Kadına Karşı Tüm Ayrımcılığa Son Verilmesi** kararı gereğince suç işlemiş olacaktır.

Dik olur özünü bilen er başı
Eğikse kesip at yere ser başı
Baştadır diye baş görme her başı
Başa oturmakla baş olunmuyor

Başta olmak başka baş olmak başka
Sert olmak başkadır taş olmak başka
Göze anlam katan kaş olmak başka
Göz üste konmakla kaş olunmuyor

Baş başta olmasa yeri görünür
Zor günde her daim geri görünür
Emeği görünür teri görünür
İki damla terle yaş olunmuyor

Dumanı eksilmez yüce dağların
Tasası olmaz ki cüce dağların
Eğilemez başı güce dağların
Hamuru topraksa taş olunmuyor

BAŞ
Mehmet Ferit ERBİLOĞLU

Türkmenlerin Nasihatkârı: Galip Erdem

İlk Tanışmalar

1974 yılının soğuk bir kış akşamıydı, elimize bir adres tutuşturdular ve Kızılay'ın arka sokaklarında bir yere gönderdiler. Üç Kerküklü Türkmen adrese vardık ve içeri alındık. Bir apartman dairesinin galiba ikinci katıydı. Kimseyi tanı mıyorduk. Ama Türkiyeli ağabeylerden birisinin Türk milliyetçiliğine dair bir konferans vereceğini biliyorduk. Eli-yüzü düzgün genç bir ağabey bir girizgâh konuşmasından sonra sözü yanında oturan, yaşça kendisinden büyük, zayıf, naif, cılız, çelimsiz, pejmürde giyimli, ayağını birbirine dolamış ve eli sigaralı birine verdi. Konumuz milliyetçilik nedir ve milliyetçi kime denir?

Bir süre bu yaşlı ağabeyi dinledikten sonra anladık ki bu zatın söyledikleri bizim fikrî istia bımızın üstünde bir mertebededir. Uzun cümleler, yer yer hikmet kokan sözler, kavranması zor ve zengin ifadeler, tefekkürü gerektiren iddialar, veciz sözler yağmur gibi bu zat-ı muhteremin dilinden dökülüyordu. "Amenna ve saddakna" ikrarını içimizde verdikten sonra, anladık ki böylesi şahsiyetleri anlayabilmemiz için önce görünüşe aldanmayacağız sonra da bizim daha çok kitap okumamız gerekiyor. Evet o günden, vefat ettiği güne kadar Galip Erdem ağabeyimiz sevgisiyle ve irşadıyla gönlümüzde taht kurdu, fikirleriyle de yolumuzu aydınlattı. Yeri geldi büyük tevazu göstererek evlerimizi şereflendirdi, yemeğimizi yedi ve yeri geldi biz onun mütevazı evine gittik hem hizmet ettik hem de fikirlerini dinledik. Kitaplarının yanında hangi dergi ve gazetede yazdıysa o yayını periyodik okumaya başladık. Özellikle Orta Doğu

Gazetesi'nde yazdığı yazıları arasında Irak Türkleri konusunda da yazıları bizi hem mutlu ediyor hem de aydınlatıyordu.

Galip Erdem önceleri iki seçkin Türkmen aydını ile 1950'li yıllarda tanışıyor, ilki Ömer Öztürkmen ikincisi de Necdet Koçak'tır. Ömer Öztürkmen, siyasetçi, gazeteci, yazar ve şair. 1965 seçimlerinde Adalet Partisi'nin Bursa Milletvekili yapmış; Büyük Doğu, Yeni İstanbul, Tercüman gibi gazetelerde köşe yazarlığı yapmış ve 1973-78 yılları arasında Galip Erdem'in de kadrosu içinde olduğu Ortadoğu Gazetesini çıkarmıştır. Necdet Koçak'la tanışması Türk Ocağı'nın tarihî binasına tesadüf eder. Bu tanışma sayesinde ki Necdet Koçak, tahsil için Türkiye'ye gelen idealist Türkmen gençlerini Galip Erdem'le tanıştırdı ve ondan feyz almalarını sağlamıştır.

Yetmişler ve Seksenler

Galip Erdem Türkiye'deki milliyetçi hareketin önemli isimlerinden biri olmasının yanında, dış Türkler davasının da iyi bir takipçisi idi. Irak'ı hiç görmemişti ama bir Kerküklü kadar Kerkük'ü, bir Tuzlu kadar Tuzhurmatı'yı ve bir Telaferli kadar Telafer'i bilirdi. Yetmişli yıllarda Türkiye'ye musallat olan öğrenci olaylarına karışan Türkmen gençlerine kızardı ve sürekli onlara "Sizin davanız Irak'tadır, kendinizi orası için yetiştirin." öğütünde bulunurdu. Bir de milliyetçilik ve ülkücülük konuları konuşulduğunda hep şunu vurgulardı: "Ülkücülük kutsal bir makamdır. Kendinize ülkücü demeyin. Her milliyetçi ülkücü olamaz. Bir insan hayatta iken ülkücülük sıfatını elde

edemez. Ömrü boyunca çizgisinde hiç sapma olmamışsa ve hayatının her döneminde tam bir ülkücü gibi yaşamışsa; öldükten sonra, o bir ülkücü idi denir. Biz şimdi olsa olsa ülkücü adaylarıyız.” Yetmişlerde söylenmiş bu sıra dışı tespit günümüz Türkmen gençleri için ne kadar geçerli?

Bize tavsiyelerinin başına ilkeli olmak gelirdi. Bu ilkeler bilgi kaynaklı olması gerektiğini vurgular dururdu. Son Havadis, Bâb-ı Âli, Sabah ve Zafer gibi günlük gazetelerde çok yazılar yazdı. Her gazetede ilk yazısında şu cümle bir şekilde ifade edilirdi: “*Bu gazetede belki inandıklarımın hepsini yazamayacağım ama inanmadıklarımı asla yazmayacağım.*” Belki de sık sık gazete değiştirmesinin de sebebi bu olmuştur. İşte idealizm budur!

Seksenlerden önce birkaç defa milletvekili adayı olmuştur. Galip Erdem’in idealizmini, seçim bölgelerini gezerken yaptığı konuşmalarda da bulmak mümkündür. Bir seçim gezisinde bir kahveye oturur ve birisi ile şu musahabesi olur:

- Bey, herkes bir şeyler vaat ediyor. Sen aday olarak ne vadedyorsun?
- Milli şuuru, ahlaki davranışı yerleştirmeyi. Hakkı ve adaleti. İşte bunları vadedyorum. Eğer karşıma haksız bir istekle gelirsiniz kovarım!

Necdet Koçak’ın idamından sonra Türkiye’de de 12 Eylül 1980 darbesi gerçekleşmişti. Türkiye’de tam bir hercümerç ortamı vardı. Galip Ağabey kendini hapiste yatan ülkücülerin parasız pulsuz kalan ailelerine adanmıştı. Ama her zaman “*Necdet’i kaybetmenin acısını şuramda duyarım.*” derdi. Seksenlerden sonra aktif siyasete başladığımızda kırgın, mahzun ve üzgün olmasına rağmen Galip Ağabey yine yanımızda yer aldı. Ama bu üzüntüsünden dolayı olsa gerek vefatına kadar Türkmenler konusunu yazmadı.

Galip Erdem’in Türkmenlere dair çok önemli bir tespiti vardı. “*İçinizde milliyetçi olmayanı görmedim. Demek ki aranızda fikri ihtilafınız yoktur. Ama buna rağmen anlaşmıyorsunuz. Yani esas müşkülünüz işbirliği ve güç birliği yapmaya muktedit olmayışınızdır.*” Çok isabetli olan bu tespit günümüz için de geçerlidir. Galip Erdem güç birliği yapamayıpımızı da nefsimizi eğitemememize bağlar: “*Yenilmemenin tek sırrı vardır: Nefsini yenmek! Ama nefsinin yenebilen bir yiğit, bütün dünyayı yenmiş sayılır...*”¹

Doğruları söyleme cesareti yanında alçak gönüllülüğüne diyecek yoktu Galip ağabeyin. Şu yakarışı bizi ve özellikle Türkmen siyasetini yürütenleri de ihata etmez mi? “*... Bilirim kudret sahiplerinin dalkavukları çoktur. Her kararınızı, her tasarrufunuzu şiddetle alkışlayanlar elbette bulunacaktır. Bir de lütfen benim gibi yalnız Allah’tan korkan, yüreğindeki millet sevgisinden başka bir zenginliği olmayan, kimseden hiçbir şey istemeyen ve beklemeden, yaşamakla ölmek arasında artık fark görmeyen birini dinleyin.*”²

Bitirirken

12 Mart 1997 günü Galip Ağabey’i daha 67 yaşında iken kaybettik. O, değil Türkiye’deki milliyetçilere, Irak Türkleri gibi ihmal edilmiş Türk topluluklarına özel bir ihtimam gösteren idealist bir dava adamıydı. Çoğu Ötüken’den çıkan kitapları mutlaka Türkmen gençliği tarafından okunmalı ve okutulmalıdır. Çünkü bizim ihtiyacında olduğumuz haslet *fikir birliği değil, güç birliğidir.*

Mekânın cennet olsun kendini milletine adayan adam...

1 Bu tavsiyeye uyarak biz de Türkmen Gençlerle Başbaşa kitabını kaleme aldık.

2 Osman Oktay, Galip Abi, Kendini Unutan Adam, 4. Baskı, Net Kitaplık Yayıncılık, 2019, Ankara, s. 140

İraq-Türkman Ədəbiyyatının Yaranmasında Bağdad Mühitinin Rolu

Azərbaycan klassik ədəbiyyatının önəmli hissəsi indiki İraq ərazisində yaranıb. Bu ərazilərdə yaranan Azərbaycandilli ədəbiyyat təkcə ümumTürk ədəbiyyatının deyil, bütövlükdə Şərq bədii fikrinin əsas istiqamətverici gücünə çevrilməyi bacarıb. Məhəmməd Füzuli kimi dahi söz ustasının İraqda yazıb-yaratması dediklərimizin ən böyük sübutudur. Lakin XVI əsrdə İraq ərazisində Azərbaycan ədəbiyyatının miqyası Füzuli yaradıcılığı ilə yekunlaşmışdır. Dahi şairin müasirləri hesab olunan Ruhi Bağdadi, Əhdi Bağdadi, Hüşyar Dədə, Fəzli Bağdadi və digər klassik ədəbiyyat nümayəndələri məhz qədim Mesopotamiya torpağında qələm çalmışlar.

Orta əsrlərin müxtəlif mərhələlərində vahid mərkəzdən idarə olunan bu ərazilərdə insanların ədəbi-mədəni səviyyəsi də zamana uyğun şəkildə dəyişirdi. Söz yox ki, Səfəvilər dövlətinin tərkibində olduğu zaman İraq ərazisində Azərbaycan Türkcəsi ən işlək dillərdən biri, çox güman elə birincisi idi. Lakin Bağdad yaxınlığında Azərbaycan ədəbiyyatının təşəkkül tapıb inkişaf etməsi Səfəvilər dövründən də qədimdir. Şübhəsiz ki, bu məsələdə əsas rolu vaxtı ilə Azərbaycandan köçüb Kərkük və ətraf ərazilərdə məskunlaşmış Türkmanlar oynamışdır. Fuad Köprülü bu haqda yazırdı ki, İraqda güclü olan Türkmanlar XIII-XIV əsrlərdə buralara gələn Cəlayirilər, Oyratlar və Baharlılar kimi Monqol və Türk zümrələri sayəsində xeyli çoxalmışlar. Elxanlıların mədəni və siyasi ənənələrini davam etdirən bu sülalələrin dövründə Azərbaycanda və İraqda uyğur baxşılarının davam etdirdikləri ədəbi ənənələrdən başqa Azəri ləhcəsi ilə yeni bir ədəbiyyat da inkişaf etmişdir. İraqa köç edən Türkman tayfaları ilə Azərbaycanda qalan tayfaların dil, adət-ənənə, dini inanc və nəhayət folklor eyniliyi yazılı ədəbiyyata da təsirsiz ötürməmişdir.

Bizə yaxşı məlumdur ki, Türkman alimlərin böyük əksəriyyəti İmadeddin Nəsiminin də məhz Bağdad yaxınlığında dünyaya gəlməsini və Azərbaycandilli İraq-Türkman ədəbiyyatının yazılı mərhələsinin məhz bu böyük hürufi şairi ilə başlanmasını iddia edirlər.

Mövzuyla əlaqədar bazı Türkman müəlliflər yazır ki, İraq Türkmanları İraqa dalğalar şəklində köç etdikdən 700 il sonra yazılı ədəbiyyatımız İmadeddin Nəsimi əl-Bağdadinin yaradıcılığı ilə meydana çıxdı. Hazırda Türkiyədə yaşayan ədəbiyyatçılar da bu fikirlərə şərik çıxır. Bu məqalədə məqsədimiz Nəsiminin harada anadan olmasını müzakirə etmək deyil. Başlıca amalıımız İraq ərazisində Azərbaycandilli ədəbiyyatın yaranmasında hansı amillərin əsas rol oynadığını müəyyənləşdirməkdir. Əgər Nəsiminin İraqda doğulması fikri ilə razılaşsaq belə (bunu Nəsimişünaslar daha dəqiq müəyyən edər) yenə də Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının nakam şairimizin yaradıcılığına təsiri təkzibedilməzdir. Uzun illər İraq-Türkman ədəbiyyatının tədqiqi ilə məşğul olan professor Qəzənfər Paşayev yazır: “Anadilli poeziyamızda fəlsəfi qəzəlin və qəsidənin, aşiq yaradıcılığında qılıbənd deyişmələrin, “Əlif-lam” və “Tərs əlifba”nın banisi, qoşma və divani kimi janrların təkamülündə əhəmiyyətli rolu olan, Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində müstəzad, mürəbbə və tərəcibəndlərin ilk nümunələrini yaradan Nəsimi klassik poeziyamızı və aşiq yaradıcılığını məzmun və ideya baxımından zənginləşdirən, məktəb yaradan qüdrətli şairimizdir”. Hörmətli professorun fikirlərindən aydın olur ki, İmadeddin Nəsiminin yaradıcılığı şifahi xalq ədəbiyyatı ilə, aşiq poeziyası ilə qarşılıqlı şəkildə əlaqəlidir. Bu əlaqə XIII-XIV əsrdə yazıb-yaradan Qazi Bürhanəddin, Cahənşah Həqiqi kimi şairlərin yaradıcılığında da nəzərə çarpır. Təsədüfi deyil ki, Türkmanların ən böyük alimlərindən biri hesab olunan Əta Tərzibaşı yuxarıda adını çəkdiyimiz hər iki şairi Azərbaycandilli İraq-Türkman ədəbiyyatının nümayəndəsi hesab edir. Baxmayaraq ki, həm Qazi Bürhanəddin, həm də Cahənşah İraq ərazisində deyil, indiki Anadoluda yazıb-yaratmışlar. Lakin bu ərazilərdə yaranan Azərbaycandilli klassik ədəbiyyat bu dildə danışan hər kəsə məxsusdur. Bu baxımdan Əta bəy haqlıdır.

İraq-Türkman yazılı ədəbiyyatının ilk nümayəndəsinin kimliyindən asılı olmayaraq Bağdad kimi elm və mədəniyyət mərkəzində və ona yaxın ərazilərdə Azərbaycandilli ədəbiyyatın yaranaraq yüksək səviyyədə inkişaf etməsi və

bu inkişafa səbəb olan amillərin mövcudluğu Azərbaycan Türkcəsinin vaxtı ilə bütün Şərqdə ən işlək dil olmasının bariz sübutudur. Tarixi faktlar göstərir ki, nəinki İraq ərazisində doğulan Türklər, Azərbaycanda doğulub daha sonra Bağdada köçən elm və ədəbiyyat adamları bu şəhərdə Azərbaycandilli mühitin formalaşmasında müstəsna rol oynayıblar. Orta əsrlərdə Şərqi mədəni, siyasi və ticari mərkəzi olan Bağdada bir çox ölkələrdən, o cümlədən də Azərbaycandan alimlər, sənətkarlar, şairlər gəlir, burada yaşayırlar və yazıb-yaradırdılar. XII əsrdə yaşamış məşhur azərbaycanlı alim Bədzəddin Əbülmüəmmar İsmayıl Təbrizi də Bağdadda köçən və bu şəhərdə fəaliyyət göstərənlərdən idi. Məhəmmədəli Təbriziyə özünün “Danışməndani-Azərbaycan” adlı təzkirəsində Bədzəddin Əbülmüəmmar haqqında qiymətli məlumatlar vermişdir. Təbriziyə yazır: “Bədzəddin Əbülmüəmmar İsmayıl Təbrizi hədis bilən, Quranı əzbər oxuyan və hamının inam və rəğbətini cəlb edən bir şəxs idi. O, hicri-qəməri 550-ci ildə anadan olmuş, Ərbildə hədis danışan şeyxlərə başçılıq etmişdir. Tatarlar Ərbili aldıqda o, Hələb şəhərinə getmiş və orada hicri-qəməri 636-cı il Cüməadəl-əvvəl ayında vəfat etmişdir”. Məhəmmədəli Təbriziyənin bu qeydində 2 maraqlı fakt diqqətimizi cəlb edir. Birincisi, təzkirə müəllifi Bədzəddin Əbülmüəmmarın Ərbil şəhərində şeyxlərə rəhbərlik etdiyini yazır. Məlumdur ki, tarixən Ərbil Türkmənlərin çoxluq təşkil etdiyi İraq şəhəridir. Bu gün də həmin şəhərdə Türkmənlər say etibarilə üstüdürlər. Tatarların, yəni monqolların Ərbilə hücumundan sonra azərbaycanlı alim Suriyanın Hələb şəhərinə köçür. Bu şəhərdə və ətraf bölgələrdə Türkmənlər kifayət qədər çoxdurlar. Hələb şəhəri Azərbaycanın böyük şairi İmadəddin Nəsiminin də həyatında xüsusi rol oynamışdır. “Danışməndani-Azərbaycan”da Bədzəddin Əbülmüəmmar İsmayıl Təbrizidən başqa Yunis ibn Müzəffər, Ətiq Şirvani, Xətib Təbrizi kimi dövrünün alim şəxslərinin adlarına rast gəlirik. Müəllif onların da Bağdadda sıx əlaqədə olduğunu, bəzilərinin hətta ömürlərinin sonuna qədər bu şəhərdə yaşadığını qeyd edir. Xətib Təbrizinin Bağdadda dövrünü daha məhsuldar hesab etmək olar. O, Bağdadda mühitində həm alim, həm də şair kimi böyük nüfuz qazanmışdır. Şərqişünas alim, professor Malik Mahmudov “Ərəbcə yazmış azərbaycanlı şair və ədəblər” əsərində yazır ki, Xətib Təbrizi bir şair kimi Bağdadda ictimai məsələlərlə də dərindən maraqlanırdı. Bəzən onun bu mühitdə gördüyü haqsızlıq və ədalətsizliklər şeirlərində öz əksini tapmışdır.

Azərbaycanlılar, eləcə də İraq ərazisində daimi məskunlaşmış Azərbaycanəsilli Türkmənlər

Bağdad və ətraf ərazilərin abadlaşması işində də böyük rol oynamışlar. Tarixi qaynaqlar Qiaiyə, Məcisiyə, əl-Müfqiyyə, Xatun Səlcuqiyyə, əl-Əlaiyyə, Tətəşiyə, Cami əs-Sultan və s. mədrəsə binalarının inşasını da məhz azərbaycanlıların adı ilə bağlayır. Bu mədrəsələrin həm inşa, həm də tədris prosesində Azərbaycan alimləri yaxından iştirak etmişlər.

Orta əsrlərdə Bağdad öz təhsil ocaqları ilə də məşhur idi. Bu baxımdan elm ardiyca gedən azərbaycanlı tələbələr də məhz bu şəhərə üz tuturdular. Belə tələbələrdən biri Əbül Qənaim əl-Azərbaycani olmuşdur. Gələcəyin məşhur elm adamı olan əl-Azərbaycani Əbu İshaq Şirazidən dərs almışdır. Ümumiyyətlə, Əbu İshaq Şirazinin Bağdadda bir çox azərbaycanlı alimin yetişməsinə müstəsna xidmətləri olmuşdur. O, Əbül Qənaim əl-Azərbaycani ilə yanaşı Əbül Həsən əl-Bərzəndiyə, “Bağdad fəqihli” kimi tanınan Əbu Ömər əl-Dərbəndiyə, Əbür Ruh əl-Fərəc Xoyluya və digər Azərbaycandan gəlmiş tələbələrə dərs demişdir. Bağdadın elm və təhsil mühitində, xüsusən də Nizamiyyə mədrəsəsində elm öyrənmiş azərbaycanlı tələbələr sonralar Şərqi mədəniyyət fikri adamları kimi tanınmışlar. Əbu Bəkir Urməvi, Əbu-t-Tayyib əl-Urməvi, Əbül Qasim Bərdəyi kimi alimlər Bağdadın Azərbaycandilli mühitinin formalaşmasında xüsusi rol oynamışlar. Doğrudur, bu alimlərin böyük əksəriyyəti öz əsərlərini ərəb dilində qələmə alırdı. Təbii ki, orta əsrlərdə Şərqişünas elm və Quran dili ərəbcə idi. Bu baxımdan Bağdad şəhərində təhsil alan və sonralar orada qalıb elmi fəaliyyətlərini davam etdirən azərbaycanlıların öz əsərlərini ərəb dilində yazması başadüşüləndir. Hakim dil ərəb dili idi. Lakin bu da danılmaz faktıdır ki, doğma dili Azərbaycan Türkcəsi olan və ətrafında bu dildə danışan Türkmənlərin çoxluğu alim və şairlərimizə Bağdadda Azərbaycandilli mühitin formalaşdırılması üçün zəmin hazırlayırdı. Təsədüfi deyil ki, bir müddət sonra məhz İraq ərazisində Azərbaycan dilində yazıb-yaradan şairlər yetişməyə başladı. Sözsüz ki, həmin şairlərin yetişməsinə Bağdadın elm və ədəbiyyat mühitində xüsusi çəkisi olan azərbaycanlıların önəmli rol oynadılar. Azərbaycanlı alim, şair, sənətkarların Bağdadda xüsusi nüfuz malik olması, bu şəhərin ictimai, siyasi və mədəni həyatında önəmli rol oynamaları sonrakı dövrlərdə İraq ərazisində Azərbaycan dilində yazan şairlərin meydana gəlməsinə rəvac verdi. Azərbaycandilli ədəbiyyat XIII-XIV əsrlərdən formalaşmağa başladı və XVI əsrdə Füzuli yaradıcılığı ilə özünün ən pik səviyyəsinə yüksəldi.

Kardeşlik / الإخاء (1961-1976) Dergisindeki Dil Malzemesinin Kataloglanması

Basın yayında dergiciliğin apayrı bir yeri vardır. Dergiler çeşitli ilgi alanlarına göre çeşitlendiklerinden okuyucularını da oluşturur ve dergi ile okuyucu zamanla belirli bir atmosferde buluşur. Hele o dergi bir toplumun yegâne kendini ifade etme vesilesi ise... İşte, Irak Türk(men)leri için 1961-1976 yılları arasında Türkmen Kardeşlik Ocağı tarafından yayınlanmış olan Kardeşlik dergisi bu mesabededir. Aslında Irak Türk(men)lerinin ilk dergisi Kardeşlik değildir¹; ancak en uzun ömürlü olanı ve hâlen de yayın hayatına devam edenidir.

Kardeşlik, Irak Türk(men)lerinin kan akıtarak, can feda ederek elde ettikleri bir kazanımdır. Zira, 14-16 Temmuz 1959'daki Kerkük Katliamı'nda uğramış oldukları mezalimden sonra, Irak hükûmeti, mahcup bir eda ile de olsa, önce Türkmen Kardeşlik Ocağının kurulmasına, sonra da bu ocağın, dergiyi çıkarmasına izin vermiştir. Böylece Mayıs 1961'de Kardeşlik'in yolculuğu başlamış, 1976'ya kadar, iki dilde (Arapça-Türkçe²) olmak üzere 125 sayı yayınlanmış, o tarihten sonra Irak yönetimince Ocak ve dergi idarelerine Ba's taraftarları getirilmiştir. Dergi 1977-1991 yılları arasında güdümlü yeni yönetimiyle yayınına devam etmiş olsa da 1991-2003 yılları arasında yayınına ara vermiştir. 2003 yılında Irak'taki rejim değişikliğiyle birlikte Türkmen Kardeşlik Ocağı yeniden teşkilatlanmış; dergi,

gerçek sahipleri eliyle, yeniden faaliyete geçirilmiş ve aynı yılın temmuz ayında, 204. sayıyla, yeniden yayınlanmaya başlanmıştır³.

Kardeşlik, bütünüyle bir kültür dergisi özelliği taşır. Zaten, Irak'ın o yıllardaki iç siyasi şartları düşünüldüğünde, bunun tabii olduğu anlaşılabilir. Meseleye günümüzden bakıldığında, derginin sayfalarının Irak Türk(men) kültürüne ayrılmış olması çok hayırlı olmuştur, denebilir. Nitekim, dergide Irak Türk(men)lerinin diline, tarihine, edebiyatına ve folkloruna yönelik yazılar yayınlanmakla beraber, Türk tarihi, Türk edebiyatı ve Türk kültürüne dair yazılar da bulunur. Bunun yanında, dergide Irak Türk(men)leriyle ilgili çeşitli toplum haberlerine (nişan, evlenme, doğum, vb.), çeşitli duyurulara, yarışmalara ve ticari ilanlara da yer verilmiştir. Hatta, zaman zaman bazı çocuk fotoğrafları da dergideki bir köşede yer almış, bu şekilde Irak Türk(men) toplumunun sosyal iletişimine katkıda bulunulmuştur.

İşte, böylesine dopdolu bir dergi olan Kardeşlik bugün için Irak Türk(men)lerinin kültür hayatı için çok kıymetli bir arşiv niteliğindedir. Bu 125 sayılı koleksiyon 2009 yılında Habib Hürmüzlü'nün öncülüğünde, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfına bağlı Türkmen Kültür Merkezi tarafından dijital hâle getirilerek; takdim, önsöz ve içindekiler kısmı da eklenerek DVD şeklinde yayımlandı ve ilgililere ücretsiz dağıtıldı. Fakat, elimizde böylesine önemli bir hazine bulunmasına rağmen bunun yeterince değerlendirildiğini söylemek

1 Irak Türk(men)leri Osmanlı ve İngiliz işgali dönemlerinde de bazı dergiler yayınlamışlardır: Maarif, Kevkeb-i Maarif, Cihat, Şafak, vb. (Bkz. Şemseddin Küzeci, *Osmanlı'dan Günümüze Irak'ta Türk dergileri 1869-2022*, Kerkük Kültür Derneği Yayınları, Ankara 2022, s. 23-30).

2 O tarihte Irak Türk(men)leri Türkçeyi eski yazıyla yazmaktalardı.

* Öğr. Gör., Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Eğirdir MYO.

3 Önder Saatçi, "Irak Türklerinin Varlık Mücadelesinde Bir İrfan Ocağı: Kardeşlik Dergisi", *Türk Basın Tarihi Sempozyumu (19-21 Ekim-Elazığ) bildiri-ler kitabı (1. Cilt)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2018, s. 367-370.

zordur. Yine de bugüne kadar dergideki malzemeye dayanarak Türkiye üniversitelerinde bizim tespit edebildiğimiz şu birkaç lisans üstü tez yapılmıştır:

Hayder Adil Mohammed: *Kardaşlık Dergisi'nde Irak Türkmenlerinin Hikâyesi (1961-1977), (doktora)*-2015.

Ayver Kareem: *Kardeşlik Dergisi (1961-1976) Bağlamında Irak Türkmen Türkçesi Atasözleri ve Deyimleri, (yüksek lisans)*-2018.

Junaid Faisal Ahmed Jumaili: *Irak Türkmenlerinin Yayın Organı: Kardaşlık Dergisi (1961-1963), (yüksek lisans)*-2019.

Ahmed Omeed Ahmed Dandan: *Kardaşlık Dergisi'nde (1961-1977) Yer Alan Hoyratlar: Dil İncelemesi-Metin-Sözlük, (yüksek lisans)*-2021.

Ayrıca Necat Kevseroğlu, *Fuzuli Hakkında Yazılar* (2016) kitabında, Terzibaşı'nın ünlü şair hakkında yazmış olduğu yazıları bir araya getirmiştir. Kardeşlik dergisi daha başka bazı çalışmalarda da araştırmacılar tarafından taranmış ve bu sayede birtakım eserler vücuda getirilmiştir. Nazım Terzioğlu'nun, "Kerküklü Mustafa Gökkaya" (2014) ve "Kerküklü Nâsih Bezirgân" (2018) başlıklı kitaplarında her iki şairin de dergideki bütün şiirleri taranmış ve bir araya getirilmiştir. Bunun yanı sıra, Suphi Saatçi "Yazdıklarım-İhsan S. Vasfi Haya-tı ve Eserleri-" (2021) çalışmasında İhsan S. Vasfi'nin, "Yurt Özlemi" (2021) çalışmasında da Abdülhakim Mustafa Rejioğlu'nun Kardeşlik dergisindeki yazılarını bir araya getirmiştir. Bunlara daha başka çalışmalar da eklenebilir. Mesela, M. Ömer Kazancı'nın "Tüm Yönleriyle Fuat Hamdi" (2021) ve Hidayet Kemal Bayatlı'nın Irak'taki yazılarını bir araya getirdiği "Kahve Sohbeti" (2022) yayınlarında adı geçen kalem sahiplerinin Kardeşlik dergisindeki yazılarının hem bibliyografik künyeleri verilmiş hem de dergiden bazı yazı örnekleri sunulmuştur.

Bununla beraber derginin, farklı çalışmalara da konu olması beklenmektedir. Mesela, dergideki yazıların belli başlı edebî türlere veya belirli konulara göre tasnif edilerek bunların ayrı ayrı kataloglarının çıkarılması gerekir. Bunun, yeni yeni araştırmaların önünü açacağı, Irak Türk(men)lerinin millî şuurunun yükselmesine yardımcı olacağı ve Irak Türk(men)lerinin daha geniş bir kitle tarafından tanınmasına vesile olacağı muhakkaktır. Bizim bir araştırmamıza göre dergideki Arapça ve Türkçe yazılar şu başlıklar altında toplanabilir: folklor, halk edebiyatı, şiir, yazı dizileri, dilcilik ve imla, söz varlığı, röportaj ve mülakat, kitap tanıtımı, eleştiri, hikâye, anı, deneme, tarih ve diğer konular (ziraat, sağlık, bilim, sosyal iletişim, haberler, vb.).⁴ Yalnız, bazı yazılar birden fazla katalogda yer alabilir. Mesela, imla ile ilgili yazılar ve dil konusundaki kitaplarla ilgili eleştiri yazıları hem dil hem de eleştiri katalogunda yer almalıdır. Bundan başka, röportaj ve mülakat yazıları hem bu başlık altındaki hem de röportajın konusunu oluşturan başlık için hazırlanacak katalogda görülebilmelidir. Mesela, dergide Suphi Saatçi'nin Prof. Dr. Sadeddin Buluç ile yapmış olduğu röportaj hem dil hem de röportaj ve mülakat katalogunda bulunmalıdır.

Tasarladığımız bu katalogların başına yazılacak giriş bölümlerinde kullanıcıya, derginin tarihçesi ve içeriklerine dair aydınlatıcı bilgiler verilmeli, kataloglar hem yazar soyadı hem de yazı başlıklarına göre ayrı ayrı bibliyografik künyeler içermelidir. Kataloglarda, künyesi verilmiş olan bütün malzeme yeni yazıya çevrilmeli, Arapça yazılar da Türkçeye tercüme edilmeli, bunlarla ilgili değerlendirmeler yapılmalı, ayrıca kataloga alınan yazıların kupürleri, ekler bölümünde gösterilmelidir. Bundan başka, kataloglara çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda indeksler eklenmelidir. Gerçekleştirilecek bu kataloglar basılı malzeme şeklinde olabileceği gibi dijital de olabilir. Hatta, bir bilgisayar programı ile internet üzerinden kullanıcılara da açılabilir. Bilgisayar programı hazırlanabilirse bir arama motoruyla belirli

4 Önder Saatçi, *agb*. s. 357-363.

bir kelimenin geçtiği bütün yazılara ulaşmak mümkün hâle gelir.

Biz bu yazıda, Kardeşlik (1961-1976) dergisinde daha çok dille ilgili yazılara dair bazı tespitlerimizi aktaracak, böylece yukarıda önerdiğimiz katalog çalışmasına hangi malzemenin alınabileceği hakkında fikir vererek bir bakıma, önerdiğimiz çalışmaya ön ayak olmaya çalışacağız.

Kardeşlik (1961-1976) dergisinde dil yazıları yazarların başında Ata Terzibaşı gelir. O, dergideki yazılarında Türk diline bakışını, dilde özleştirmeciliğinin sınırlarını, dilimizin zenginliklerini ve sorunlarını ele almıştır. Terzibaşı, ayrıca imla konusunda da tartışmaya dayalı ve klasik Osmanlı imlasını savunan yazılar yazmıştır⁵.

Kardeşlik (1961-1976) koleksiyonunda dil yazılarına rastlayabileceğimiz bir başka yazar da hem Arapça hem Türkçe kısmında yazmış olduğu yazılarla İhsan S. Vasfi'dir. Vasfi de Terzibaşı'yla beraber dergide klasik Osmanlı imlasını savunan yazılar kaleme almış; bundan başka, Arapçanın Irak lehçesindeki Türkçe kelimeleri konu edinen bir yazı dizisi yayınlamıştır⁶. Bu arada, gerek Terzibaşı'nın gerek Vasfi'nin imla konusundaki muârizları (karşı düşüncedekiler) İzzettin Abdi Bayatlı, İbrahim Dakuklu ve Mustafa Abdulhakim Rejioğlu'dur⁷. Bunların da karşı yazılarını Kardeşlik'in Arapça ve Türkçe sayfalarında bulmak mümkündür.

Mehmet Hurşit Dakuklu da derginin sayfalarında çeşitli dil yazıları yayınlamıştır. Onun yazılarında Türk dilinin kuralları, Irak coğrafyasındaki bazı Türk(men) yerleşim yerlerinin

5 Önder Saatçi, "Ata Terzibaşı: Irak'ta Türk Dilinin Yılmaz Bekçisi", *Irak Türkmenleri için*, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul 2020, s. 212-223.

6 Önder Saatçi, "Irak Türkmenlerinden Bir Dilci: İhsan S. Vasfi", *age*, s. 228-232; Ayrıca bkz. Suphi Saatçi (Haz.), *Yazdıklarım -İhsan S. Vasfi Hayatı ve Eserleri-*, Kerkük Vakfı Yayınları.

7 Geniş bilgi için bkz. Önder Saatçi, "Irak Türkmenlerinde Yazı ve İmla Meseleleri", *Kardeşlik*, S: 95, s. 14-17.

adlarının oluşumu, dille ilgili kitap tanıtımları, birtakım eleştiri yazıları ve Arapça kısmında kaleme almış olduğu, Türkçenin nasıl öğrenileceği konusunun işlendiği "كيف تتعلم اللغة التركيبية" yazı dizisi ve dille ilgili daha başka konular yer alır. Benzer bir yazı dizisi de yine Arapça sayfalarda Abdulkadir Süleyman'a ait olan "كل لسان بإنسان" (Her Lisan bir İnsan)'dır.

Yukarıda adı geçenlerden başka yazarlar (Rifat Yolcu, Ali Marufoğlu, Hilmi Osman, Safa Hulusi, Sadettin Buluç, Aydın Kuran, Sadi Irmak, İbrahim Kafesoğlu, vb.) da çok sayıda, gerek Türk dili gerek genel dil yazıları yazarak derginin sayfalarını zenginleştirmişlerdir; fakat bu yazının sınırları her bir yazarı ayrı ayrı ele almaya müsait değildir. İşte bu yüzden, derginin, çeşitli konulara göre kataloglanması gereği elzemdir. Bu bağlamda vurgulanması gereken bir husus da şudur ki dergide, bazı Türkiye Türkü yazarların yazdıkları yazılar Arapçaya tercüme edilerek yayınlanmıştır. Bu yazılardan biri Sadettin Buluç'un "الخصائص اللغوية والاجتماعية لدى الشعوب التركية اليوم" (Günümüzde Türk Topluluklarında Dil ve Toplum Özellikleri) makalesidir. Bu gibi tercümeleler Arap okuyucular ve araştırmacılar için de bir kolaylık sağlamaktadır.

Kardeşlik (1961-1976) koleksiyonunda bir de dilimizin zengin kelime hazinesini ortaya koyan çeşitli köşeler bulunmaktadır. Bunlardan biri "Dil Araştırmaları"dır. Bu köşede *Irak Türk(men) ağızlarından çeşitli konu başlıkları altında kelimelere, eski Türkçeden alınmış kelimelere, bazen de o yıllarda Türkiye'de üretilmiş yeni kelimelere* (öz Türkçe) ve anlamlarına yer verilmiştir. Bundan başka, herhangi bir sınıflandırmaya tabi tutulmadan bir araya getirilmiş çeşitli kelimeler de bu köşede listelenmiştir. Benzer dil malzemesi "Folklor" ve "Folklor Araştırmaları" köşelerinde de sunulmuştur: *kişi adları, Altunköprü'den balık adları, çeşitli kalıp sözler, atasözleri, deyimler, beddualar, Divanu Lugâti't-Türk'te geçen ay adları*, vb. Bu köşelerde sunulan söz varlığının bir kısmı Irak Türk(men) ağızlarıyla ilgili sözlüklerde

bulunmamaktadır. Bunlar da eklendikçe söz varlığımızın ne kadar zengin olduğu ortaya çıkacaktır. Bu gibi yazıların kataloglanması sözlük ve etimoloji çalışmalarına da önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu katalogların, Türkiye ve Irak'taki üniversitelerde yüksek lisans öğrencileri tarafından hazırlanması gayet yerinde olur. Çünkü kaynak kullanımı ilmî araştırmalarda çok önemli bir unsurdur. Hele hele bundan sonra Irak Türk(men) gençlerinin eski yazıdan iyice uzaklaşacağını düşünecek olursak, böylesi bir çalışmanın gelecek nesiller için çok önemli olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Bunun yanında, böyle bir katalog yapıldığı takdirde iletişim, müzik, tarih ve daha başka alanlardaki araştırmacıların da Irak Türk(men) kültürünün verimleriyle daha kısa yoldan karşılaşmaları mümkün olacaktır.

Biz bu yazımızda Kardeşlik (1961-1976) dergisinin kataloglanmasının önemini ve derginin dil kataloğunda yer alabilecek malzemenin neler olabileceğini ortaya koymaya çalıştık. Şüphesiz ki derginin dil kataloğuna girecek olan malzeme bunlardan ibaret değildir. Ancak yazımızın çerçevesine bu kadarını sığdırabildik.

Derginin 125 sayılı koleksiyonu dikkatle tarandığında bu tasarlanan çalışmanın ayrıntıları ve metodolojisi daha iyi ortaya çıkacaktır.

Irak Türk(men) kültürünün geniş bir hazinesini barındıran Kardeşlik (1961-1976) koleksiyonunun kataloglanması tamamlanırsa benzeri çalışmalar derginin 2003'ten sonraki sayılarının ve 100. sayısına gittikçe yaklaşan dergimizin de kataloglanmasına sıra gelecektir. Irak Türk(men) araştırmacılarının böylesi bir kültür hizmetine gönülden talip olmalarına, dergiciliğimizi ve millî kültürümüzü daha da ilerilere taşıyacaklarına bütün kalbimizle inanıyoruz.

Kardeşlik (1961-1976) dergisinin koleksiyonuna erişim için karekodu telefonunuza okutabilirsiniz:

Çarşambayam Salıyam
Yüz peteğin balıyam
Mene yan bakan korksun
Türkmanam Koryalıyam

Çarşambayam Salıyam
Yüz yerden yaralıyam
Mene yan bakan korksun
Piryadılı Çaylıyam

Çarşamba var Salı var
Yarın hurda halı var
Kerküklü neden gemgin
Çünkü bedbaht hali var

Çarşambadı Salıdı
Yerde yeşil halıdı
Meni derde düşüren
Kerkük'ün ahvalıdı

Erol Kılınç Hakka Yürüdü

Ömrünü Türk milliyetçiliğine adayan ve Türk yayın hayatına büyük hizmeti olan dava adamı Erol Kılınç 27 Aralık 2022 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Ölümü büyük üzüntü yaratan Kılınç'ın cenazesi 28 Aralık 2022 Çarşamba günü Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Camisi'nde öğle namazına müteakip kılınan cenaze namazının ardından Çavuşbaşı Yukarı Baklacı Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Erol Kılınç'ın öz geçmişi

Konya'da 1945'te dünyaya gelen Kılınç,

1949'da ailesiyle Aydın'ın Söke ilçesine yerleşti. İlkokulu Söke'de, lise eğitimini aldı. 1967'de girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde 3 yıl okuduktan sonra ara verdi, 1971'de geçiş yaptığı Tarih Bölümü'nden 1975'te mezun oldu. İstanbul'da 1968-1969 yıllarında Milli Hareket dergisinin yazı işleri müdürlüğünü üstlendi. Bu yıllarda İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Ülkü Ocağının kurucuları arasında bulundu. 1967-1971'de İstanbul Ülkü Ocakları Birliğinin kurucu başkan yardımcılığı yaptı ve daha sonra başkanlık görevini üstlendi. 1971'de Kutluğ Yayınları'nı kurdu ve 1977'nin sonuna kadar burada yöneticilik ve editörlük yaptı. Devlet, Milli Hareket, Türk Yurdu dergilerinde makaleleri yayımlandı. 1978'den vefatına kadar Ötüken Neşriyatın yöneticiliğini yaptı

Türk kültürü ve edebiyatına Cengiz Dağcı gibi birçok yazar kazandıran ve Türk kültürüne katkı sunan Ötüken Neşriyatın Genel Yayın Yönetmeni Erol Kılınç 77 yaşındaydı.

Irak Türkmenlerinin davasına hayatı boyunca destek olan Erol Kılınç, nesli tükenmiş nadir yiğitlerden, büyük dava insanlarından. Hayatında eğilmemiş, bükülmemiş, her zaman dik duruş sergilemiştir. Ezilmiş, baskıya maruz kalmış, haksızlığa uğramış ancak hiçbir zaman fikir ve düşüncelerinden taviz vermemiş, geri adım atmamış ve sadece öksüz Türklüğüyle övünmüştür. Yüce Allah ona gani gani rahmet ve mağfiret eylesin, ona cennetinde yer versin. Ailesine ve sevenlerine, dava arkadaşlarına sabır ve metanet versin. Cümlemizin başı sağ olsun.

Mahşer miydi Allah'ım kıyamet mi uyandı
Yüreğim alev alev dam zemine dayandı
Yavrular arş yolunda anneler inim inim
Hay havar tut elimden evim ocağım yandı

Yürekler kan ağlıyor dualar yükseliyor
Feryatlar inim inim tavanları deliyor
Sağ elimde Kuran var sol elimde hiçliğim
Rabbim sabrı duayı sık elekten eliyor

Dördüncü kat dibinden babam mıydı haykıran
Yıkıntılar altında yaratana yalvaran
Kolları lime lime parçalanmış vücudu
Al canımı yavrumu azat eyle yaradan

Güneş yine doğacak harabeler üstünden
Allah'ına varanlar daha mutludur dünden
Silkinip şahlanarak arşa varacak sesim
Hakka tapan Türkiye'm silkelenecek külünden

Ankara, 13 Şubat 2023

Yine bir musibet yine bir acı
Tadım tuzum yok yastayım Türkiye'm
Her yerde ölüm var her yerde sancı
Tadım tuzum yok yastayım Türkiye'm

Kaybımız yüksektir sabrımız büyük
Ağır geldi ağır Türkiye'ye bu yük
Yaralar derindir yaralar sökülür
Tadım tuzum yok yastayım Türkiye'm

Altı Şubat günü sabah uyandım
Uyanmaz olaydık derde boyandım
On ilim yıkılmış yürekten yandım
Tadım tuzum yok yastayım Türkiye'm

Yasımı paylaştım Türkmeneli'nde
Eller semada dua dilinde
Matemler okunur sazın telinde
Tadım tuzum yok yastayım Türkiye'm

Haber alır almaz koştum dışarı
Depremden söz eder Turan diyarı
Sinyaller veriyor korku uyarı
Tadım tuzum yok yastayım Türkiye'm

Yağmuroğlu söyler dönüyor başım
Türk oğlu Türk'üm Türk'tür güneşim
Duyunca depremi sel oldu yaşım
Tadım tuzum yok yastayım Türkiye'm

Kaza gelir ölüm gelir görünmez
Türk'e korku Türk'e yara sorulmaz
Tarih şahit Türk milleti yorulmaz
Tadım tuzum yok yastayım Türkiye'm

Tarihin Habercileri: Pullar!

Pul Koleksiyonunuz Tarihe Ayna mı Tutuyor?

Bugün size okul sıralarından arkadaşım Oral Avcı Bey'in gönderdiği, kendi yazdığı özgün bir kitaptan bahsetmek istiyorum. "İngiliz İşgali Döneminde Osmanlı Irak'ının Posta Tarihi 1914-1923" isimli kitap ilk baskısını 2021 yılında yapmış. Tabii kitabın ilgimi çekmesinin tek nedeni yazarıyla olan tanışıklığım değil. Malum, hepimizin gençlikte belli başlı hobileri olmuştur. Benim bir merakım da pullaraydı, kimseye göstermediğim bir pul koleksiyonum vardı. Bu gençlikten kalma merakla kitabın kapağındaki, "Pulların habercisi olduğu devlet: Irak" yazısı, görür görmez ilgimi çekti.

Birçok ortak gençlik hatıramızın olduğu Oral Bey sayesinde okuduğum bu eserle eski bir pul koleksiyoncusu olarak pulların tarihini anlamanın ne kadar önemli olduğunu öğrenmiş oldum...

Kerkük Türklerinden olan Oral Avcı Bey (*), benim hem okul sıralarından hem de mahalleden arkadaşım; ama tanışıklığımız bununla kalmıyor. Okuldan sonraki yıllarda da beraber çalışma fırsatı yakaladığımız konular oldu. Bilhassa Arapçaya hakim olması sayesinde ihracat faaliyetlerinde bana çok yardımcı oldu. Aynı zamanda iyi bir matematikçi ve fizikçi olan Oral Bey ile beraber otomasyon konusunda bir şirket dahi kurduk. Bir nişasta rafinerisi ve yağ fabrikası, ayrıca atık arıtma tesisleri otomasyonlarını gerçekleştirdik. Daha sonraki yıllarda benim Yıldız Holding'deki işlerim artınca Oral Bey "Piomak" isimli şirketini kurdu, çok başarılı projelere imza attı.

Oral Bey'in Kerküklü olduğu sadece hafif aksanından değil ikram ettiği yemeklerden ve hatta her sözün içine karıştırdığı memleket

hasreti anılarından da anlaşılırdı. Gerçekten de doğduğu memlekete büyük bir sevgi ile bağlıydı. Hal böyle olunca da kitabı elime alır almaz heyecanlandım. Başarılı bir iş adamının pek sevdiği ve hasretle andığı memleketine dair yazdıklarının çok önemli olacağından emindim.

Tabii kitabın ilgimi çekmesinin tek nedeni yazarıyla olan tanışıklığım değil. Malum, hepimizin gençlikte belli başlı hobileri olmuştur. Benim merakım ise pullaraydı, bir pul koleksiyonum da vardı. Bu gençlikten kalma merakla kitabın kapağındaki "Pulların habercisi olduğu devlet: Irak" yazısı hemen ilgimi çekti.

Kitabın girişinde pullara olan ilgisini ve kitapta hangi pulların öyküsünün anlatıldığını şöyle anlatıyor Oral Avcı:

"1960'lı yıllarda, Kerkük'e gidiyoruz. O yıllarda biriktirdiğim harçlıklarımı ve bayram paralarımı harcamak için Kerkük'ün Atlas Caddesi'nde bulunan ve sahibi aslen Ermeni olan eski bir pul dükkanını uğrak yeri haline getirmiştım. Çocuk müşterilerinin ilgilerini daha çok çeken, renkli, büyük ve ucuz pulları satan dükkan sahibi beyefendi, uzun gidip gelmelerimin neticesinde tarih ve coğrafya merakımı sezdikten sonra, bana daha anlamlı ve daha kıymetli pulları almam yönünde tavsiyelerde bulundu. Böylelikle 1968 yılından itibaren ağırlıklı olarak bu dükkanda tezgah altı satılan ve cumhuriyet dönemi öncesi Irak Postası'na ait pulları satın almaya başladım. İlerleyen yıllarda birçok ülkenin pullarını sürekli genişleyen koleksiyonuma katmaya çalışsam da Osmanlı, Türkiye ve Irak pulları hep benim gözdeleğim oldu. İlk pulumu edindiğim günden bugüne elli küsur yıl içerisinde

binlerce pula dokundum, bir o kadarını da koleksiyonuma dahil ettim. Şimdi ise yüzlerce zarfın yanı sıra sayıları 10 binler ile ifade edilebilecek pullarımın içerisinde Osmanlı Irak'ının İngiliz işgal dönemine ait seksen kadar zarf ve iki yüzü aşkın nadir pulla, koleksiyonumun içerisinde ayrı bir bölüm, özel bir koleksiyon oluşturmaya başladım. İşte bu kitapta bu koleksiyonun hikayesine ve Irak'ta cereyan eden olaylara yer verilmektedir."

1 Haziran 1923'te Bradbury Wilkinson tarafından Londra'da ½ annadan 8 annaya ve 1 rupiden 10 ruپیءe kadar 13 pulluk bir seri halinde basılan bu pullar, Irak Devleti'nin basılan ilk pulları olarak kabul edilir.

Her ne kadar bir dönem pullara merak salmış olsam da Oral Bey'in kitabını okuduğumda anladım ki pullar sandığımızdan çok daha fazla bir öneme sahipmiş; bir devletin habercisi olabiliyormuş. Hatta pulların kullanıldığı zarflar üzerindeki tarih ve posta merkezi yer damgasıyla çok daha kıymetli ayırt edici bilgiler taşıyormuş. Yani pullar üzerinden bir devletin tarihini takip etmek gerçekten de mümkün.

Tabii yazarının memleketi olması dışında da kitapta Irak'tan bahsedilmesi ayrıca önemli. Çünkü Irak'ın Osmanlı İmparatorluğu posta tarihinin bütünlüğü içinde özel bir yeri var. İmparatorluğun Asya'daki topraklarında nehir

Kahire-Bağdat uçak postası biz-metiyle 1923'te İngiltere, Warwickshire'e 9 anna ücret ödenerek gönderilmiş bir mektup.

yoluyla posta taşınmasının tek örneğini oluşturuyor, ayrıca yoğun bir ticaret faaliyetinin transit odağında bulunuyor.

Kitapta hem Irak'ın tarihine hem de vilayette Osmanlı posta teşkilatının kuruluşundan başlayarak posta hizmetlerinin tarihine değinilmiş. Ama benim ilgimi en çok İngiliz işgali sonrası dönemi anlatan kısım oldu. Osmanlı Irak'ı, 1. Dünya Savaşı sonrasında İngilizler tarafından işgal edildiğinde işgal ordusunun posta ihtiyaçlarının karşılanması için piyasadaki veya posta merkezinde bulunan Osmanlı pulları, üzerlerine damga vurularak kullanılmıştı. Bundan azade kalan sadece Padişahın portresi olan pulmuş, çünkü İngilizler diplomatik nezaket çerçevesinde bundan imtina etmişler. Diğer pulların üzerinde ise Irak'ın İngiliz işgalinin damgası varmış. Hatta zaten aslı İngiltere'de bastırılan Osmanlı pullarını da yeniden bastırıp Irak'ta kullanmışlar. Bir işgal dönemine pullar üzerinden bu kadar açıkça şahitlik edebileceğimiz aklınıza gelirmiydi?

Tabii, bununla da kalmıyor. Devletlerarası ilişkilere dair de birçok şey öğrenmek mümkün. Mesela; ilerleyen zamanda Musul'u da işgal

Sultan V. Mehmed'in (Mehmed Reşad) portresini tasvir eden 200 kurusluk pul

eden İngilizler Fransızlarla teati edilmiş olan Sykes-Picot Anlaşması uyarınca Fransızlara kalacak Musul ve Kerkük pullarında İngiliz işgali ibaresi kullanmamaya dikkat etmişler. Musul pullarının üzerinde de “British Occupation” (İngiliz İşgali) yerine İEF (Hint Keşif Kuvvetleri) ibaresini kullanmışlar.

Yani posta hizmetleri hem savaşta hem de sulhte kesintisiz devam ettiği için devletlerin

birbirleriyle olan diplomatik çekişmelerini ve tarihi gelişmeleri pullar ve bilhassa damgalanmış zarflar üzerinden takip etmek mümkün.

Irak diye bir bölgenin varlığı önce pullar üzerindeki damgalarda zikrediliyor. Hatta Irak devleti kurulup ileride Kral Faysal tahta geçtiğinde bile bu İngiliz işgali pulları kullanılmaya devam ediliyor. 1921’de tahta geçmiş olan Irak Kralı Faysal’ın kendi portresinin ol-

İngiliz İşgali'nde Bağdat

duğu pul ise ancak 1927 yılında basılabiliyor. Irak devletinin ilk pullarında ise Babil, Irak arkeolojik kalıntılarının tasvirleri, 4 kanatlı melek ve 4 minareli Şii caminin kullanılması da enteresan ve yoruma açık bir durum tabii. Bunu yeni devlete bir kültür yaratma hamlesi olarak değerlendirmek mümkündür. Anlayacağımız; pullardan tarih okumak sadece savaş dönemlerinde değil her dönemde mümkün...

Tarihteki olayların devletler arası diplomasinin posta pulları ve mektupları üzerinden bu şekilde takip edilmiş olabileceğini görmek bana çok ilginç geldi. Düşünüyorum da şimdi internet ortamında, posta ve pul yokken, acaba e-mail adreslerinden mi bunu çıkarabileceğiz yoksa bazı komplo teorisyenlerinin yayınladıkları iletişim matrislerinden mi? Ya da Snowden ya da Assange gibi internette gizli belge ifşa edenlerin yazdıkları bilgilerle mi bu tür tarih inşa edilecek? Yazması benden yorumlaması sizden...

Oral Avcı Özgeçmiş

3 Mart 1960'ta Kerkük'te doğan Oral Avcı ilk, orta ve lise tahsilini Bağdat'ta gördükten sonra, lise son sınıfı memleketinde tamamlamak üzere 1976 yılında Kerkük'e döndü. Ağustos 1977'de İstanbul'a gelen Avcı, 1978 yılında Boğaziçi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nde Fizik bölümünde tahsiline başladı, Şubat 1983'te mezun oldu.

ABD'de bir yıl eğitim aldıktan sonra 1984 yılında yurda dönen Avcı, Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Elektrik Mühendisliği programına katıldı ve 1986 yılında mühendis unvanını kazandı. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde okurken büyük bir sanayi kuruluşunda "yarı zamanlı" mühendis olarak meslek hayatına başladı. Askerlik görevini tamamladıktan sonra, 1987 yılında bir Alman firmasının Türkiye'de başlattığı elektro-mekanik projesinde iki yıl görev yaptı. Söz konusu projenin tamamlanmasını müte-

Kral Faysal'ın gecikmiş pulu

Oral Bey'in "Tarihi anlamakta pulların önemi"ni anlattığı programın linkini de bir öneri olarak buraya bırakıyorum. Oral Bey arkadaşşıma bize bu hizmeti ve farkındalığı sağladığı için çok teşekkür ediyorum.

akiben, Avcı 1989 yılından itibaren uluslararası bir firmanın Türkiye organizasyonunda Fabrika ve Yardımcı İşletme Teknolojileri konusunda projelendirme, satış ve mühendislik çalışmalarında yer aldı. 3 yıl çalıştığı bu müessesede proje satış, planlanma ve yönetim konularında faaliyet gösterdi.

Türkiye'nin önde gelen sanayi gruplarından birinin ortaklık teklifini kabul etmesi üzerine, Mayıs 1992 yılında Piomak Otomasyon Makine firmasını kurdu. Türkiye'de, Balkanlarda ve Afrika ülkelerinde mühendislik ve müteahhitlik işleri yapmaya başladı.

Oral Avcı hâlen bu şirketi yönetiyor. Bilim ve Sanat Vakfı ve Boğaziçi Yöneticiler Vakfı'nın kurucuları arasında yer alan Avcı, Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği ve Mimar ve Mühendisler Grubu'nda üst düzey yönetici olarak görev aldı.

Belgelerle Dopdolu Bir Kitap: Kerkük'ün Kimliği

Süleyman Demirel Üniversitesinde Türk dili dersimize giren kıymetli akademisyen Önder Saatçi'nin "Irak Türkmenleri İçin" (Kerkük Vakfı Yayınları, 1. baskı, Temmuz 2020) kitabını okumadan önce Irak Türkmenleri hakkında detaylı bir kitap okumamıştım. Çok da merak etmemiştim açıkçası. Gerçi nasıl merak edebilirdim ki? İlkokuldan üniversiteye kadar eğitim müfredatı kapsamında bize Kerkük'le ilgili hiç bilgi verilmiş miydi, Kurtuluş Savaşı'ndan sonraki Musul-Kerkük meselesinden başka? Hiçbir bilgi verilmeyen bir konuda merak nasıl ortaya çıksın? Araştırmacı olarak da doğmadık ki! Her neyse, Irak Türkmenleri konusuna Önder Hoca sayesinde ilgili duymaya başladım. Tarihiyle, hoyratlarıyla, mimarisıyla, folkloruyla vs. var olan koca bir kültür hazinesiyle doldum taşım Saatçi'nin çalışmasını okuyunca. Gerçekten de kahir ekseriyeti Kerkük'te yaşayan Türkmenler bir kültür denizine, rengârenk bir gül bahçesine çevirmişler yaşadıkları toprağı. Peki, bunun aksini iddia eden var mı? Varmış meğerse. Onu da Prof. Dr. Mahir Nakip'in "Kerkük'ün Kimliği" (Bilgi Yayınevi, ilk baskı, Ocak 2007) adlı eserini okuyunca öğrendim. Yazı, bu kitap üzerinden devam edecek.

Mahir Nakip bir pazarlama profesörü. Pazarlama alanında birçok kitabı var. Bu alanda uzman oluşunun yanında bir özelliği daha var. O da Kerkük sevdalısı oluşu. Kerkük'te doğup büyüyen Nakip, Kerkük'e gönülden bağlı. Etle tırnak nasıl birbirinden ayrılamazsa Nakip ile Kerkük de birbirinden ayrılamaz. Nasıl ki bir çocuk anne ve babasının genlerini taşıyorsa Nakip de Kerkük'ün genlerini taşıyor. O, Kerkük'ün özbeöz, içine herhangi bir yabancı madde karıştırılmamış evladı. Kitabı

okuyanlar onunla Kerkük'ün nasıl bütünleştiğini kolaylıkla görebilirler.

444 sayfalık hacimli eserde Kerkük'le ilgili ne varsa bulmak mümkün. Tarihinden hoyratlarına, basınından ses ustalarına, tiyatrosundan sporuna kadar geniş bir yelpazede tanıtılmış Kerkük. Bölümlerin hepsi ortak bir paydada buluşuyor. Bu ortak paydayı özellikle vurguluyor Mahir Hoca. Peki, nedir Kerkük'ü bu kadar özel kılan? Bu şehri özel kılan unsurlar mazesinde ve kültüründe saklı. Konuyu biraz açalım:

Kerkük Irak'ta yer alan bir şehir. Bu ülkede temelde Türkmenler, Araplar ve Kürtler olmak üzere üç etnik unsur yaşıyor. Bunların içinden Türkmenler çoğunlukla Kerkük'te yaşıyorlar, Kerkük'ün demografik olarak büyük bir yüzdesini oluşturuyorlar. Ancak bir zamanlar Arapların yaptığını günümüzde Kürtler yaparak Kerkük'ün demografik yapısıyla oynanıyor. Saddam zamanında Kerkük Araplaştırılmaya çalışılırken şimdi de Kürtleştirilmeye çalışılıyor. Saddam'ın devrilmesinden sonra Kerkük'teki nüfus ve tapu daireleri yakılarak şehrin temeliyle oynanıyor. Ne var ki Mahir Hoca şehri sayılardan ibaret gören anlayışa karşı çıkıp şehre asıl damga vuranın Türkler olduğunu Kerkük'ün ta Büyük Selçuklulardan günümüze kadar nesilden nesle aktarılan kültürüyle kanıtlamaya gayret ediyor. Tabii bu yönler, Kerkük'e bir Türk şehri kimliği kazandıran unsurlar. Söz gelimi mimari yapılar, deyimler, atasözleri, hoyratlar vb. folklorik öğeler, birçok ses sanatçısının ve tiyatrocunun varlığı Kerkük'ün altında Türkmenlerin imzasının olduğunun birer delilidir. Gelgelelim Araplardan ve Kürtlerden Kerkük

şehri özelinde böyle bir derinlik gözlemlenmemiştir. Nasıl ki Kürtler Süleymaniye'ye, Araplar Bağdat'a kendi mühürlerini basmışlarsa Türkmenler de Kerkük'e kendi imzalarını atmışlar. Böylece bu toprak parçasını Türkmen'in özbeöz varlığı hâline getirmişler. Dolayısıyla Kerkük'ün damarlarında akan Türkmen kanını yok sayıp şehri başka bir ırka aitmiş gibi göstermek düzenbazlıktan, hokkabazlıktan başka bir anlama gelmemektedir. Mahir Hoca şehrin kültürel varlığı üzerinde hiçbir ağırlığı, hiçbir usaresi olmayanların şehri kendi mülkü gibi gösterme çabalarına her bölümün sonunda sorduğu sorularla son derece seviyeli ve titiz bir üslupla veryansın etmekte, aslında onların savlarının içinin ne kadar kof olduğunu şovenist değil, bilimsel bir yaklaşım sergileyerek temellendirmektedir.

Yazar, Kerkük'ün niçin bir Türk toprağı olduğunu ta en baştan başlayarak anlatmaktadır. Türklerin Kerkük'e farklı zaman dilimlerinde yerleştikleri belirtilmektedir. Buna göre Irak'taki Türk hâkimiyeti 1055 yılında bölgeye giren Büyük Selçuklu Devleti ile başlamış, 1918 yılında I. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle sona ermiştir. Ancak bu 863 yıllık sürede arada birkaç kesintinin olduğunu da ekleyelim.

Ne olduysa 1918 yılında İngilizlerin bölgeyi işgal etmesiyle olmuştur. Irak'taki petrol varlığı İngilizlerin iştahını kabartmıştır (Banu Avar'ın deyişiyle “böl-parçala-yönet” anlayışının o zamanlar İngiliz dış politikasının temeli olduğunu unutmayalım). Girdikleri her yerde karışıklık çıkaran İngilizler burada da rahat durmayarak bölge insanları arasında huzursuzluğa yol açmışlardır. Oysa yazarın belirttiğine göre, Osmanlılar devrinde Irak'ın kuzeyi hiçbir isyan ve kargaşaya sahne olmamıştır. Kürtlerle Türkmenler arasında ayrılık gayrılık yaşanmamıştır. Hatta İngilizler bölgeyi işgal ettiğinde Şeyh Mahmut gibi önde gelen bazı Kürt liderleri İngiliz emperyalizmine karşı mücadele etmişlerdir. (Yalnız kitapta İngiliz işgaline Kürtlerden karşı koyan

olarak sadece Şeyh Mahmut aşiretinin ismi verilmektedir. Dolayısıyla “Irak'ın İngilizlerce işgaline bütün Kürtler karşı koydu.” dersek yanlış olur. Kaldı ki Şeyh Mahmut daha sonra İngilizlerin dümen suyuna girmiştir. Ayrıca kitapta Kürtlerle Türkmenlerin İngilizlere, beraberce karşı koyduğuna dair bir bilgi de yoktur. Her ne kadar Osmanlılar devrinde Türkmenlerle Kürtler arasında büyük bir sorun yaşanmasa da ne aralarından su sızmayacak kadar birbirleriyle haşır neşir oldukları ne de tasada ve kıvançta bir oldukları söylenebilir. Zaten Kürtler coğrafi olarak daha çok dağlarda, yüksek bölgelerde; Türkmenler ise ovalarda, alçak bölgelerde yaşadıklarından yeterince kaynaşmaları mümkün olmamıştır).

Kitapta 14 Temmuz 1959'da meydana gelen katliama da büyük bir yer ayrılmıştır. Ne var ki ilk katliam bundan 35 yıl önce 4 Mayıs 1924'te meydana gelmiştir. Teyyariler olarak anılan yerli Hristiyanlar Kerküklülere saldırmıştır. Olayda 40-50 Müslüman'ın öldüğü tespit edilmiştir. Planlı olup olmadığı belli olmasa da doğrudan Türkmenleri hedef alması açısından önemli bir olaydır.

Gâvurbağı Katliamı da kitapta bahsedilen başka bir katliamdır. Ne var ki en acı katliam 14 Temmuz 1959'da meydana gelmiştir. Bu katliama yaklaşık 40 sayfa ayrılarak kapsamlıca yer verilmiştir. İşleniş şekli bakımından en hurharca katliam niteliği taşıyan bu katliamda da doğrudan Türkmenler hedef alınmıştır. Baltayla öldürülenler, gözleri oyulanlar, tecavüze uğrayanlar, ters yönde giden iki araca bağlanıp parçalanınlar... Bu olayların bizzat sorumlusu olan komünist Kürtler insanlıktan çıkıp tarihe kara bir leke olarak geçmişlerdir.

Eserde bu acı olaylardan başka yıkıcı olaylar ele alınmamıştır. Gelgelelim “Irak Türkmenleri İçin” kitabında Önder Saatçi, 1920 Telafer Kaç Kaç günlerinden, 1991 Altunköprü Katliamı'ndan da bahsetmektedir. 23 Ocak 2013'te meydana gelen Tuzhurmatı katliamı da herhâlde bu katliam zincirinin son halka-

sıdır. Dolayısıyla katliamların sayısı üç değil, daha fazladır.

“Kerkük’ün Kimliği”nin onu Kerkük’le ilgili diğer kitaplardan daha farklı ve özel kılan en önemli yönü Kerkük hakkında yalan yanlış bilgi verenlerin ipliğini pazara çıkarmasıdır. Özellikle Nuri Talabani’nin yazdığı bir kitap ile Londra’da düzenlenen bir kongrede sunduğu iki bildiri mercek altına alınmış, didik didik edilmiştir. Iraklı bir hukuk profesörü olan Talabani’nin gerçeklere aykırı yaklaşımları, sağlam bir temele oturmayan ve bilimsellik derecesi düşük kaynakları birer birer çürütülmüştür. Talabani Kerkük’ün Kürtlere ait olduğunu kanıtlamak için fanatik bir tavırla kılı kırk yarsa da Kerkük’ün bir Türk toprağı olduğu gerçeğı gizlenmemektedir.

Nuri Talabani’den başka Cabbar Kadir, Fuat Masum, Nizamettin Gedi gibi Kürt kökenli kişilerin yazdıkları da kuyumcu terazisinde tartılınca yanıltıcı bilgi paylaşanların birkaç kişiyle sınırlı olmadığı tespit edilmiştir. Bu açıdan Mahir Hoca’nın; yalanları, kara çalmaları bir bir ortaya çıkarmak için harcadığı emeğin çok değerli bir emek olduğunu belirtmeden geçmeyelim. “Güneş balçıkla sıvanamaz.” diyerek gerçekleri ters yüz edenlerin birbirlerinden kopyaladıkları yalan silsilesinin er geç tarihin çöplüğünde kendine benzeyenlerle aynı çukurda yer alacağını ima ediyor.

Kitabın sonunda Irak Anayasası çerçevesinde Kerkük için çözüm önerileri sunuyor yazar. Burada altını çizdiği asıl gerçek Kerkük’ün Irak’ın bir şehri, yani Irak’a ait oluşu. Bu yüzden Kerkük ne Kürdistan’ın kalbidir ne de Araplar için vazgeçilmezdir. Ne var ki Mahir Hoca “Kerkük iğneden ipliğe her şeyiyle Türkmenlerindir.” diye bir cümle de kurmuyor. Aslında kitap boyunca Kerkük’ün bir Türkmen şehri olduğunu kanıtlamaya çalışsa da Kerkük’ün tamamen kendilerine ait olduğunu, Kerkük’ü hiçbir etnik gruba yâr etmeyeceklerini dile getirmekten imtina

ediyor. Dolayısıyla ırkçı bir yaklaşımla değil, kapsayıcı ve mantıklı bir yaklaşımla ele alıyor meseleyi bir bilim adamına yakışır bir şekilde. Aslında kalbi Kerkük için attığından dolayı tabii ki Kerkük’ü Türkmenlerin yönetmesi geçiyordur gönlünden. Ancak ne yazık ki gerçekler buna izin vermiyor. Çünkü 2003’te ABD’nin işgalinden sonra Kerkük’ün idari ve demografik yapısı Türkmenlerin aleyhine olacak şekilde oynanmış. Bir yandan Saddam bölgeyi Araplaştırmak isterken Kürtler Kürtleştirmek istemiş ve hem ırkçı Araplar hem de ırkçı Kürtler yüzünden Türkmenlere nefes aldırılmamış, aman verilmemiş. Türkmenlerin arkasında çok güçlü, dünyaya kafa tutan bir devlet de durmadığından (Türkiye’nin soydaşlarına verdiği destek ABD’nin Kürtlere verdiği desteğin yanında devde kulak kalmaktadır.) Mahir Hoca kendi soydaşlarının da gözetildiği en makul çözümü bulmuştur: “Herkes taviz vererek ortak bir paydada buluşulmalıdır. Irak’ı oluşturan üç halkın temsilcileri bir araya gelerek ortak bir çözüm üzerinde anlaşmalı ve o anlaşma metni halkın oylamasına sunulmalıdır.” (s. 433) “Özel statülü Kerkük seçeneğı”ni en kansız bir çözüm olarak önermektedir. Hakikaten bundan başka daha uygun bir çözüm yokmuş gibi görünmektedir. Hiçbir etnik unsurun görmezden gelinmediği, herkesin söz hakkının olduğu, katliamların ve sataşmaların durduğu, herkesin birbirine saygı duyduğu bir Kerkük hayali, Kerkük için çok mu?

Türkmenlerin tek dileğı kendilerinin yok sayılmaması, görmezden gelinmemesidir. Önemsemek istiyorlar ve bu topraklarda kendi kimlikleriyle var olduklarını artık kanıtlamaya ihtiyaç duymayacakları günlere özlem duyuyorlar. İçine ateş düşmüş, ocağı sönmüş, yüzü gülmeye hasret kalmış insanlar kendilerine “normal” davranılmasını istemekten başka ne dileyebilirler?

Sözün özü şudur: Ah ulan Fransız ihtilali ve İngilizler! Ne işler açtınız başımıza!

Ayak bastı yetmiş birine yaşım
Zamandan asırdan yıldan ne fayda
Kocaldım ağardı sakalım başım
Şakağımda tek tek kıldan ne fayda

Ayaklar yer tutmaz çöğen¹ dayağım
Yastıklar dizili dört bir kırağım
İşitmez kıyamet kopsa kulağım
Şarkıdan nağmeden telden ne fayda

Tuvalete yakın serdim yatağım
Geceler sabaha kadar oyağım²
Ağız kokuz³ bir tat almaz damağım
Pilavdan kaymaktan baldan ne fayda

Haldan⁴ düştüm ağrığ⁵ peşim salmaz da
Bir devadan mene fayda olmaz da
Gözüm görmez burnum koku almaz da
Lavanta ıtırdan gülden ne fayda

Sancıdan sızıdan titrer dizlerim
Kapıdan bir gölge düşsün gözlerim
Menden bizar oldu oğul kızlarım
Haydatta⁶ bir soran elden ne fayda

Dünen⁷ duyduklarım düşmez yadıma
İvilderem⁸ kimse gelmez dadıma
Men kavrulur men yanaram oduma
Baş bilemeğ⁹ yalan dilden ne fayda

Ölmedim bin kere gördüm ölümü
Ev derdi el gamı büktü belimi
Kara sevda dara çekti gevlimi¹⁰
Dilberden gelinden duldan ne fayda

Bahtım kara ne belalı başım var
Ne şor¹¹ çöreğim var ne şor aşım var
Feleğe borçluyum rehin yaşım var
Duadan cadıdan faldan ne fayda

Bitti yolculuğum sonum beklerim
Menzilim yakındır konum beklerim
Ayağım kabirde günüm beklerim
Varislere kalan maldan ne fayda

Rıza diyer budu¹² alnım yazısı
Acı hayatımın gerçek dizisi
Ne eğlence ne Avrupa gezisi
Yanım yerde başka haldan ne fayda

1 Çevgen, baston

2 Uyanığım

3 Boş yani dişsiz

4 Halden

5 Ağrı, sızı

6 Gah da bir, arada bir

7 Dün

8 Sancıdan acılı sesler çıkarırım

9 Kafayı sağa sola sallamak

10 Gönlümü

11 Fazla tuzlu

12 Rıza der budur

Abbas Şekerci

1953 yılında Kerkük'ün Musalla Mahallesi'nde doğdu. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini Musalla okullarında tamamladı. Liseden sonra 1973 yılında Bağdat Güzel Sanatlar Akademisinin Resim Bölümüne girdi. Burada 1977 yılında mezun oldu. İki yıl Tikrit şehrinde resim öğretmenliği yaptı.

Dikta rejiminden dolayı 1979' da Irak'ı terk ederek Avrupa ülkelerine gitti. Daha sonra Şam'da yerleşti ve on iki yıl Suriye'de bir özel okulda resim öğretmenliği yaptı. O sıralarda Şam'da yapılan ortak bir sergiye katıldı. Yanı sıra görevli bulunduğu okul yönetimi okulda resimlerimden oluşan kalıcı bir müze düzenledi.

1994 yılında Lübnan'a göç etti. Lübnan'da Filistin halk taş devrimi yıl döneminde "An-car" bölgesinde bir sergi düzenledi. 2003 yılında hasret kaldığı güzel yurdu Kerkük'e kavuştu.

Küçük yaştan beri resim yapmaya başladı. Aileden ve okul öğretmenlerinden destek görmeden resim yapmaya heveslendi. Önceleri kendisini sanata yönlendiren hiç kimse olmadı. Ancak ortaokul döneminde resim hocalarından teşvik gördü ve destek aldı.

Lise döneminde ise, rahmetli Mehmet İzzet Hattat o dönemdeki resim hocası olarak çalışmaktaydı. Okuduğu yıllarda resim hocası Nurettin İzzet'ten büyük yardım ve destek aldı. Bu yüzden hocasını her zaman büyük bir saygı ve sevgiyle andı. Çünkü o sanatla ilgilenen öğrencilere destek ve eğitim veriyordu.

Liseden mezun olduktan sonra yapmış olduğu tabloların yıllar boyu okulun duvarlarında asılı kalmıştı. İlkokul, ortaokul ve lise döneminde eğitim müdürlüğü tarafından düzenlenen yıllık sergilere katılarak birçok ödüller kazanmıştı.

Fakülte de okuduğu zamanda 1973-1977 yılları arasında iki sergiye katıldı. Birincisi 1976 yılında Bağdat'ta, ikincisi ise 1977 yılında iki arkadaşla beraber Kerkük'te düzenlenmişti.

2022 yılında Cemal Medet ve diğer arkadaşlar ile ortak bir sergiye katıldı. Sanata verilen değer sanatın ne olduğunu bilen insanlar tarafından veriliyordu. Ruhsal gelişim açısından resim yapan bir çocuğa her zaman çocuğun mantığıyla konuşmak. Ne pahasına olursa olsun çizdiği resme güzel demek gerekmektedir. Abbas Şekerci'ye göre "resim sanatı, tarih boyunca toplumların düşünce ve kültür hayatında büyük rol oynamış ve hâlâ da oynamaktadır. Kültür ve sanat dallarına katkı sağlamak, resim sanatına değer vermek ve sanatçılara destek verip, resim sanatına zemin yaratmak gerekir. Ancak bu ze-

minin altyapısını yaratmak, devlet, sivil toplum örgütleri ve medyanın kutsal görevidir. Çünkü resim sanatının fikir, kültür, mimari, giyim kuşam, kısacası hayatımızın her alanında büyük bir payı vardır. Buradan sesleniyorum tüm yetkililere, omuzlarına düşen görevlerden sorumludurlar. Bir öğrenci bir hocaya soru sormuş: Sanatın tarifi nedir? Hoca, Picasso'nun cevabını vermiş: "sanatın ne olduğunu bilseydim kendime saklardım". Bu soruya benim cevabım şöyledir: "Sanatın tarifi fırçaların arasında gizlidir."

Sanat Şekerci'nin hayatında en üstün değer iyi bir baba olmak ve dostlarla iyi arkadaşlıklar kurmaktır. Ve ressam arkadaşlarına şöyle sesleniyor: "Zamanınızı boş geçirmeyin, her zaman ressam yaşadığı evde bir atölye kurmalı ve her alanda eser üretmelidir. Ayrıca tek bir konuya takılıp kalmamalıdır."

Sanatçı edebiyat ile de ilgilenmiş, Türkçe ve Arapça şiirler yazmıştır. Bu şiirini 23 yıllık gurbetten geri döndüğü zaman yazmıştır.

Gurbet

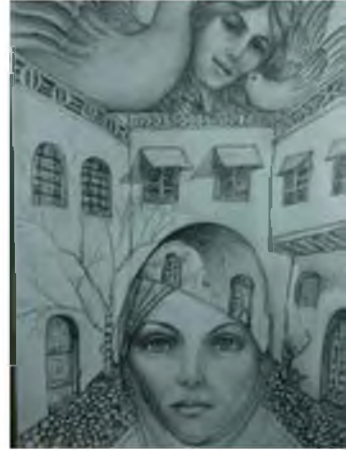
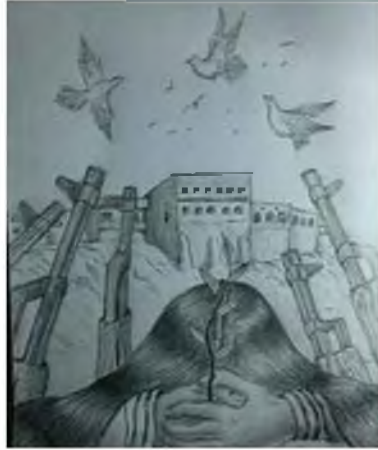
Gurbet elde yandı yürek azarı
Mahzun gönül acıların mezarı
Ah anasız yarsız yurtsuz yuvasız
Yaşamağım bizarların bızarı

Gurbet elin ben seçmedim o seçti
Kefenimi göz göre göre biçti
Post giydim aptal oldum yurt uğruna
Ben ne bilim o da büyük bir suçtu

Gurbet ele düşeli çok yıl oldu
Alev alev yanan ateş kül oldu
Kızıl kanlar aktı Kale göğsüne
Bak güzelim göğerdi taş gül oldu

Gurbet elin şarabı çok açıdır
Namert yüzün görmemek ilacıdır
Kerkük atlı ben yayan dolaşırım
Baba Gürgür ağ başımın tacıdır

Sanatçı bu arada kendisine kucak açan Kerkük Türkmen Kardeşlik Ocağı'nın kadrosuna teşekkür etmektedir.

Süleyman Demirel'in Kerkük Ziyareti

“Kerkük Şehri Gülşen Oldu, Siz Geldiniz Pek Şen Oldu”

Irak Türklüğünün kalbi olan yaralı Kerkük, Türkiye’den gelen misafirlerini her zaman aziz bilmiş, büyük alaka ve ihtimam göstererek can-ı gönülden ağırlamıştır. İlk misafirler genç Türkiye Cumhuriyeti’nin önemli isimlerinden Celal Bayar olmuş, sonrasında tarihler 23 Ekim 1967’yi gösterdiğinde dönemin Başbakanı Süleyman Demirel Irak seyahati esnasında Kerkük’ü de ziyaret etmiştir. Kerküklüler uzun bir aradan sonra Türkiye’den üst düzey bir heyetin gelmesi dolayısıyla büyük bir sevinç ve mutlulukla meydanları doldurmuş, Küzecioğlu’nun “Ağam Süleyman” türküsünü hep bir ağızdan Demirel’e ithaf ederek söylemişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Süleyman Demirel’in 20-24 Ekim 1967 tarihleri arasında Irak’a gerçekleştirdiği dört günlük ziyaretin genel programı şu şekilde cereyan etmiştir: 20 Ekim Cuma günü saat 08:30’da özel uçakla Ankara’dan Bağdat’a hareket eden Demirel ve heyeti saat 13:00’de Bağdat’a varmış. Aynı gün resmi temasların ardından Meçhul Asker Abidesi’ne çelenk konulmuş ve Türk şehitliği ziyaret edilmiştir. 21 Ekim Cumartesi günü Irak Millet Meclisi, Irak Cumhurbaşkanı ziyaretlerinin ardından Kerbela’ya geçilmiştir. 22 Ekim Pazar günü Musul’a hareket edilmiş ve sonrasında Kerkük şehri ziyaret edilmiştir. Başbakan ve heyet 23 Ekim Pazartesi Bağdat üzerinden Basra’ya geçmiş ve 24 Ekim Salı günü Ankara’ya dönmüştür.

Türk basını Demirel'in Irak ziyaretine ilgi göstermiş, özellikle Tercüman, Yeni İstanbul ve Zafer gazeteleri Kerkük gezisini detaylarıyla okuyucularına aktarmıştır.

24 Ekim 1967 tarihli Tercüman gazetesinde siyah zeminli çerçeve içerisinde şu levhaya yer verilmiştir;

“Kerkük Şehri Gülşen Oldu, Siz Geldiniz Pek Şen Oldu”

Altında büyük puntolarla *“Kerkük Türkleri Demirel'e Büyük Tezahürat Yaptı”* manşeti atılmıştır. Ara başlıklarda ise; *“Süleyman Demirel, davul zurna ve 'Ağam Süleyman, Paşam Süleyman' türküsü söylenerek karşılandı”, “Hamido da Kerküklü Türklerle Halay Çekti”* ibareleri yer almıştır.

Haber şöyle devam ediyor; *“Türk Başbakanı Süleyman Demirel, dün yüzbinlerce Türk'ün yaşadığı Kerkük'te ünlü Süleyman türküsüyle karşılandı. Bu türkü Süleyman Paşa için yakılmıştı, Türk bayrakları dalgalanıyordu, Türk'ün milli sazı davul zurna çalınıyordu. Demirel Türkiye'de idi sanki. Sevgiler, saygılar Türkçe idi. Kerkük caddeleri bir uçtan bir uca hasret türküsü gibi dövizlerle süslenmişti. Demirel yolunda kurbanlar kesiliyordu, kurban kanları Demirel'in arabasına akıtılıyordu.*

Başbakan Demirel dün öğleden sonra Irak'ın büyük bir petrol şehri olan Kerkük'e geldiği zaman havaalanından askeri törenle karşılandı. Kerkük Valisi ve Tümen Komutanı Başbakan'a hoş geldiniz demişler ve milli marşlar çalındıktan sonra şehrin ileri gelenleri, muhtelif teşekküller temsilcileri ellerinde Türk bayrağı ile Kerküklü Türkler ve toplanan bütün temsilciler misafir Türk Başbakanına takdim edildi. Vaktin gecikmiş olmasına rağmen Kerkük oteline kadar ulaşan caddelerde bekleyen halk, Türk Başbakanını alkışladı, fakat asıl kesif kalabalığın otelin önündeki meydan ile çevresini doldurduğu görüldü. Kerküklüler son haddini bulmuş büyük bir heyecan içinde “Kerkük'e gelişinizle uğur getirdiniz”, “Dostlarımızı unutmayız” yazılı

dövizler altında “yaşa, var ol” diye büyük tezahüratlar yaptılar. Bu arada heyet üyelerinden Malatya Milletvekili Hamit Fendoğlu'nun da bu heyecana katılması coşkunluğu bir kat daha arttırdı. O da davul zurnaya uyup Kerküklülerle halay çekti.

Başbakan Demirel ve Türk heyeti üyeleri otelden ayrılırken gene kurbanlar kesilerek büyük coşkunlukla ve “yaşa, var ol” nidaları “Türk Irak kardeşliği” sesleri ile ve alkışlar arasında uğurlandılar.”

Tercüman gazetesi Demirel'in Irak gezisi yazısını şu şekilde sonlandırmıştır; *“Demirel'in üç gündün beri Bağdat'ta, Kerbelâ'da, Musul ve Kerkük'te kendisine ve Türk heyetine karşı gösterilen büyük muhabbet ve sevginin iki dost ve komşu memleketin dostluk ve kardeşlik içinde yaşamasının Irak milleti tarafından ne derece hararetle arzu edildiğini gösteren bir işaret saydığını derin bir memnuniyetle açıkladı.”*

24 Ekim 1967 Yeni İstanbul gazetesi manşetinde Kerkük'te hadiseler başlığıyla taşımıştır. Haberin içeriğinde; *“Kerkük Şehri Gülşen Oldu, Siz Geldiniz Pek Şen Oldu” ifadesi yer almıştır. On binlerce Türk gece yarısına kadar Demirel'i ve Türk heyetini sokaklarda bekledi, Iraklılar Türk Başvekilini gece şehre soktular, Hamit Fendoğlu, Irak Türkleri ile beraber Türk oyunları oynadı.*

Başbakan Süleyman Demirel'in dün Musul'dan sonra Kerkük'e yaptığı ziyaret heyecanlı gösterilere vesile olmuştur. Kerkük Valisi ve Tümen komutanı Başbakan'a hoş geldiniz demişler ve milli marşlar çalındıktan sonra şehrin ileri gelenleri, muhtelif teşekkül temsilcileri ellerinde Türk Bayrağı ile Kerküklü Türkler ve alanda toplanan bütün temsilciler misafir Türk Başbakanına takdim edilmiştir. Hava kuvvetleri karargâhında kısa bir istirahat müteakip kortej halinde hava alanında hareket edilmiştir. Caddeyi iki taraflı dolduran Kerküklüler davul zurna çalarak tempo halinde alkış tutarak, Türk Başbakanını heyecanlı bir şekilde selamlamışlardır.

Halk yer yer ellerindeki bayrakları sallayarak Demirel'in otomobili gelince arabayı durdurup kurbanlar keserek, kurban kanlarını otomobilin karoseri'ne akıtarak büyük heyecanını ifadeye çalışmıştır.

Yol boyunca asılı olan Arapça ve Türkçe dövizlerde "Kerkük şehri sizi muhabbetle selamlar" "Demirel'e kalbimiz dolusu sevgiler" "Kerkük Ticaret Odası sizi muhabbetle selamlar" ve nihayet "Kerkük Şehri Gülşen Oldu, Siz Geldiniz Pek Şen Oldu" tarzında cümleler okunuyordu.

Başbakan Demirel'i ve Türk heyeti üyelerini pek mütebassis eden bu heyecanlı atmosfer içinde ve okul öğrencilerinin aynı samimiyeti taşıyan sevinçli alkışları arasında şehre girilmeksizin önce Kerkük Petrol şirketi merkezine gidilmiş müteakiben civardaki petrol tesisleri ile bazıları alev alev yanan tabii gaz kuyuları gezilmiştir. Kerküklü Türklerin dağılması ve tezahürata mani olunması için yapılan bu program değişikliğinden sonra Başbakan Demirel akşam hava karardığı sırada Kerkük şehrine gitmiştir. Vaktin gecikmiş olmasına rağmen Kerkük oteline kadar

ulaşan caddelerde bekleyen halk, Türk Başbakanını alkışlamış fakat asıl kesif kalabalığı otelin önündeki meydan ile çevresini doldurduğu görülmüştür.

Kerküklüler son haddini bulmuş büyük heyecan içinde ve "Kerkük'e gelişinizde uğur getirdiniz", "Dostlarımızı unutmayız" yazılı dövizler altında "Yaşa, Varol" diye büyük tezahürat yapılmıştır.

Emniyet kuvvetlerinin sükûneti sağlamak için gösterdikleri büyük çaba bir fayda vermemiş ve Başbakan otomobilden inerken halk kendisini görmek için kordonu yarmış ve Başbakan otelin merdiven sahanlığına kadar güçlkle çıkabilmiş, buradan Kerküklüleri selamlamak suretiyle kendilerine teşekkür etmiştir.

Başbakan Demirel ve beraberindeki heyet üyeleri Kerkük Valisi tarafından onurlarına verilen çay davetine katılmışlardır. Çay devam ederken dışarıda biriken halkın sevgi gösterileri devam etmiş ve Kerküklüler davul zurna ile oyun havaları çalarak, halay oynayarak Türk Başbakanının

şerefine gösteriler yapmışlardır. Bu arada heyet üyelerinden Hamit Fendoğlu'nu da bu heyecana katılması coşkunluğu bir kat daha arttırmıştır.

Zafer gazetesi yazarlarından A. Şevket Bohça, Demirel'in Kerkük gezisini milli hissiyatı yüksek bir kalemlle 3 Kasım 1967 tarihli Sabah Sohbeti köşesine taşımıştır. Uzun yıllar sonra anavatan Türkiye'den gelen konuğuna ev sahipliği yapma heyecanı ile Irak Türkleri türküleriyile, sazıyla, sözüyle, davuluyula, zurnasıyla yeri göğü "Türküm" sözüyle meydanları inletmişlerdir. Demirel'in ziyaretinden sekiz yıl önce, 1959'un Temmuz ayında büyük bir baskıya, katliama maruz kalmış olan Irak Türkleri milli şuurlarından ödün vermeden Türklüklerini haykırmışlardır.

Bohça, "Kerkük" başlıklı yazısında Kerkük'te duyulan milli heyecanı okuyucularına mürekkebinden Türklük damlayacak şekilde aktarmıştır;

"Ziya Gökalp'in Misak-ı Milli hudutlarını çizmiş olduğu bir manzumesinde, "KERKÜK" ismine de tesadüf ederiz. Orada, Kerkük vatanın bir parçasıdır. Edirne'den Van'a kadar uzanan mesafenin kenar çizgisinin içinde Kerkük vardır. İstanbul, Erzurum, İskenderun gibi şehirler listesinin içinde Kerkük de yer almaktadır.

Kerkük böylece, hudutlarımız dışında kalmış bir vatan parçası olarak düşünülmüştür. Ama Ziya Gökalp'in çizdiği hudutla politikanın çizdiği hudut birbirinin aynı değildir. Hakikat, Ziya Gökalp'in çizgilerinden bir hayli değişik şekilde tecelli etmiştir.

Ziya Gökalp, İskenderun'u da vatan hudutları içine yerleştirmişti. İskenderun da, Türkiye hudutları dışında kalmıştı.

Kerkük de, Türkiye Cumhuriyeti'ni tespit eden hudutların dışında olsa bile, Türk vatanının tabii bir parçasıdır. Madde dünyasında olmasa bile, mana olarak vatandır. Nitekim Süleyman Demirel'i, Kerküklüler, kendi Başvekil'leri olarak karşılamıştır; Süleyman Demirel de,

Kerkük'e vardığı zaman, kendini, Türkiye'nin herhangi bir şehrindeki samimiyet içinde bulmuştur. Davul mâziyi, zurna hâli dile getirmiştir.

Kerkük halkı da Türkçe konuşmuştur: davulu, zurnası da...

Söz, konuşmuş; saz, konuşmuş.
Davuluyula, zurnasıyla bir millet konuşmuş; bir samimiyet konuşmuş.

Hepsinden mühimi, bir şehir konuşmuş; bir şehir namına, şiir konuşmuş;

Kerkük şehri Gülşen oldu
Siz geldiniz pek şen oldu.

Şiir, şehir namına dile gelmiş; "Türkiye'den ayrı olsam da, Türküm!.. Türküm!.." diye inlemiş.

Tokmak indikçe, davul, "Türküm!.. Türküm!.." diye ses vermiş.

Şiirin sözünü, davul, ses haline getirmiş:

- Türküm!.. Türküm!..
Velhasıl, Kerkük, "Türküm!" diye diye benim Türkümü söylemiş.

Buna "Kerkük Türküsü" değil, "Vatan Türküsü" denir. Bunun için, "Türküm!.." diyen sese dikkat etmeliyiz."

Türklüğün önemli merkezlerinde Kerkük'ün Başbakan Süleyman Demirel ve heyeti tarafından ziyaret edildiğinde yüksek Türklük şuurunun meydanlara yansımasıdır. Aynı zamanda Türk basının önemli gazetelerinde Kerkük'ün manşetlerde, köşe yazılarında yer alması Irak Türk tarihi açısından çok kıymetlidir. Demirel, her ne kadar Irak Türklerinin sorunlarını Irak makamlarına karşı gündeme getirmemiş olsa da Türkiye'den önemli bir devlet adamının Kerkük'ü ziyareti, aradan yıllar geçmiş olsa da Irak Türklüğü için unutulmaz bir an, pek kıymetli bir hatıra olarak milli hafızada yerini almıştır.

Kerkük Türküleri

Perdeleri örtük

Lambaları söniük

Sırtında yıllar yük

Hâtıraları kırık dökük

Bir yer olacak orada

Adı Kerkük...

Ârif Nihat Asya

Dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden birisi olan, bin yıldan daha uzun bir süre Türk hâkimiyetinde kalan; tarih, coğrafya, demografik yapı ve kültür itibarıyla Anadolu'nun devamı niteliğinde sayılan Kerkük; Irak'ın kuzeyinde Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki “**Cezîre**” bölgesinin doğusunda ve bugün Irak coğrafyasında yer alan kadim bir Türkmen şehridir.

Tarihten günümüze birçok medeniyete ve millete ev sahipliği yapmış olan Kerkük'e bilinen ilk Türkmen kafilesi Emevîler Dönemi'nde ve 674 yılında gelerek yerleşmiş,¹ 835 yılında Abbasî Halifesi Mu'tasım'ın Türklerden oluşan bir muhafız birliği kurmasıyla Türkler yavaş yavaş Samarra, Musul ve Kerkük bölgesinde askerî hâkimiyeti ele aldığı gibi yönetiminde de söz sâhibi olmaya başlamıştır.²

Türklerin; Uluğ Türkistan'dan sevk-i İllâhî neticesi gökyüzünü çadır, güneşi tuğ yapıp “**Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresini**” gerçekleştirmek ve “İ'lâ-yı Kelîmetullah için Nîzâm-ı Âlem Ülküsü”nü yeryüzüne hâkim kılmak için gün doğusundan gün batısına doğru “İstanbul'u alıp gülzâr etme” gayesiyle yaptıkları kutlu

akınları sırasında, Selçuklular Anadolu'yu Türk ülkesi yaparken, yol üzerindeki Kerkük-Musul bölgesini de Türk yurdu hâline getirmiştir. Büyük Selçuklu Devleti'nden sonra, Osmanlı hâkimiyetine geçinceye kadar Kerkük; Irak Selçukluları, Zengîler, Erbil Atabeyliği, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safevîler gibi birçok Türk devletinin yönetiminde kalmıştır.

Kerkük; 1890'lardan itibaren Musul vilâyetine bağlanmış, bu durum Osmanlı'nın yıkılışına kadar bu şekilde devam etmiştir. Irak'taki Türk toplumunun en önemli kültür merkezi olan Kerkük, Millî Mücadele sonrası resmî hudutlarımızın dışında kalsa da, Mîsâk-i Millî sınırlarımız içinde bulunan ve kalbimizin baş köşesine bağdaş kuran; günümüzdeki yaşlı, yaralı hâliyle gönlümüzü mahzun kılan ve yapılan insanlık dışı Türkmen katliamlarıyla yüreklerimizi kanatan öksüz ve yetim bir Türk yurdudur.

Yüz yıl öncesine kadar bizim bir vilâyetimiz olan, nüfus ve sosyo-kültürel yapı olarak Türk şehri hüviyetini koruyan “**Başım[ız]ın Tacı Kerkük**”³; zengin petrol varlığı sebebiyle her zaman emperyalist güçlerin iştahını kabartmış ve hep onların hedefinde olmuştur. İngilizlerin Kerkük üzerinde oynadığı kirlî oyunlara, son 50-60 yıldır Baas rejiminin yaptığı katliamlara, şehri Araplaştırmak için nüfus kaydırma faaliyetlerine, ABD'nin “**demokrasi getirme**” yalanlarıyla bu bölgenin idârî, siyâsî ve demografik yapısını alt üst etme ve nüfus kaydırarak Kürtleştirme çabalarına ve son otuz yıldır AB/D'nin artan gayretleriyle Kerkük'ü Barzânî'ye verme çalışmalarına rağmen hâlen şehir ahâlisinin önemli bir bölümü Türklerden oluşmaktadır.

1 Şevket Koçsoy, *Irak Türkleri ve Irak Türk İlişkileri (1932-1963)*, 125-126, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1991.

2 Faruk Sümer, *Irak Türkleri'nin Tarihine Kısa Bir Bakış*, s. 9-11; *Türk Yurdu Dergisi*, Sayı: 5, 1959.

3 Suphi Saatçi, *Başımın Tacı Kerkük*, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2014.

Kerkük Kalesi'ndeki Osmanlı Subayları Mezarlığı Kitabesinde çok veciz bir biçimde ifade edildiği gibi; "İslâm'ın bayrağını yükseltme ve buldukları yerlere hizmet götürme mücadelesi verenler için bağrında yattıkları toprak, gurbet değil vatanıdır." Ve Türk vatani olan Kerkük üzerine oynanan oyunları ve Türkmenlerin yaşadığı dramı, "**Baht Otağı**" şiirinde dile getiren Yetik Ozan şunları yazmıştır:

"Balam Kerkük, yellər düşmüş bağrına;
Boz baharda tozar tozar gidersin,
Yel neme ne eller düşmüş bağrına
Lokmalanır azar azar gidersin
Ele kalma
Bele kal, ele kalma
Özüm özüne kurban
Menim ol, ele kalma
Kaderin bir kara çizgide kırıgın
Oban bir kırıgık dizgide kırıgın
Umudun bir içli ezgide kırıgın
Hoyratlanır uzar uzar gidersin
Oba hanı
Ev göçüp oba hanı?
Yoluna can verirem
Ki verem o bahanı
Yiğidin yarası can üzerine
Tasalanma şandır şan üzerine
Gün olur kuruyan kan üzerine
Sınırını çizer çizer gidersin⁴

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti yıkılınca, Irak topraklarındaki hâkimiyetimiz son bulmuştur. Misâk-i Millî sınırlarımız içinde bulunan Musul ve Kerkük; İngilizlerin Türkiye'de çıkarttığı isyanlar, Irak'ta tezgâhladığı sinsi senaryolar ve masa başı oyunları sebebiyle bu Türkmen şehirleri bizden zorla kopartılmıştır. O günden beri Irak coğrafyasında yalnız kalan ve himâyesiz olan Türkmenler; bu ayrılığın acısını ve isyanını, hoyratlarında, türkülerinde ve mânilerinde hüznünlü dizeler ve mecâzî söyleyişlerle dile getirmişlerdir. Özellikle Kerkük hoyratları; ana vatandan koparıldıktan sonra bir asrı aşkın bir zamandır devam eden hicrânı, hüznü, yalnız-

4 Yetik Ozan, *Bütün Şiirleri*, Baht Otağı, 21-22; Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2009.

lığı, uğradıkları zulmü ve baskıyı dile getiren acı bir feryat olmuş, her dinlediğimizde içimizi sızlatan ve ciğerimizi kavuran "**Mum Kimin Yanan Kerkük**" türküsü; kanadı kırık bir güvercin gibi ateş çemberinde kalan ve yaralı bir ceylan olan kan, can ve din gardaşlarımızın mazlum çığıllıklarına dönüşmüştür. Bu Kerkük türküsünü her dinlediğimizde gözlerimiz dolar, içimiz sızlar, gönlümüze hüznün bulutları ağır, sinemizi kor bir ateş kaplar, yüreğimiz yanar ve ciğerimiz kavrulur:

Yıktılar kalamızı
Sürdüler balamızı
Daha can boğazdayken
Çektiler salâmızı

Ah Kerkük (y)üz ağ Kerkük
Her zaman (y)üz ağ Kerkük
Ölseymdim düşmeseydim
Men sennen uzağ Kerkük

Elinde yad elinde
Öt bülbül yâd elinde
Bir diyar mezar olsun
Kalmasın yâd elinde

Can Kerkük cânân Kerkük
Her söze kanaan Kerkük
Kalıptı yardan uzak
Mum kimin yanar Kerkük⁵

Kerkük'ün bin yıllık tarihine baktığımızda; Türklerin dışındaki hiçbir millet ve hiçbir etnik grup bu kadim Türkmen şehrinin gerçek sâhibi ve hâkimi ol/a/mamıştır. Ancak Türkmeneli Anadolu'dan koparıldıktan sonra, emperyalist güçlerin ve onların işbirlikçisi "**Ortadoğu'nun Cahşları**"⁶ olan Arap ırkçılarının ve rakkase peşmergelerin son bir asırdır tezgâhladıkları sinsi plânlar, Türkmenlerin başka yerlere sürgün edilmeleri, dışarıdan getirilen Arapların ve Kürtlerin yoğun bir şekilde iskânı

5 Irak Türklerinin bin yıllık serüvenini dile getiren ve en güzel Kerkük hoyratları ve türkülerinden oluşan Mehmet Özbek ve Abdurrahman Kızılay'ın beraber çıkarttıkları albümdeki yürek yakan türkü
6 Hakkı Öznur, *Ortadoğu'nun Cahşları (2 Cilt)*, Panama Yayıncılık, İstanbul, 2019.

neticesi Kerkük'ü Araplaştırma / Kürtleştirme politikaları uygulanmıştır. Yani Türkmenleri Kerkük'ten çıkarmak, Kerkük'teki Türk eserlerini târumâr etmek, Türkmeneli'nin demografik yapısını değiştirmek ve Türk nüfusunun ağırlığını ortadan kaldırmak için Irak hükümetleri tarafından pek çok kirli oyuna ve kanlı katliamlara başvurulmuştur. Başta İngilizler olmak üzere küresel emperyalist güçlerin kışkırttığı ve desteklediği Irak Türklerine yapılan bu saldırıların temelinde; Kerkük'teki çok zengin petrol kaynaklarının bulunması ve Türkmeneli'nin Ortadoğu'daki stratejik önemi yatmaktadır. Irak hükümetleri; Türkmenlerin meskûn olduğu bölgeleri Türkiye'nin bir uzantısı, hatta bir ileri karakolu olarak görmektedir. Bu sebeple Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngilizlerin Irak'ı işgalinin ardından, 1924 yılında İngilizler tarafından Irak'ta yapılan ilk Türkmen katliamından günümüze Türklere karşı pek çok kanlı saldırı gerçekleştirilmiştir. Çok kıymetli bir akademisyen, değerli bir şâir, velud bir yazar, Kerkük'ün öz evlâdı, Kerkük sevdasının ve Türkmen dâvasının bayraktarlarından olan Prof. Dr. Suphi Saatçi Hocamız bu konuda şunları yazmıştır: "Özellikle 1924, 1939, 1946, 1954, 1959, 1970, 1980 ve sonraki yıllarda 1991, 2003, 2004, 2005 ve 2006'da Türkmen toplumu büyük baskı, tehdit, tedhiş, sindirme, hapis, sürgün, katliam, ölüm, idam ve bombardımana mâruz kalmıştır."⁷

Irak Türkmenlerine yapılan katliamların en vahşisi 14 Temmuz 1959 günü başlayan, üç gün üç gece aralıksız devam eden Kerkük'teki Türkmen soykırımıdır. Irak Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 1. yılını kutlama törenleri sırasında; küresel güçlerin tezgâhı ve Irak Baas rejiminin organizasyonu ile Kerkük'te 14 Temmuz 1959 günü başlayan, Irak hükümet kuvvetleriyle, Mustafa Barzânî'ye bağlı Kürt gruplarının ortaklaşa olarak yaptıkları Türkmen katliamında; kan donduran işkenceler yapılmış ve çok kanlı bir jenosit uygulanmıştır. Bütün dünyanın gözü önünde yapılan bu alçakça saldırılar ve

7 Prof. Dr. Suphi Saatçi, Kerkük Katliamı (14 Temmuz), *Türk Yurdu Dergisi*, Ağustos 2006, Sayı: 228

cinâyetler sonucu; emekli Albay Ata Hayrullah, emekli doktor yarbay İhsan Hayrullah, Kasım Neftçi, Muhammed Avcı başta olmak üzere yirmi beş Türkmen lideri yakılmış, asılmış, sokaklarda sürüklenmiş, parçalanarak şehit edilmiştir. Kerkük'teki Türkmenlerin tamamı baskı, zulüm ve sindirme ameliyesine tâbî tutulduğu gibi, Türk evleri ve eserleri de yıkılıp yıkılmış, Kerkük'teki Türk mührü kazanmak istenmiş ve binlerce mazlum Türk Kerkük zindanlarına atılmıştır. Tam bir soykırım olan Kerkük Türkmen katliamının ardından; Yavuz Bülent Bakiler'in, Doç. Dr. Nejdî Koçak'tan⁸ tüyler ürperten bu zulümleri bütün tafsilatıyla dinledikten sonra; "Önce onlar anlattılar: Bir gece Kerkük'te yüzlerce Türk, en vahşi bir şekilde öldürüldü ve Türk yapısı diye Taş Köprü yerle yeksân edildi." diyerek kaleme aldığı ve "Şiiri yazan benim, ama şiirde konuşan Nejdî Koçak'tır" dediği "**Kerkük Ağtı**" şiirinde duygu ve düşüncelerini şu dizelerle dile getirmiştir:

Bütün minarelerde sustu ezan sesleri
Artık, yaşamak zordu
Zehir zıkkım bir rüzgâr esiyordu Irak'tan
Ölüm, sokaklarda kol geziyordu.

Bir gece Kerkük'te vurdular beni
Geçti sokaklardan bir kızıl ordu
İslâm'ı ve Türk'ü vuruyordu kurşunlar
Peygamber, kabrinde ağlıyordu

Bütün Hadis-i şerifler Âyet-i kerîmeler
Yüreğimdeki kordu
Ama çıplak ayaklı ve çıplak kafalı adamlar
Beni sokak sokak sürüklüyordu

Benim kafam kanyordu kaldırım taşlarında
Evim-barkım yanyordu
Ve benim cesedim kanlı bir bayrak gibi
Demir direklerde sallanıyordu

8 Yüksek öğretimini Türkiye'de yapan, ömrünü dâvasına adayan ve idam edilmeden önce "**Ağaç budandıkça güverir**" diyen Kerkük Türklerinin Türk-İslâm mefkûresine inanan yiğit lideri, gönül adamı Nejdî Koçak da, "**Türk olduğunu her zaman beyan ettiği, Türkçe konuştuğu ve Türkmenleri bir araya getirerek Türklük şücu işlediği için**" (?) Saddam Hüseyin tarafından 16 Ocak 1980 günü Bağdat'ta asılarak şehit edilmiştir.

Artık, yaşamak zordu
Ölüm, Irak'ta kol geziyordu
Evim-barkım yanıyordu.
Peygamber, kabrinde ağlıyordu⁹

Baştan beri ifade ettiğimiz gibi, 14 Temmuz 1959'da Kerküklü Türk liderler; alçakça işkencelere tâbî tutulup şehit edilirken, binlerce *Türkmen de çoluk çocuk, kadın ihtiyar* demeden zindanlara kapatılmış ve tarifsiz işkencelere mâruz bırakılmıştır. O mazlum ve mâsum insanların yaşadığı dramı anlatan “**Kerkük Zindanı**” türküsü her harfi kan ve gözyaşıyla yazılmış hazin bir ağıttır. Bu hüznü Kerkük türküsü her dinleyenin yüreğine dokunur ve insanlığını yitirmemiş olan herkesi can evinden vurur... Her hecesine ve her kelimesine kadar bir yaşanmışlığın hikâyesi olan, çok içli ve hüznü nağmelerden oluşan “**Kerkük Zindanı**”, Cem Karaca'nın o güçlü sesiyle ve enfes bir tavırla okuduğu, Türkmenlerin ıstırabını yüreğinde duyarak söyleyip meşhur ettiği çok dertli bir türküdür. İstirap içinde söylenen bu türküde;

Kerkük'ün zindanına attılar meni
Mazlumlar sürüsüne kattılar meni
Bir yanım dağladılar ateşle annem
Ne suçum ne günahım yaktılar meni
Türkmen obalarından göçen anneler
Ne yuvaları kalmış, ne de hâneler
Gök kubbeyi sarsar mazlum feryadım
Elbette bir gün güler bize de seneler¹⁰

diyen Türkmenler, acı ve melâl dolu çığlıklarını bu türküyle duyururken, son bölümde yarınlara dâir umutlarını da dile getirmişlerdir. “**Gavim gardaşlarımız**” her türlü zulme, baskıya ve işkenceye rağmen umut kandillerini söndürmemiş ve şâir Fahrettin Ergeç gibi, “**Elbet bir gün güler bize de seneler**” diyerek, aynı anda hem bugünler için derin hüznü taşıyan, hem de yarınlara dâir turkuaz bir umut aşıl原因 bu türküyü haykırmışlardır ...

9 Yavuz Bülent Bakiler, *Yalnızlık*, Kerkük Ağıtı -I, 62-63; Türkmen Yayınları, İstanbul, 1982.

10 Kerkük Zindanı'nın sözleri Fahrettin Ergeç'e, bestesi Yunus Demirci'ye aittir.

14 Temmuz 1959 yılında yapılan bu korkunç katliamda, Irak Türklerinin mâruz kaldığı kelimelere sığmayan vahşet sonrası Türkmenlerin hâlini şiir diliyle anlatan Yetik Ozan da şunları yazmıştır:

Kollarımı meşin kolçak sıkmadı
Bir zâlim zincirin yarası kardaş
Alnımı halayla güneş yakmadı
Vurulmuş bahtımın karası kardaş
Azat dolaştığım dağı, yamacı
Sardı tutsaklığın kanlı kulacı,
Burda düşler tatlı, gerçekler acı;
Acep nice sizin orası kardaş
Ben ekerim yâda kalır ekinim
Buğday başaklanır boy verir kinim
Eli doyururken soframla sinim
Yanar boğazımın şurası kardaş
Şavkı yok güneşin kuluyken elin
Yarın sabah günden önce siz gelin
Sizin iller ile şu bizim ilin
Bir iki türkülük arası, kardaş
Yürekte kaygı bir ah ayrı ayrı
Ben öksüz bacım dul yavuklum sayrı
Bıçak da kemiğe dayandı gayrı
Haydi oç almanın sırası kardaş¹¹

Türk şiirinin günümüzdeki yüz akı olan Ali Akbaş da, kalbimizin orta yerinde kanayan bir yara olan Kerkük'ün sahipsizliğini ve yapılan katliamlar karşısında Ankara'nın sessizliğini “**Kerkük Üstüne**” başlıklı bir dördlüğünde şu mısralarla dile getirmiştir:

Kerkük bir öbek kar çöl ortasında
Ah anamız ağlar el ortasında
Sağır mısın sağır mısın Ankara
Öldük güpegündüz yol ortasında¹²

Hoyratlar; Türkmeneli'nin yarım kalmış turkuaz sevdalarını, dertlerini, acılarını, çilelerini anlatan; Irak Türklüğünün diline, kültürüne, topraklarına sâhip çıkma mücâdelesini yansıtan, seslerini sağır dünyaya, ülkemizdeki duyarsız yöneticilere duyurmak için feryâd eden

11 Yetik Ozan, *Bütün Şiirleri*, Haydi, 23-24; Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2009.

12 Ali Akbaş, *Erenler Divânında*, Kerkük Üstüne, 101

ve mısralarında çok anlamlı mecazlar taşıyan, sanat değeri yüksek ve çok içli nağmelerdir. Zâten hoyratlar; cinaslı kafiyeyle ve 7'li hece ölçüsüyle yazılan; mecaz, istiare, teşbih, telmih, terviye, tenasüp gibi edebî sanatlar bakımından son derece zengin dört mısralık dizelerden oluşan; edebî zevki yüksek ezgileriyle ve yürekten söylenip yüreklere dokunun nağmeleriyle temâyüz eden uzun havalardır.

Kerkük Hoyratları; Türkmenlerin ruh dünyasını, beşerî ve İlahî aşklarını, mefkûrelerini, Türklük dâvâlarını, vatan sevdâlarını, umutlarını, Türkiye'den beklentilerini, karamsarlıklarını, hayâl kırıklıklarını, çektikleri çileleri ve verdikleri mücadeleleri terennüm etmektedir. Dinleyenleri yürek yakan bir melâl iklimine götüren, gönül tellerimizi titreten hüznü yüküli hoyratlar hakkında Destan Şâirimiz Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu;

Sözü hoyrat söyleyem
Yâni, feryat söyleyem
Dilim Şirin'dir benim
Ferhat! Ferhat söyleyem¹³

demektedir. Hoyratlarda; yukarıda ifade ettiğimiz duygu ve düşüncelere ilâve olarak Ay Yıldızlı bayrağın mübârek gölgesinin Türkmeneli'nden çekilmesinin ıstırapına, Irak Türkmenlerinin himâyesiz kalmalarına ve Osmanlı'nın bıraktığı boşluğu Türkiye Cumhuriyeti'nin dolduracağına / doldurması gerektiğine olan inançları da ifade edilmektedir. Kerkük hoyratları ve mânilerinde; “yâr”, “dost”, “mertler” kelimeleriyle Türk milletine telmihte bulunmakta ve bir asıran beri süre gelen anavatandan ayrılığın hüznü, üzüntüsü ve isyânı da dile getirilmektedir.

Gettiler yurt koydılar
Yarama murt koydılar
Eski yaram istine
Yengiden dert koydılar

13 Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, *Destanlarda Uyanmak*, Hikâyet, 28; Cönk Yayınları, İstanbul, 1984.

Bir daş attım kuşlara
Kanadı gümüşlere
Merdler baş aldı getti
Dünya kaldı puşlara

Akşam arada kaldı
Hençer yarada kaldı
Menim sevgili yârim
Bilmirem harda kaldı

Dâd edim
Nahsı derdim dâd edim
Dost bizden üz çevirdi
Men kime feryâd edim

Kan bağlar
Her terefte kan bağlar
Kerkük'ü Türkiye'ye
Can bağlarsa kan bağlar

O yâr gözün
Kim gördü o yâr gözün
Aslan gücünden düşse
Karıncı oyar gözün¹⁴

Dağlar sende bir hal var
Bir elif var bir dal var
Yâr bizden küsti getti
Koyma getsin çoh yalvar¹⁵

Kerkük'ün kal'esiyem
Bı bağın balasıyam
Torpağ'ıma göz tikenin
Başının belasiyem

Kerkük'üm fener Kerkük
Mum kimin yanar Kerkük
Yağ yandı fitil bitti
Korharam söner Kerkük

Ah Kerkük'e getseydim
Gonca gülün derseydim
O mübârek torpağı
Öpüp sonra ölseydim

14 Önder Saatçi, Kerkük Hoyrat ve Mânilerinde Millî Duygular, *Kardaşlık*, Sayı: 56, Ekim-Aralık, 2012.

15 *Dağlar Sende Bir Hal Var*, Yöre: Kerkük, Kaynak kişi: Molla Taha, Derleyen: Ata Terzibaşı

Erbil'in Ak Saçlı Şairi Hakka Yürüdü

Çağdaş Irak Türkmen edebiyatçıları arasında tanınmış simalardan Hüsam Hasret, dört yıldır mide kanseriyle mücadele ediyordu. Ancak verdiği mücadelede yenik düşerek 1 Mart 2023 tarihinde hayata gözlerini yumdu. Vefatı ile Türkmen camiasını derinden üzen şaire Allah'tan rahmet yakınları ile sevenlerine sabır ve metanet diliyorum.

Şairin tam adı Hüsam Yasin İzzettin Reşit Kasap'tır. Ancak hemşehrileri ve edebiyatçılar arasında daha çok kendine seçtiği Hasret soyadıyla tanınmıştır. Türkmen bir aileden gelen Hüsam Hasret, 1956 yılında Erbil Kalesinin Tekye (Tekke) Mahallesinde dünyaya gözlerini açmıştır. İlk ve ortaokul tahsilini Erbil'de bitiren Hasret, 1973 yılında Kerkük'te başladığı Teknik Lisesinde iki yıl öğrenim gördükten sonra son yılı Süleymaniye şehrindeki Teknik Lisesine geçerek oradan mezun olmuştur. İki yıl (1977-1979) askerlik görevini ifa etmesinin ardından Erbil'de Ziraat Genel Müdürlüğüne bağlı Yeraltı Suları Dairesinde memur olarak 10 yıl çalışmıştır. Kendi isteğiyle memurluk vazifesinden istifa eden Hasret, sonra da geçimini kazanmak için ticaretle uğraşmıştır. Irak Türkmen Ocağı Erbil şubesinin (1976) kuruluşundan beri aktif bir üye olarak çalışmıştır. Son yıllarda ise bu kurumun başkan yardımcılığı görevini üstlenerek hizmete devam etmiştir. 2000 yılların başında Irak Türkmen Cephesinde iki yıl Enformasyon Daire Başkanlığı görevini yürütmüştür. 1983 yılında Yaşar Hanım ile evlenen şair; Güler (1984), Ayla (1987) adında iki kız ve Erdem (1996) adında bir erkek olmak üzere toplam üç çocuk babasıydı.

Şiirlerini hep hece vezniyle yazan Hasret, kendi ifadesine göre şairi şiir yazmaya yönlendiren pek çok Türkmen şairi gibi annesinden duyduğu dörtlüklerden oluşan ninniler, masallar ve halk hikayeleri olmuştur. Ayrıca, gençlik çağında kendinden öncekilerle çağdaş şairlerin eserleri izleyerek az çok şiir dünyasını genişletmiştir. Kerkük'te olduğu süre zarfında Kerküklü birçok yazar ve şairle tanışma fırsatı bulmuş, oradaki Türkçe yayınları takip ederek edebiyat bilgisini geliştirmeye çalışmıştır. Şair eserlerinde çeşitli konular ele almakla beraber aşk ve milli temalı şiirler ağır basmaktadır. Hüsam Hasret,

Erbil'de kendisinden sonra gelen birçok genç şair ve sanatçının yetişmesinde emeği geçmiştir.

Fitri bir şair kabul edilen Hüsam Hasret, Erbil'deki meslektaşlarına nazaran oldukça velut ve başarılı bir şair sayılırdı. Eserleri, *Kardeşlik*, *Birlik Sesi*, *Yurt*, *Türkmeneli*, *Gökbörü*, *Doğru*, *Pınar*, *Saray* gibi birçok yerli yayın organında yayınlanmıştır. Şiir ve hoyratlarından oluşan kendi eserleri dışında bazı edebiyatçı ve ses sanatçı hemşehrileri için kitaplar hazırlamıştır. Hüsam Hasret'in ardından bıraktığı basılan eserlerin toplam sayısı 32 tanedir. Bunlardan bazıları kronolojik olarak şu şekildedir:

Hasret (Bağdat 1984), **Sende Buldum** (Bağdat 1986), **Ucuz Duygular** (Bağdat 1990), **Bir Ayın Şiirleri** (Erbil 1999), **İnsanlık Gözyaşımızdadır** (Erbil 2001), **Hoyrat Vurgunu Adnan Terzi** (Erbil 2003), **Bin Bir Hoyrat (Birinci Cilt)** (Erbil 2008), **Kanatlanan Dizeler** (Kerkük 2009), **Yaşam Potasında Pişen Sözcükler** (Erbil 2009), **Alkışlanan Türküler** (Kerkük 2009), **Bin Bir Hoyrat (İkinci Cilt)** (Erbil 2010), **Erbil Şehri Ölümsüz Destan** (Erbil 2010), **Aydınlıkta Yok Olmak** (Erbil 2010), **Yorum Sergisinde Hoyrat** (Erbil 2011), **Erbil Buketi** (Erbil 2012), **Ulu Türkmenim** (İstanbul 2012), **Beşyap** (Erbil 2012), **Allah'ım (Allah'ım Güzel İsimleri)** (Erbil 2018), **On Şiir Bin Dize** (Erbil 2018), **İnci Tanelerim** (Ankara 2018), **Erbil Hoyratı** (Erbil 2020) ve **Esinti** (Erbil 2022).

Kerküklü Sabah Mardan'a Hollanda Kraliyet Nişanı

Hollanda'da yaşayan Irak Türkmen'i Sabah Mardan, toplum yararına gerçekleştirdiği gönüllü çalışmalardan dolayı Hollanda Kraliyet Nişanı'na layık görüldü. Sabah Mardan'a nişanı düzenlenen bir törenle Hollanda Kralı Williem Alexander adına Horst aan de Maas Belediye Başkanı Ryan Palmen tarafından takdim edildi.

Gerçekleştirilen törende Horst aan de Maas Belediye Başkanı Ryan Palmen, "Kraliyet Nişanı'nızı Hollanda Kralımız Willem Alexander

adına vermekten dolayı onur duyuyorum" sözleriyle Sabah Mardan'a nişanını takdim etti.

Hollanda Irak Türkmenleri Danışma Kurulu başkanı Sabah Mardan, uzun yıllardır toplum yararına gönüllü çalışmalarda bulunduğunu hatırlatarak, "Toplumun daha iyi noktalara gelmesi ve Hollanda'nın daha yaşanılır olması için çabalıyoruz. Amacımız göçmenlerin geldikleri bu ülkeye katkılarının unutulmasının önüne geçmektir. Hayatım Türkmen davasına hizmet etmekle geçti, Kraliyet Nişanı'nı Irak

Türkmenlerine verilmiş olarak görüyorum. Bu gerçekten onur verici bir durum” diye konuştu.

Aldığı nişanın bir anlamda yaptığı gönüllü çalışmaların halk nezdinde kabulü anlamına geldiğine işaret eden Mardan, hizmetlerine bundan sonra da devam edeceğini kaydetti.

Sabah Mardan kimdir?

Hollanda’da çeşitli STK’larda görev alan ve Hollanda Irak Türkmenleri Danışma Kurulu başkanı olan Sabah Mardan, 3 Nisan 1948’de Irak’ın Kerkük şehrinde dünyaya geldi, liseyi Kerkükte, Üniversite ve yüksek lisansını ise Türkiye’nin başkenti Ankara’da bitirdi.

Mardan, 1995’te Hollanda’ya yerleşerek, kurucusu olduğu Hollanda Irak Türkmenleri Danışma Kurulu Vakfı’nda (İTAR) ilk olarak sekreterlik görevinde bulundu ardından ise hâlâ yürütmekte olduğu başkanlık görevine geldi.

Hollanda’nın Limburg Eyaleti’nde Sağlık Bakım Platformu (PAZ) yönetim kurulu üyeliği, Venlo Türk Sanat Vakfı yönetim kurulu başkanlığı ile Hollanda Türk Yaşlılar Federasyonu yönetim kurulu üyeliği de yapmaktadır.

Bir dönem Venray Müzik Okulu’nda müzik öğretmenliği yapan Mardan, kültür-sanatla olan ilişkisini kesmeyerek, Kuzey Ren-Vestfalya (NRW) Sahne Sanatları Enstitüsü’nde denetleme kurulu başkanlığı sürecini 2017 yılına kadar sürdürdü.

Ayrıca Mardan şu kurumların üyesi; Provençal Platform Diversitet, (yurttaşlık Komisyon Danışma üyesi) Venlo Müslüman Mezarlığı Denetleme Kurulu üyesi, Limbrug Eyaleti WMO Ambassador ve Avrupa Ülkücüleri İstişare Heyeti Yönetim Kurulu üyesi.

Mardan, Türkçe’nin yanı sıra 5 dil daha konuşuyor. Mardan evli ve bir çocuk babasıdır.

Namyslular Kahvehanesi

Bizim kasabanın insanları başka kasabadakilere benzemez. Boy bos, güzel çirkin yönünden demiyorum. Doğruyu söylemek gerekirse bizde de endamlı boylu boslular var. Hem de çok yakışıklı erkek ve güzel kadınlarımız var.

Bizim kasaba insanları genelde tekdüze çalışmazlar. Yani toplumsal gereksinimlerde, sosyal hayatta, ticarete, siyasette hatta hukukta bile karşılarında kim olursa olsun, onun yumuşak karnını bulur ve oradan vurmaya başlarlar. Vuruşlar sözde durmamak, para sömürmek, rüşvet, alım satımda sahtekârlık daha ne özelliklere sahipler... daha neler neler... Dışarıdan biri için garip bir durum olabilir. Ancak biz kasaba halkı kanıksamışız bu gidişatı. Çünkü durumdan şikâyet eden kişi aynı zamanda eline her fırsat geçtiğinde hiç tereddüt etmeden karşısındakini sömürmeye başlar. Herkes birbirini suçlar ve birbirini kazıklar. Bizim kasabada her birey dönen çarkın bir dişlisidir. Tabii kimse bu benzetmeye razı gelmez, kabullenmez de.

Bir gün ilginç bir açılışın afişleriyle kasabanın sokakları donatıldığını gördük. “Namyslular Kahvehanesi” bir kahvehanenin açılışına davet afişleriydi.

İlkin kasaba şerifinin dikkatini çekmişti: Namyslular Kahvehanesi! Bu da nerden çıktı, der gibi ofladı püfledi. Kasabanın her şeyinden kendini sorumlu gören şerif, afişe baktıkça kafa sallıyordu. Kovboy şapkasını düzeltti, göğsündeki şerif rozetine elini sürdü, göğsünü kabarttı ve nerden çıktı bu isim kendi kendine söylenmeye başladı.

Açılış günü kalabalığın en önünde yerini aldı şerif. Herkesin yüzünde bir hoşnutluk vardı. Yüzündeki şaşkınlığını sadece Şerif gizleye-

miyordu. Kimseden bir soru gelmemesi için kâh şapkasıyla oynuyordu kâh kemerindeki tabancayla... Üzerindeki –varsa– dikkatleri dağıtmaya çalışıyordu. Kahvehanenin sahibi gelenlere övgüler üstüne övgüler yağdırıyordu “artık kasabanın en nezih yeri olan bu kahvehane sizin yeriniz olacak” “En içten en samimi bir yeriniz oldu artık; işte Namyslular Kahvehanesi...” “Doğru adrestesiniz”

Ortadoğu ülkelerindeki gibi davul zurna eşliğinde değil keman ve mandoline eşliğinde kurdele kesmeye gelindiğinde kahvehanenin sahibi makası şerife uzattı,

“Buyurun, insanın en önemli varlığı olan namus...” dedi durdu. Şerif ve kalabalıkta herkes cümlelerin tamamlanmasını bekledi. Kahvehanenin sahibi işi şakaya vurarak: “haydi hayırlısıyla kasabamızın şerifi namus bağını, pardon kurdelesini kesiyooooor”. Şerif neye uğradığını bilmedi ve istemeye istemeye kurdeleyi kesiverdi. Oradakiler alkışlarla akın akın kahveye doldular. Şerif kahvehanenin sahibinin kolundan tuttuğu gibi kenara çekti.

“Ben her gün bu kasabanın onlarca pisliğiyle uğraşıyorum; buraya atandığım günden beri ikiyüzlü olamayanı, birinin diğerini aldatmadığını görmedim... ibadethaneden çıkar çıkmaz gelir bana arkadaşını gammazlayanı mı desem, kendi öz yakınının işini yapmak için rüşvet isteyen mi söylesem, miras yüzünden aileler biri diğerinin kirli çamaşırlarını ortaya sereni mi desem... bu kasabada bir namusluya rastlamadım... Bana şikâyete gelen her kişinin ilk cümlesi namussuz falanla başlardı... şimdi sen kalkıp Namyslular Kahvehanesi diye bir kahvehane açyorsun! Ne yapmak istiyorsun?” Diye sorduğunda kahvehane sahibi:

“Efendim, kasabadaki insanların yaptıkları bütün pisliklerden haberin var. Hatta bazılarını saydın bile.”

“Eee, o zaman Namussuzlar Kahvehanesi olması daha doğru olmaz mıydı?”

“Şimdi ben kalkıp kahvehanenin adını Namussuzlar Kahvehanesi koyarsam, buraya kimse gelmez ki. Çünkü kimse yediği haltı, yaptığı pisliği kabul etmiyor ki. Her hangisi ile konuşursanız size kasabanın en namuslusu kendisi olduğunu söyler. Bu kahvehaneye giren kendini namuslu görür. Bakın içeri, kahvehaneden içeri bakın, içeride bir tane namuslu bulamazsınız. Oysa hepsi kendini namuslu sayar ve diğerleri namussuzdur. Hepsi ikiyüz-

lüdür. Ben ömrümü bunlarla tükettim; faziletten, dürüstlükten, ahlaktan insanda olması gereken ne varsa öğütlemeye çalıştım. Nafile! Bir arpa boyu ilerleyemedim. Ben de kasabanın namussuzlarını bir araya topladım belki bir sel olur bir deprem, hepsi bir anda yok olur gider. Bak kahvehaneye bütün malzemeyi en çürüğünden seçmişim. Çatı malzemeleri, duvarlar hepsi en ucuzundan en çürüğünden... Sığındıkları yer bile kendileri gibi çürük yani. Ben de bu kasabanın bir bireyi olarak; ikiyüzlülüğümü kullandım ve Namuslular Kahvehanesini açtım. Buyurun şerif, nasıl olsa atanmanızın üstünden kırk gün geçti. Bu süre içinde sen de bu kasabada bir değişiklik yapamadığına göre, sen de bizden oldun.”

Ka¹ derimde
Soygınan ka derimde
Bir ayrılmış bir gurbet
Varıymış kaderimde

Annam az
Konuşurdu annam az
Gurbette yaşamıyan
Gurbet nedir annamaz²

Den gemi
Gördüm dolup den³ gemi
Nice ayaxta durum
Gurbet bozup dengemi

Kalana dam
Siz verin kalana dam
Gevilden gülebilmez⁴
Gurbette kalan adam

Zalım atı oxunu
Billem bize toxunu
Gurbetlerde geçirttim
Bu ömrümün çoxunu

1 Kalk

2 Anlamaz

3 Yem tanesi

4 Gönülden gülemez

Ne cadı
Ne şex⁵ kaldı ne cadı
Gel bir Köprülü'den sor
Zalım gurbet necedi

Köprü'de şat⁶
Şirindi Köprü'da şat
Türkmenler şad olmadı
Ki olsun Köprü de şad

Köprü'de şat
Derindi Köprü'de şat
Etrafı şeytan alıp
Recmeyle Köprü daş at

Yar varmağa
Getmişti yar varmağa
Ne aşka ihanet et
Ne de dön yarvarmağa⁷

5 Şeyh

6 Büyük nehir

7 Yarvarmağa

Anılarda Kalan Arkadaşlarım

Giriş

Ağabeyim Abdullah Mahmut Erbil'de bulunduğu için ben de liseyi Erbil'de okudum. Aziz Demirci de Erbil'de tayin olmuştu. Yaz aylarında kardeşi Rıza Demirci de tatil olunca İstanbul'dan gelir Erbil'de kalırdı. Her gün öğleden sonra ben, Hamza Osman, Nefi Demirci, Talat isminde bir arkadaş (soyadını şu anda anımsamıyorum) Miri Suyu'na kadar yürür ve dönerdik. Takriben 1,5 saat sürerdi. Rıza Bey bu sürede bize İstanbul ve Ankara hakkında bilgiler verirdi. Bizler "acaba kısmet olur bir gün biz de oralara gidebilir miyiz, diye hayal kurardık.

Rıza Demirci suçsuz ve günahsız olduğu halde zalim Saddam yönetimi tarafından adil bir muhakeme olmadan, diğer üç dava arkadaşı Abdullah Abdurrahman, Nejdet Koçak ve Adil Şerif idam edildiler. Nur içinde yatsınlar.

Ankara

21 Ekim 1951 tarihinde Ankara'ya vardım. Ankara'da üç yıl kaldım. Bu süre içinde gördüklerimi anlatacağım. Bir ay Ulus'ta Başkent Otelinde kaldıktan sonra ranza sistemli Hukuk Yurduna yerleştim. Ankara'da erkek yurdu vardı Koç Yurdu. Aylık ücreti 46 lira idi. Hep dolu idi. Ziraat Fakültesi Yurdunda, genelde Ziraat Fakültesinde okuyanlar kalırdı. Hukuk Yurdu Hukuk Fakültesinin arkasında üç katlı bir bina idi. Ranzalıydı. Biz burada kalırdık.

Abdurrahman Altun da bu yurttaki kalıyordu. Aylık ücreti 27,5 TL sabahlar 7-8 zeytin, bir dilim ekmek ve bir tek çay kahvaltı olarak verilirdi. Banyo ve sıcak su yoktu. Yemek karşı bina Siyasal Bilgiler Fakültesinin alt katında öğrenciler için bir lokanta varı. Yemek iki tabak 65 kuruş, üç tabak 80 kuruştı. Genelde biz öğrenciler iki kap yemek yerdik. Ekmek serbestti.

Ulus'ta Meram Lokantasında bazen yemek yer-

dim. Orada Tıbbiye son sınıflarda olan Kerkük-lü Cemal Mustafa ile tanıştım. Yerli arkadaşlara Irak Türkleri hakkında bilgi verirdi, çok hoşuma giderdi. Ziraatta Ahmet Fahri, Enver Ali, Ercüment Avcı, Abdülkadir Altun; Veterinerde okuyan Suphi Müftü sonra Tıbbiyeye girdi. Birgün Ercüment Avcı ve Enver Ali'yi Sıhhiye'de oturdukları kaloriferli pansiyonda ziyaret ettim. Bana Bayram külçesi ikram ettiler.

Ankara'da tanıştığım arkadaşlar Mehmet Şerif, Yahya Emin, Tahsin Nurettin ve Salim Doğramacı Tıp Fakültesi öğrencileri idi. Salim Doğramacı hafta sonları akrabaları Yenişehir'de muayenesi olan Dr. İhsan Doğramacı'yı ziyarete giderken beni de götürürdü, yalnız gitmek istemezdi. 15-20 dakika kalırdık, konuşmalar bitince ayrılırdık.

Adnan Tahir orta boylu açık renkli, çok şık giyinen Ankara geleneklerine uyum sağlamış İstanbul lehçesi ile konuşurdu. Ankaralı bir kızla evlenmiş ve Siyasal Bilgileri Fakültesinde tahsiline devam ediyordu. Tıp son sınıflarına devam eden Mustafa Cemal isminde bir ağabeyimiz vardı.

İstanbul Beyazıt'ta Acem Kahvesi

Ben 1954 yılında Ankara'dan İstanbul Tıp Fakültesine nakil yaptırıldım. Öğlen tatillerinde genelde öğrenci arkadaşların büyük bir kısmı gelir, burada bir çay içer ve sonra herkes kendi okuluna dağılıp giderdi. En önemli kişi Kerkük kökenli Emekli Albay Ali Rıza Bey amca idi. Üsküdar'da olan evinden her cumartesi öğleden sonra gelir, biz öğrencilerle Acem Kahvesinde 2-3 saat oturur giderdi. Bazı arkadaşların akrabası olduğu için arada bir amca'yı evinde ziyaret ederlerdi. Çok değerli bir insandı. Nur içinde yatsın.

1975'te İstanbul'a son dönüşümde Kerkük Vakfı Başkanı İzzettin Kerkük ile Suphi Saatçi'yi Te-

pebaşı'ndaki tek odalı ofislerinde ziyaret ettim. Burada vakıf işleri ile Kardeşlik dergisini çıkarıyorlardı. Daha sonra merkezi Fındıkzade'de 4 odalı bir daireye taşındılar. İzzettin Kurtuluş'ta oturuyordu, kalbinden rahatsızdı. Buraya taksi ile gelip gitmek zorunda olduğu için her hafta düzenli gelemiyordu. Kendisini arada bir evinde ziyaret ettim. Telefonla konuşmalarımız devam ediyordu. İzzettin tefrikayı (bölücülüğü) hiç sevmezdi. Hayatını Irak Türkleri için adamıştı. Bir akşam saat 8 sularında ona telefon ettim, dedi ki şimdi hastaneye yattım. Yardım istiyor musun, diye sordum, hayır dedi. Ertesi sabah ölüm haberini aldım çok çok üzüldüm. Çok değerli bir kardeşi yitirdik nur içinde yatsın. Cenaze ve dini merasim Zincirlikuyu'da bütün arkadaşların ve hemşerilerin duası ile yerine getirildi. Ruhu şad olsun.

Mehmet Gedik

1956'larda Abant gölü, bugünkü Bodrum gibi dillere destan olmuştu. Uyum içinde olduğum hemşerim Mehmet Gedik ile temmuz ayında trenle yola düştük. Aynı trende Adapazarı'nda arkadaşlarına gitmekte olan Yunus Terzioğlu ve nişanlısı vardı, onlar Adapazarı'nda indiler. Biz Bolu'ya kadar devam ettik oradan Abant'a minibüs ile vardık. İkinci vakti idi hava çok soğuktu. Bir tek otel vardı, otelde hiç boş yer bulunmadı. Orada Şeker Kampı ile Öğretmenler Kampı vardı. Her gece biri sıra ile eğlence yapıyorlardı. Gece saat 2'ye kadar şarkı, türkü söylüyorlardı. Hikâye anlatıyorlardı. Etrafında toplanıp ısınıyorlar. Gece saat 2'ye kadar biz de ısındık. Öğretmenler kampı idarecileri bize bekçi çadırını ve iki battaniye verdiler. Gece çok soğuk oldu sabaha kadar çivi kestik. Telif deyimi ile sabaha kadar sepet ördük. Ufak bir kahvaltıdan sonra İstanbul'a otobüsle döndük. Mehmet Gedik saygı duyduğum bir arkadaşı. Uzun süre PTT'de çalıştı. Vefat etti. Haberim olmadı. Fatih Camii'nden cenazesi kaldırılmış, Nur içinde yatsın.

Bu münasebetle Dr. Ahmet Gedik'ten de kısaca bahsedeceğim. Göz doktoru olarak Bağdat'ta çalıştı. Sonra geldi İstanbul'da bazı dispanserlerde çalıştı. Bel ağrısından şikâyetçi idi. Vefat etti. Cenazesi Erenköy Bağdat Caddesi Galip Paşa Camii'nden kaldırıldı. Dinî merasim yapıldı. Kardeşi Yaşar ve kızına baş sağlığı diledik. Dr. Yunus Terzioğlu'nun eşi ve kızı Nilüfer, Kerkük

Vakfi adına Suphi Saatçi ve ben hazır bulunduk. Ruhu şad olsun ve nur içinde yatsın. Bağdat'ta dört ay askerlik yaptım. Atlas otelinde kalıyorduk orada tanıdığım eğitimci Mehmet Bayız'ı 40 yıl sonra Kerkük Vakfında tekrar buluştuk eski günleri yad ettik. Namazına çok bağlıydı, ben ona softa derdim hoşuna giderdi. Günün birinde caddede düşüyor hastaneye kaldırılıyor orada vefat ediyor. Beylikdüzü'nde cenaze namazı kılındı. Ben ve Kemal Beyatlı bulunduk. Nur içinde yatsın.

Selahattin Hürmüzlü

Göz hastalıkları uzmanı olan Dr. Selahattin Hürmüzlü çocuk hastalıkları uzmanı Müyesser Hanım ile evli idi. Oğlumuz Bora küçükken arada bir ağlıyordu. Haseki Hastanesi Çocuk Bölümünde ihtisas yapan arkadaşlar, çocuğun sağlam olduğunu, hiçbir hastalığı olmadığını söylediler. Birgün Dr. Müyesser Hanıma da danışalım dedik. Müyesser o zaman annesinin evinde bulunuyordu. Sabah 11:00'a doğru gittik oturduk. Biz kahvaltı yapmıştık. Annesi çiğ börek kızartıyordu. Bir ikişer yedik. Çok hoşumuza gitti. İlk defa çiğ börek yemiş olduk.

Dr. Müyesser bir çocukta hastalık yoksa ağlıyorsa, o çocuk süte doymuyor demektir. Hakikaten keçi sütü (Pelergon) vermeye başladı, daha sonra ağlaması geçti.

Selahattin hep köyü Türkalan'dan iştiyakla bahsederdi. Kerkük'te ne kadar kaldığı, orada ne kadar hizmet ettiği hakkında bir bilgim yok. Fakat İstanbul'da Göztepe Hastanesinde kendisi göz doktoru ve eşi Müyesser Hanım çocuk doktoru olarak çalıştıktan sonra Tekirdağ'a nakıldılar. Oradan emekli oldular. Sonra Selahattin hastalandı ve unutkanlık dönemi yaşadı. Şişli'deki evinde onu arada bir ziyaret eder konuşurduk. Eski günleri yad ederdik. Bir müddet sonra vefat etti. Şişli Camii'nde cenaze namazı kılındı. Ben bazen Dr. Müyesser ile telefonla konuşuyorum. Bazen onun yerine yardımcısı cevaplardı.

Selahattin Hürmüzlü, Nefi Demirci, Sati Arslan ve Hasan Bayraktar genelde birlikte gezerlerdi. Biz bunlara küçük liderler derdik. Hepsini tıp tahsilini bitirdikten sonra Kerkük'e gittiler. Kaç yıl orada kaldılar bilmem, fakat sonra İstanbul ve Ankara'ya döndüler. Sesi güzel olan Hasan Bayraktar iyi tecvid okuduğu için bazı cuma gün-

leri Beyazıt Camiinde Cuma namazından önce Kur'an okurdu. Kerkük'ten Ankara'ya döndü. Orada vefat etmiş, Allah rahmet eylesin.

Sati Arslan Ankara'ya yerleşmişti. Hastalanmıştı. Arada bir Kardeşlik Dergisinde yazdığı şiirler yayınlanırdı. Ona telefon ederdim, çok memnun olurdu. Sonra vefat etti. Cenazesi Kerkük'e nakledildi. Babasının yanına gömüldü. Nur içinde yatsın.

Nefi Demirci Kerkük'ten döndükten sonra kadın-doğum ihtisasını yaptı. Samatya Hastanesinde çalıştı ve emekli oldu. Yine doktor olan eşi vefat etti. Nur içinde yatsın. Nefi tek başına yaşıyor. Çocukları var, onlar her zaman hizmetine koşuyorlar. Nefi siyasetle uğraşmıyor. Kitaplar yazıyor. Amerikan askerlerinin Telafer'de yaptıkları vahşice katliamlar ve zulümler hakkında birkaç yazı yazdı. Kendisine Telafer adına teşekkür ederim.

Yunus Terzioğlu

Abant Gölüne giderken bizimle Yunus Abi nişanlısı ile trenle Adapazarı'na kadar gittik. Onlar Adapazarı'nda indiler. Akrabalarını ziyarete gidiyorlardı. Bu vesile ile Yunus Terzioğlu hakkında bildiklerimi kısa kısa anlatacağım.

İstanbul'da evlendi. Kerkük'te İl Sağlık Müdürü olarak çalıştı. Bu arada ailemle bir gece misafirleri olduk. Bizi iyi ağırladılar. Daha sonra bir akşam Yunus Ağabey, beraberinde genç Dr. Necdet beyle Telafer'de bizi şerefliendirerek misafirimiz oldular. Gereken hizmetleri yaptım. Ertesi gün onları Telafer'in son hududuna kadar yolcu ettim. Ziyaretlerinden çok memnun oldum.

Dr. Yunus daha sonra Bağdat'a nakledildi. Tedavisine orada devam edildi. Bir müddet sonra vefat etti. Nur içinde yatsın. Halen eşi ve kimyager kızı Nilüfer Kadıköy Tüccarbaşı'ndaki dairelerinde yaşamaktadırlar. Oğlu ve ikinci kızı kadın doğum uzmanı eşi ve çocukları ile Amerika'da yaşamaktadır. Aile bağlantımız devam etmektedir.

Ömer Taha, Necdet Sevimli ve Adnan Lastikçi

Ömer Taha Londra'da bir yıl tıp okuduktan sonra İstanbul tıpta okumaya geldi. Açık beniz-

li, orta boylu çok nazik ve kibar bir arkadaştı. Bize Londra'da günlük konuşma deyimlerini anlatırdı. Çok memnun olurduk. Sonraki yaşamı hakkında bir bilgin yok. Yaşıyorsa ona sağlıklı uzun ömürler dilerim. Vefat etti ise nur içinde yatsın.

Necdet Sevimli çok değerli bir arkadaştı. Tıp eğitimini bitirdi. Evlendi, çocuk sahibi oldu. Ağır bir hastalık geçirdi, vefat etti. Nur içinde yatsın. Kardeşi ile Kerkük Vakfı'nda görüşüyorum.

Adnan Lastikçi eczacılığı bitirdi. Kerkük'e döndü, orada çalıştı. Tesadüfen bir günlüğüne ben Kerkük'te iken ailesinden biri (anası veya babası) vefat etmişti. Kendisine baş sağlığı diledim. Bir daha onu görmek kısmet olmadı. Sağ ise uzun ömürler dilerim. Vefat etti ise nur içinde yatsın.

Cabbar Saatçi

Cabbar Saatçi, Ahmet Gedik ve ben Tıbbiyenin aynı sınıf öğrencileri sayılırdık. Cabbar giyim kuşamına çok dikkat ederdi. Genelde biz öğrenciler Laleli'deki ayakkabıcıdan 30 TL'ye ayakkabı alırdık. Kendisi Beyoğlu'ndaki Mahmut'tan 50 TL'ye ayakkabı alır giyerdi. Dürüst ve doğru bir insandı. Arkadaşlarını severdi. Levent'te Banka Evlerinden birinde oturuyordu. Bir kış gecesi birkaç arkadaş onu ziyarete gittik. Yedik eğlendik. O gece şiddetli bir kar yağdı, yollar kesildi. Otobüs çalışmaz oldu. Orada geceyi birlikte geçirdik. Ertesi gün sabahleyin kahvaltı yaptıktan sonra otobüsler çalıştı. Biz de Beyazıt ve Laleli'ye döndük.

Dr. Cabbar mezun olduktan sonra Kerkük'e döndü. Orada birkaç sene çocuk hastalıkları doktoru olarak çalıştıktan sonra Türkiye'ye döndü. Hanımı vefat etti. Ankara'da yerleşti. Kızı ile oturuyor. Kendisi Suphi Saatçi'nin ağabeyidir. Kendisine sağlıklı uzun ömür dilerim.

Osman Şengönül

Osman Şengönül Türkiye'de bir öğretmen hanımla evlendi. Kerkük'te bir müddet sonra Petrol Şirketinde çalışmaya başladı. Her haftanın bir günü Aynzale Petrol Şirketinde çalışanları muayene ve tedavi için Kerkük'ten uçakla geliyor ve aynı gün gereken muayene ve tedavileri yaptıktan sonra uçakla tekrar Kerkük'e dönü-

yordu. Bir defasında ailece bizi de oraya davet etti. Ailece gittik orada öğle yemeği yedik. Petrol Şirketini iyice gezdikten sonra teşekkür ederek Telafer'e döndük.

Dr. Osman daha sonra Türkiye'ye döndü. Anesteziyoloji ve Reanimasyon ihtisası yaptı. Edirne'de Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesinde profesör oldu. Emekli oldu ve İstanbul'a yerleşti. Hanımı vefat etti. Nur içinde yatsın. Arada bir telefon ile görüşüyoruz. Çocukları kendi işlerinde uğraşırken kendisi tek başına Kadıköy Etem Efendi semtindeki evinde yaşamaktadır. Aramızda geçen bir konuşmada kendi dedelerinin Telafer'den geldiğini söyledi.

Mustafa Sabır

Erbil'de çalıştığım Tekel Müdürü Mehmet Hamasi bey ile kardeşi Fazıl Bey vasıtası ile İstanbul'da tıpta okuyan Mustafa Sabır ile ve eczacı Suphi Sabır ile tanıştım. Suphi eczacılığı bitirdikten sonra Kerkük'e döndü, mesleğini burada devam ettirdi. Mustafa mezun olduktan sonra bir ay müddetle izinli olan Musul'un tanınmış doktoru Dubunî'nin yerine bakmıştır. Bu doktora muayene olmaya gelen hastaların çoğu Telaferli olduğu için Telafer'de serbest doktor olarak çalışmaya karar vermiş ve çok da başarılı olmuştur. Her gün 40-50 hasta gelmeye başlamıştır.

Halkı sıkmadan orta derecede bir vizite parası aldığı için Telafer'de ün kazanmıştır. Bu yüzden Telafer'de şöyle bir dedikodu yayılmıştır: "Dr. Mustafa her çocuğa bir iğne yapmış, çocuklar ölmemeye başladığı için şimdi sokaklar çocuklardan geçilmiyor."

Dr. Mustafa Kale'de iki ev aldı. Kendisi Kale'de oturuyordu. Muayenehanesi çarşıda idi. Son zamanlara kadar çalıştı. Yaşlanınca kendi arzusu ile Telafer'den ayrıldı. Yaz aylarında Bodrum'da aldığı evde kalıyordu. Kendisini evinde son iki senede iki kere ziyaret ettim. Son ziyarette tavla oynadık. Beni yendi çok memnun oldu. Son zamanlarda bir işitme sıkıntısı çekiyordu. Çok üzülüyordu. Arada bir telefon ediyordum, eşi Emel Hanımın yardımı ile anlaşıyorduk. Son görüştüğümüzde Suphi'yi sordum. Akşam bize geldi, birlikte yemek yedik, sabahleyin vefat etti dediler. Ben de üzüldüm ve baş sağlığı diledim. Daha sonra Dr. Mustafa'nın vefat haberini al-

dım. Bodrum'daki evine telefon ettim, oğlu Ahmet ve eşi Emel Hanıma baş sağlığı diledim. Nur içinde yatsın.

Suphi Pasvanoğlu/Şeref Pasvanoğlu

Suphi bağınaz bir Galatasaray hayranı idi. Galatasaray bir gün yenildi. Suphi Taşkasap'ta oturuyordu, ben de Gençtürk caddesinde oturuyordum. Yürümeyle 10-15 dakikalık bir mesafe. Fakat gittim Aksaray PTT'den ona bir tebrik telgrafi yazdım. Her halde telgrafi alınca üzüntüsünden sabaha kadar bana küfretmiştir. Haydarpaşa Numune Hastanesinde iç hastalıkları uzmanlık diploması almıştı. Bir müddet Kerkük'te çalıştıktan sonra İstanbul'a döndü. Burada çalıştı ve vefat etti. Nur içinde yatsın.

Şeref Pasvanoğlu'na Tıp Fakültesinden mezun olduktan sonra psikiyatri kliniğinde çalışan çok saygı değer bir hemşire ile evlendi, çok mutlu idi. Ben Çapa'da iç hastalıkları kliniği (Ekrem Şerif Egeli) de ihtisasımın son yılında Şeref Pasvanoğlu ve Şit Addogil ile bu kliniğe intima ettiler. 4 yıl ihtisas sürelerini doldurup diplomalarını aldıktan sonra Kerkük'e döndüler. Orada doktorluk vazifelerine devam ettiler. Dr. Şit Kerkük'te Neftçilere mensup bir kızla evleniyor, çocukları oluyor. Uzun bir süre çalıştıktan sonra vefat ediyor. Ailesi Kerkük'te yerleşiyor. Nur içinde yatsın.

Dr. Şeref Kerkük hastanesinde çalışırken bir doktor hanımla evlenmek mecburiyetinde kalıyor. Bundan sonra Kerkük'teki yaşamı hakkında bir bilgim yok. 2010 yıllarında Sümerbank Üroloji uzmanı arkadaşım ve akrabam Dr. Mehmet Haydaroğlu ile sohbet ederken bana dedi ki "Ahmet abi geçenlerde bir kadın poliklinikte bana baktı, ben de ona baktım, sanki bir yerden onu tanıyor gibi geldi bana. Sonra Dr. Şeref beyin hanımı olduğunu hatırladım. Şeref'i sordum. Dedi ki geri geldi Şeref, çok ağır bir hastalık geçirdi (CN) vefat etti."

Bunu duyunca çok üzüldüm. Dr. Şeref çok temiz, düzgün bir arkadaşımızdı. Nur içinde yatsın. Adreslerin bilmediğimiz için bu aile ile ilişkisi kesilmiş. Parlak bir yıldızımız battı, gitti.

Abdülhadi Güzel'e Saygı Duruşu

İzmir Tire'de görev yaptığım sırada tanıdığım Yılmaz Göçmen, öğretmeni Abdülhadi Güzel'den sitayişle bahsetmişti. Arayıp bulmuştum. İzmir'de o yıllarda henüz kendi teşkilatımız yoktu. Körfez Savaşının devam ettiği günlerde Bizim Ocak derneğinde düzenlediğimiz basın toplantısında Abdülhadi Güzel, Mehmet Kömen ve Celal Öcal Irak Türklerinin geleceği konusunda endişelerimizi paylaştık.

Gelişmeler bütün hızıyla devam ediyordu Abdülhadi Bey bize Ankara'dan Fazıl Demirci Bey'i konuşmacı olarak davet etmemizi ve yeni bir toplantı yapmamızı önermişti. Fazıl Demirci, Prof. Dr. Tuncer Baykara, Abdülhadi Güzel 9 Mart 1991 günü "Körfez Savaşı ve Irak'ta Türk Varlığının Dünü, Bugünü, Yarını" Panelinde bir araya geldik.

Yüreğimiz yanıyordu 1959'da Kerkük katliamını yaşamış olan Irak Türkleri yeni bir tehlike karşısındaydı. Kamuoyu oluşturmamız gerekiyordu. Irak Türkleri Irak Türkmen Cephesi adıyla yeni bir teşkilatlanmaya gir-

mişti. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinde görev yapan Prof. Dr. Ali Haydar Bayat'ı da davet ederek Irak Milli Türkmen Partisi Başkanı Dr. Muzaffer Arslan, Prof. Dr. Ali Haydar Bayat, adını Ötüken dergisi yazarları arasında okuduğumuz ve rahmetli Nihal Atsız'ın yadigarı Prof. Dr. Suphi Saatçi ve Abdülhadi Güzel'in katılımıyla 6 Haziran 1991 günü "Kurtuluşu arayan Irak Türkleri", Körfez Savaşının Irak Türklerine Yurdumuza etkisi" Panelinde bir araya geldik.

İzmir'de Irak Türkleri Yardımlaşma Derneği de çalışmalarına devam ediyordu. 14 Temmuz 1992 günü Irak Türkleri Yardımlaşma Derneğinde düzenlediğimiz Kerkük katliamının 33. yıldönümü basın toplantısında Kerküklü Ekrem Erişen, Abdülhadi Güzel canhıraş bir şekilde, Türk kamuoyunda çok büyük bilgi eksikliği olduğu durumun çok vahim olduğunu anlatmışlardı.

17 Ekim 1992 günü Bağımsız Türkmen Devletinin kurulması gerektiği yönünde yaptığımız basın açıklamasında Abdülhadi Bey ara-

*İzmir
Bizim Ocak
Derneğinde
düzenlenen
basın toplantısı.
Mehmet Kömen,
Abdülhadi Güzel,
Celal Öcal*

mızdaydı. Irak'ta, Mısır'da, Libya'da Kültür ataşeliği yapmış olması, yaşadıkları, gördükleri anlattıklarını hayranlıkla dinlerdik.

Türk Dünyası Kültür ve İnsan Hakları Derneğimiz kurulmuş derneğimizin onursal başkanı Embiya Çavuş öncülüğünde açtığımız resim sergilerinde Abdülhadi Güzel hocamız hep yanımızdaydı.

KKTC kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş sevgisi de ortak ilgi alanımızdı. KKTC Annan Planını kabul etmeye zorlanıyordu. Türkiye'nin siyasi yönetimi Rauf Denktaş'ı dışlamıştı. Rauf Denktaş İzmir'e gelecekti. Konferans verdirebileceğimiz salon bulunmıyordu. Bu olumsuz durum Bornova Anadolu Lisesi Müdürü Sefer Aktaş'ın cesaretiyle aşıldı. Rauf Denktaş İzmir Anadolu Lisesinde Konferans verdi. Embiya Çavuş'un "Yaşadıklarımız Bir Daha Yaşanmasın" resim sergisinin açılışını yaptı. O gün Abdülhadi Güzel Rauf Denktaş'a eşlik etmiş konuşmuştu.

İzmir Bornova Anadolu Lisesi Celal Öcal, Fadıl Ünal, Rauf Denktaş, Muh. Gazi, Alb. Saldıray Hakgüder, Abdülhadi Güzel 2008

Abdülhadi Güzel'in cenaze namazı.

Abdülhadi Güzel Bey'in ailesine yaptığımız taziye ziyareti Ataman Kırgöz, Fadıl Ünal, Aynur Güzel Tunçsiper, Hüseyin Nail Tunçsiper, Celal Öcal, Nalan Öcal, Sendar Demirci

Hadi Güzel'in çalışma masası.

Abdülhadi Güzel Türk Dünyası sevgisiyle dolu bir ömür sürdü. Derneğimiz tabutu üzerine Türk bayrağı örttü. Cami'de Abdülhadi Güzel'e özellikle Saygı duruşu gerçekleştirildi. Bu bizler için bir hakkın teslimiydi.

Taziye ziyareti için gittiğimiz evinde kütüphanesinin büyüklüğünü hayranlıkla gördük. Türklüğe, Irak Türklerine adanmış hayatla geçen ömrü, geride böylesi bir zenginlik bırakmıştı. Damadı Hasan Nail Tunçsiper'in dikkati bizlere hüznü bir dönemi hatırlattı. Siyah beyaz küçük fotoğrafları görünce tanıdım. Bunlar belki de hiçbir yerde yayımlanmamış uğradığımız 1959 Kerkük katliamının fotoğraflarıydı. Yüreğimiz bir daha kanadı. Ailesi

kütüphane zenginliğindeki kitaplarını E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsüne bağışladı. Belge ve fotoğraflarının akıbeti bilinmiyor.

Abdülhadi Güzel'in vefatını bir kadirşinaslık ve vefa örneği olarak dergi kapağında fotoğrafı olarak veren ve "Acı Bir Kayıp" yazısını yayımlayan Kerkük Vakfına Kardeşlik dergisine, "Devleti sırtında taşıyan adam" makalesiyle Arslan Bulut'a (26 Ekim 2022 Yeniçağ), "Sahipsiz Irak Türkleri ve Hadi Hoca" makalesini yazan Ahmet Bican Ercilasun'a (30 Ekim 2022 Yeniçağ). "Eğitim ataşesi Hadi Güzel'den Yılmaz Göçmen'e teşekkür mektubu" makalesini yazan Yılmaz Göçmen'e (Ekim 2022 www.Habertire.com), "Hadi Güzel ile son buluşma" makalesini yazan Önder Saatçi'ye (Kardeşlik 96. Sayı) çok teşekkür ediyoruz.

Bizim neslimiz Nihal Atsız, Turan Yazgan, Abdülhadi Güzel gibi hayatını davasına adanmış insanları tanımış olmakla iftihar ediyor. Biz Türk Dünyası Kültür ve İnsan Hakları camiası her zaman onun değerinin farkında olduk, bir şeyler öğrenerek istifade etmeye çalıştık. Abdülhadi Güzel hocamızı saygı ve rahmetle anıyoruz.

Hadi Güzel'in evindeki Fuzuli'nin "Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özgel Ne açar kimse kapım bâd-ı sabâdan gayrı" yazılı Kerküklü marangoz Muhammet Suphi'nin eseri tablo.

Sahipsiz Irak Türkleri ve Hadi Hoca

Abdülhadi Güzel'i de kaybettik. Irak Türklerinin deyişyle **Hadi Hoca**'yı. 1970'lerde Kerkük'ten ve Bağdat'tan bir Hadi Hoca geldi geçti; Tanrı'nın esirgemesi üzerine olsun!

O yıllarda **Necmettin Hacıeminoğlu** da **Mustafa Kafalı** da Bağdat'ta dersler vermiş ve Irak Türklerinin gönüllerinde taht kurmuşlardı. Üniversite hocası değildi ama Hadi Hoca da Irak Türklerinin unutamadıkları arasındaydı. Unutulmayan hariciyecilerimiz de vardı, **Müfit Özdeş** gibi. Hadi Hoca'yı da Müfit Özdeş'in *Not Defteri*'nden okumalı. **Arslan Bulut** arkadaşımız Özdeş'in hatıralarından bir bölümünü yazmış zaten. Çarşamba günü yazısına da Özdeş'ten alarak çok güzel bir başlık koymuş: *Devleti sırtında taşıyan adam*.

Hadi Hoca'yı kısa süreli de olsa ben de tanıdım. Daha fazlasını da Kafalı ailesinden öğrendim. Gerçekten Irak Türkleri için devlet, sanki Hadi Hoca'nın sırtına yüklenmişti.

Gönüllerinden gelerek bu ülke, bu devlet için ömürlerini harcayanlar var ya, devlet ayakta duruyorsa onlar sayesinde ayakta duruyor. Devletin asıl görevli organları ise... Gerisini ne siz sorun ne ben söyleyeyim. Onlar işlerini layıkıyla yapsalardı ülkemiz bu hâlde olur muydu?

Kerkük başta olmak üzere Irak Türkleri sahipsiz bırakılmıştır. Katliama maruz kalmışlardır, sahip çıkan olmamıştır; kültürel hakları ellerinden alınmıştır, sahip çıkan olmamıştır. Hadi Hoca ve onun gibi gönüllüler olmasaydı Irak Türklerinden bugün belki de hiç söz edemeyecektik. Rahmetli **İhsan Doğramacı** da uzanabildiği yere kadar uzanmaya çalışmıştı. Ama birkaç kişinin içten gelen çalışmalarıyla koskoca bir Irak Türklüğünün durumu düzeltilebilir mi?

Irak'taki Türkler, Oğuzlar henüz Anadolu'ya girmeden oralara yerleşmiş olan Türklerdir. Türk'ün, Oğuz'un kadim varlığıdır onlar. Türkmenlerin, Akkoyunluların, Osmanlıların torunlarıdır onlar. Osmanlı idaresinde yüzyıllarca birlikte yaşadık. Birinci Dünya Savaşı'nda, İstiklal Savaşı'nda omuz omuza çarpıştık. Birlikte şehit düştük, birlikte gazi olduk. Lozan'da kurtaramadığımız kardeşlerimiz, soydaşlarımızdı onlar. Misak-ı milli içindeydiler; İngiliz oyununu oynadı, kurtaramadık.

Fakat bir devlet, dışarıda kalmış kardeşlerine bu kadar ilgisiz olabilir mi? Önce Saddam'ın, sonra Barzani peşmergelerinin baskısı altında ezilmelerine bu kadar bîgâne kalabilir mi?

Hele son 20-30 yıl içinde olanlar. Eline silah tutuşturulan bilmem ne aşireti orada devlet kuruyor. O güne kadar devletleri olmayanlar, devlet tecrübesi bulunmayanlar gözlerimizin önünde silahlanıp devlet kuruyorlar. Yollarını, hükümet binalarını da rant peşinde koşan birileri yapıyor. Yöneticilerini de birileri Türkiye'de âlâ-yı vâlâ ile karşılıyor. Irak Türklerinin kaderi de onlara teslim.

Bir bayraktar, bir sancaktar yeterdi. Banka müfettişi olarak gönderilecek bir görevli yeterdi. Sahipsiz bıraktınız Türk kardeşlerimizi. Sahipsiz bırakmakla kalmadınız, bir de sakat müdahalelerle karıştırıyorsunuz içlerini. Peşmergeyi de Irak'tan Suriye'ye taşıyorsunuz. Sonra da şikâyetleniyorsunuz. Bir de bunları milliyetçi zannedenler var.

Bağışla Hadi Hoca! Namertler her tarafta. İş, senin ve senin gibilerin gayretine bırakılmış. Olsun varsın, Hadi Hocaların gayretleri mübarektir.

Eski Köye (Kelimelere) Yeni Âdet (Anlamlar)

1

dam:

Türkçenin, ulaşılabilmiş en eski yazılı belgeleri olan Orhun Abideleri'nde (8. yy) bu kelime **tam** diye yazılmış. Anlamı ise "duvar". 13. yy'dan itibaren kelimeye "çatı, ev" gibi anlamlar da yüklenmiş. Irak Türkmenleri bu kelimeyi bugün hem "evin üst kısmındaki düzlük" hem de "ev" anlamlarıyla kullanırlar. Fakat kelimenin "duvar" anlamı da dilden büsbütün çekilmiş değil. Anadolu'da **dam** "ahır, hapis-hane" anlamlarıyla da kullanılır. Çünkü, hayvanların da mahpusların da kaçmamaları için, dört "duvar" arasında bulunması gerekir, öyle değil mi?

Alla bir yağış эле / Dam duvarı yağ эле.

davar:

Türkiye Türkçesinde küçükbaş hayvanlara, Irak Türkmenlerindeyse bunlarla beraber at, eşek gibi binek hayvanlarına topluca **davar** denir. Peki, bu kelimenin eski Türklerde ne anlama geldiğini biliyor musunuz?

Efendim, eski Türkler bu kelimeye **tabar** veya **tavar** derlermiş. Anlamı da "mal, eşya" imiş. Peki, niçin biz bugün hayvanlara **davar** diyoruz. Çünkü eskiler için hayvanlar çok değerli birer mal idi. Zenginlik bugünkü gibi katlarla yatlarla değil, hayvan sürüleriyle ölçülürdü. İşte bu yüzden, **davar** kelimesi zamanla anlam değiştirmiş...

Bu anlam değişmesinin ardında, dilimize Arapçadan "mal" kelimesinin girmiş olması da var elbette. Demek ki Anadolu Türklerinin koyun, keçi gibi hayvanlara "mal" demesinin sebebi buymuş. Hiçbir şey anlamadan bir yere, bir şeye bakanlara "Mal gibi bakı-

yor.", aptal kişilere de "mal" demeleri bundanmış.

kaşka / keşhe:

Irak Türkmenlerinden bilhassa Tisinliler "yaramaz, haşarı" çocuklara **kaşka** derler. Bu, çok eskilerden gelen bir kelime. Anlamı da değişmiş günümüzde. 10-11. yy'larda yaşamış olan atalarımız bu kelimeyi **kaşga** diye söylerler ve "vücudu siyah başı beyaz koyun" veya "gözlerinin çevresi siyah, yüzü beyaz olan at, deve" için kullanırlarmış. Hayvanların bu özelliği insanlarca bir süs kabul edilmiş olmalı ki zamanla kelime "süslü, yakışıklı, fiyakalı, şık" anlamlarına gelir olmuş. Bu kelimeyi ve yeni anlamını Irak coğrafyasında yaşayan Araplar da pek sevmiş olmalı ki onlar da **keşhe** diyerek aynı anlamlarla kullanır olmuşlar.

kırçıl / kırıl (Kerkük) / kırıl (Tuzhurmatı):

Türkiye Türklerinin, "saçına ak düşmüş" olanlara, Irak Türkmenlerininse "gözü şaşı" olanlara yakıştırdıkları bu sıfat acaba niçin iki ayrı lehçede farklı anlamlara geliyor? Hatta, Irak Türkmenlerindeki anlam kelimenin gerçek anlamından daha fazla sapsmış. Gözü şaşı olanlarda, gözün beyaz kısmı daha belirgin olduğundan olsa gerek, önceleri "**kırıl** göz" deyip sonra "şaşı" anlamında yalnızca **kırıl** kelimesi bu göz bozukluğu için kullanılır olmuş.

Peki, Türkçenin geçmişinde bu kelime böyle mi telaffuz edilmiş? Hayır. Eski Türkler buna **kırıl** derlermiş. Irak Türkmenlerindeki **kırıl** da "kır-ıl-lığ" kelimesinden geliyor. Yani, tüylerinin bir kısmı diğerlerine göre daha açık renkli olan kuş.

2

kıç:

15-16. yy'a kadar Anadolu'da yaşayan Oğuz Türkleri bu kelimeyi "arka" anlamında kullanmışlar. Hatta dört ayaklı hayvanların arkadaki ayaklarına "kış ayakları" demişler. Bugünkü Türkiye Türkçesinde de "geminin arka tarafı"na ve insanın arka tarafında bulunduğundan, "makat bölgesi"ne **kış** denir. Bu kelime Irak Türkmenlerinde, özellikle Kerkük dışındaki bölgelerde, bugün artık "ayak" anlamında kullanılıyor. Dilde olur böyle şeyler...

sırağı:

Irak Türkmenlerinde daha çok "sırağı gün" tabirinde kullanılan bu kelimenin kökünün **ast** olma ihtimali yüksektir. Sondaki "t" çok eski dönemlerde düşmüş olmalı. Sonra üzerine aldığı eklerle **as-ra-ki**, derken **asrağı** ve nihayet **sırağı** olmuş.

Eski Türkçede (8-11. yy) "alt, aşağı, alçak" gibi anlamlara sahipken 14. yy'dan itibaren Orta Asya Türklerinde "evvelki" anlamına gelmiş ve bugün Irak Türkmenlerinin kullandığı gibi "evvelki gün" anlamında "asrağı kün" şeklinde kullanılmış.

Türkiye Türkçesinde bu kelimenin kökünü

"astsubay" (alt seviyedeki subay), "asbaşkan" (başkandan sonra gelen ikinci adam), **asteğmen** (teğmenin altındaki rütbe) gibi terimlerde görmek mümkün.

serçek:

Telâfer Türkmenlerinin "hikâye" anlamında kullandıkları bu kelimeye ilkin 11. yy'da yazılmış olan Divanu Lugâti't-Türk'te "gece kurulan sohbet meclisi" anlamıyla rastlanıyor, fakat sonraları kelime anlam değiştirmiş ve bugünkü anlamını kazanmış. Herhâlde, eski Türklerde gecelerin en güzel sohbet malzemesi hikâye anlatmaktı.

sancak:

Türkiye Türkçesinde "bayrak", "bir çeşit bayrak" ve "gemilerin sağ yanı" anlamlarına gelen bu kelime Irak Türkmenlerinde kadınların bir süs eşyası olan "broş" anlamında da kullanılır. Kökü **sanç-** fiilidir. Elbiseye, broşun arkasındaki iğneyi **sançmakla**, yani batırmakla tutturulduğundan kelimeye bu anlam verilmiş.

Bu arada, Kerkük de Osmanlı zamanındaki idari taksimatta bir **sancak** idi.

Korkma, sönmöz bu şafaklarda yüzen al sancak.

Okullara gidelim

Türkmence öğrenelim

Dilimle güvenelim

Haydi öğren A Be Ce

Okuyup yaz Türkmence

Okula git çocuklar

Mahrum kalmıştır çocuklar

Boş kalmasin okullar

Haydi öğren A Be Ce

Okuyup yaz Türkmence

Öğrenciyim ben bugün

Öğretmen ollam¹ bir gün

Şanım artar gün be gün

Haydi öğren A Be Ce

Okuyup yaz Türkmence

Anne öğret dilini

Okut o sevgilini

Şad et Türkmen elini

Haydi öğren A Be Ce

Okuyup yaz Türkmence

Ey baba sen Türkmen'sin

Bırak yavrun öğrensin

Sen çocuk öğretensin

Haydi öğren A Be Ce

Okuyup yaz Türkmence

Bugün ben öğrenciyim

Kendimin güvenciyim

Derslerde birinciyim

Haydi öğren A Be Ce

Okuyup yaz Türkmence

1 Olurun

Halil Ahmet El Hasani

Türkmen tiyatrosu iniş çıkışlarının ardından, 1950’li yıllarının sonlarında dar kalıbindan kurtularak parlak, verimli, süreklilik arz eden yeni yüzünün müjdesini vermiştir. Bu gelişmede Türkmen oyun yazarı sayın üstat Halil Ahmet El-Hasani’nin eserleri, çeşitli izlenimleri, çağrışımları ve özellikleri büyük rol oynamıştır.

El-Hasani’nin yazıları içerik ve şekil bakımından diğer Türkmen yazar kardeşleri ile dayanışma içindeydi. Örneğin oyun yazarı ve eleştirmeni Selahattin Şeyhler’in, öykücü Celal Polat’ın eserlerinin birebir yansımasydı.

Halil Ahmet El-Hasani ‘Yaşayan Ölü’ ve ‘Hepimiz Öğrenelim’ oyunlarını yazmıştır. El-Hasani, Türkmen tiyatro grubunun kurulmasının gerekliliğini düşünenlerin başında gelir. O bu gayeyle aynı yolda ilerleyen aydın Türkmen oyun yazarlarını, yönetmenlerini, oyuncuları etrafında toplamıştır. Örneğin meşhur Tiyatrocu Yönetmen Enver Muhammed Ramazan, Selahattin Şeyhler, Fatih Muhammed Cömert, Suad Arslan, Nevzat Gedik, Ekber Şükür, Ali Yakup, Doktor Abbas, Kemal Tahir Hancılı, İsmet Hürmüzlü ve Nihat Akkoyunlu’yu sayabiliriz.

Halil Ahmet El-Hasani’nin Arap ve Türkmen Radyolarındaki Tiyatro Faaliyetleri

1. Hepimiz Öğrenelim (Türkmençe): Kendi eseri olan bu oyunda rol almıştır. Bu oyunun yönetmenliğini Türkmen tiyatrosuna büyük emek vererek kalkandıran Sayın Enver Muhammed Ramazan yapmıştır.
2. Bağdat’ta Güzel Sanatlar Enstitüsü öğrencilerinden oluşan bir ekiple Kara Altın Tiyatro grubunu kurmuştur.

* Sanatçı, Oyun Yazarı, Radyo ve Televizyon Yönetmeni

Kendi eseri olan “Yaşayan Ölü” (Türkmençe) oyununun yönetmenliğini üstlenmiştir. Bu arada yetmişli yıllarlarında cereyan eden sosyal hayatı, adet ve gelenekleri yansıtan trajikomik piyesler hazırlamıştır.

3. Burhaneddin Casim sinema ve tiyatro grubuna katıldı. Jassim’in yönettiği bir filmde rol aldı.
4. Merhum Mahmud Al-Ubeydi’nin sahibi olduğu, Kerkük şehrinde faaliyet gösteren Uygulamalı Güzel Sanatlar Akademisi adı altında kurulan, Öğretmenler grubuna Halil Ahmet El-Hasani de katılır. Söz konusu grubun sahnelediği “İblisin Gözyaşları” oyununda rol alır. Sayın Fethi Rızvan’ın yazmış olduğu oyunun yönetmenliğini yine Üstat Enver Muhammed Ramazan üstlenmiştir. Oyunun konusu Cezayir halkının mücadelesini anlatır.
5. Psikoloji biliminde yüksek lisans sahibiydi.

Halil Ahmet El-Hasani 30 Eylül 1987’de Bağdat’ta vefat etmiştir. Nihayetinde diyebiliriz ki bir Türkmen olarak Halil Ahmet El-Hasani dramatik sanatlara gönül vermiş iyi bir yazar, oyuncu ve de yönetmendi. Genel olarak Irak tiyatrosuna, özel olarak da Türkmen tiyatrosuna unutulmayacak hizmetlerde bulunmuştur. Bıraktığı eserler göz ardı edilmeyecek kadar büyüktür... İlelebet payidar kalacak.

60’larda Bağdat televizyonunda ilk Türkmençe tiyatro oyunu gösterimi gerçekleşmiştir. Bu tiyatro oyunu, okur-yazarlık konusunu ele almış ve çok değerli Türkmen tiyatro oyuncularını gösterime sunulmuştur.

Halil Ahmed ve Suat Ersalan Tiyatro Oyunu – Şeytanın Gözyaşı

Türkmen Albümünden

Kerkük Futbol Takımı

Kerkük'te Bisiklet Yarışı

Editörün Seçtikleri

Kerkük Futbol Takımı

İstanbul Türkmen Öğrenci Futbol Takımı

KERKÜK VAKFI
KERKÜK FOUNDATION

QARDASHLIQ

REVIEW OF CULTURE ART LITRERATURE AND FOLKLORE

Year: 25 Issue: 97 January - March 2023

ISSN : 1302-2857

On behalf of the Kerkük Foundation
Owner of the right and editor in Chief
Erşat HÜR MÜZLÜ

Editor and Genel Coordinator
Suphi SAATÇI

Correspondence Address
P. O. Box 20 Cerrahpaşa/İSTANBUL
Tel. (0212) 584 00 75
Fax (0212) 584 00 76
www.kerkukvakfi.com
www.kardaslik.org
email: kardeslik@kardeslik.org

Administrative Office
Haseki Sultan Mahallesi Kuksa Sokağı
Huzur Apt. No: 1/1
Fındıkzade/İSTANBUL

Representatives
Habib HÜR MÜZLÜ (Ankara)
Necat KEVSEROĞLU (Kerkük)
Mehmet Ferit ERBİLOĞLU (Erbil)
Ali İhsan NAQIB (ABD)

Consulted by an Anditorial
Reference Council
Prof. Dr. Yavuz AKPINAR
Prof. Dr. Zeynep AYGİN
Prof. Dr. Abdülhalik BAKIR
Prof. Dr. Haşim KARPUZ
Prof. Dr. Mahir NAKİP
Prof. Dr. Suphi SAATÇI
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Editorial Board
Kemal BEYATLI
Aydi EROL
Erşat HÜR MÜZLÜ
Habib HÜR MÜZLÜ
Mahir NAKİP
Acar OKAN
Suphi SAATÇI
Suphi SALT
Nazım TERZİOĞLU

QARDASHLIQ

Published quarterly in Turkish, English,
and Arabic
by İzzettin Kerkük Culture
and Research Foundation
(Kerkük Foundation)

Authors are responsible for the articles and photographs published in
this review. Articles and photographs published in the review may be
used elsewhere by indicating the source

Contents

Gavurbaghi Massacre in Kirkuk 12 July,
1946 • Erşat HÜR MÜZLÜ

55

Turkmen's vision of the Iraqi citizenship
(From The Turkmen Charter)

61

Section in Turkish

01

Section in Arabic

62-64

Gavurbaghi Massacre in Kirkuk

12 July, 1946

(From, The Turkmen Reality in Iraq 2009)

The Turkmen have always, through their history, suffered from different kinds of suppression and torture; but have never given up their national identity.

The massacre of Kirkuk on 12 July 1946, which came during the strike of the Oil Company's employees between 3-16 of July, is considered a clear example of the policy of racial suppression, and of phony reasons for denying the legitimate demands required by civilized human rights.

As any great power, the British, who were stealing the resources of Iraq, blamed the "trouble makers" to avoid satisfying the fair and humanitarian demands of the people of Kirkuk. The government used to say that these legitimate demands would not exist if it weren't for either "Communist Powers", or support by foreign parties from outside Kirkuk.¹

In this chapter, we will try to shed light on this important history the details of which remained secret because of the "hushing up" policy adopted to conceal it, and to prevent the media talking about it fearing that the truth would reach the free press and the international community. And to this end, the government of Arshad Al-Omari closed a lot of newspapers in Baghdad after they published the injustice the citizens suffered, and

1 Stephen H. Longrigg mentioned that the strike instigated by people from outside Kirkuk, "Modern History of Iraq 1900-1950", translated by Salim Taha Al-Tikriti, AL Fajr Publishers, Baghdad 1988, P. 553. In addition to that, the British Embassy, while corresponding the Iraqi government, used to describe situations in this manner.

the random shooting of the unarmed striking employees.²

I believe that the Turkmen and Iraqi society did not have the chance to look at these details because of the blackout policy surrounding the incident. Moreover, the information published in the newspapers and that mentioned in the book of the famous researcher Abdulrazzak Al-Hasani were inaccurate, for they heavily depended on governmental documents and special letters sent directly to the author. The demands of the workers mentioned were quite inaccurate since the book lacks the proper background of the incident. The truth is that a secret struggle between the government and the British Embassy in Baghdad took place, because the Embassy didn't like the implied approval of salary raises mentioned in the government's communiqué, and adopted a policy of threats to end the whole situation.

We believe that light can be shed on the true nature of this incident by the following: the documented details available in the British documents that we were able to see at the Ministry of Foreign Affairs, and the correspondence of the British Embassy in Riyadh that is stored at the British Historical Manuscripts Commission in London, and which we believe are being distributed for the first time. Previously, certain details exposed for the public, whether in the government's communiqué or in the company's negotiations, proved to be wrong. Moreover, the demands of the labors were transferred orally with no clear definition, and there was no accurate census for the

2 Sayed Abdulrazak Al-Hasani: Trikhul Wazarat al-Iraqiyya "History of Iraqi Cabinets", 7th print, Educational Affairs Dept., Baghdad 1988, P.118.

number of the killed and wounded.

The demands of the Oil Company labors during the strike were:

- 1) The Company shall build comfortable residences for the labor, or grant them housing allowances.
- 2) Social Security system against unemployment, aging and disability.
- 3) Define the minimum payment for labors by 250 Iraqi Fils per day plus 170 Fils as living expenses raise, so the daily wage will be 420 Iraqi Fils.
- 4) Transportation to and from the place of work.
- 5) Treat them equally like their colleagues in the Haifa branch by granting them war risk allowances that is equivalent to 72 working days allowances each year.
- 6) The company shall stop the arbitrary dismissals and not oppose union work.

The number of the laborers who participated in the strike reached five thousand³, which proves the usefulness of the Embassy and government's claim that foreign parties were influencing the laborers of Kirkuk. The strike of the 12th of July was a demand to release the detainees and prisoners who were locked up because they had demanded their legitimate rights.⁴

In a classified letter No.6350, dated 16 July 1946, which is the same day the strike was ended by declaring the response to some of the laborers' demands, Sir Stonehewer Bird, the British Ambassador in Baghdad, wrote to the British government that labor demonstrations took place on the 12th of July against the orders of the Mayor of Kirkuk, and that

3 Hanna Batatu: Iraq, Al-Kitabul Thani, Al-Hizbul Shiouey "Iraq-Second Book- Communist Party", translated by Afif Al-Razaz, Arabic Researches Center, Beirut 1992, P. 190.

4 Mohammad Hanafi Jaffar: Britaniya wal Iraq, Hikbatal Sir'aa 1914-1958 "Britain and Iraq-Struggle Era 1914-1958", Educational Affairs Dept, Baghdad 2000. P.159.

shooting occurred between the police forces and the protestors the result of which was 5 dead labors and 14 wounded, and 6 wounds suffered by the local police.⁵

The Ambassador informed his central administration that Mr. Odesly the Labor Counselor in the British Embassy at Cairo, who was responsible for handling the situation, had visited Kirkuk on 13 July and met with the Mayor of Kirkuk and representatives from the oil company. The report mentions, in addition to that, that Mr. Odesly thought that the Mayor's actions were correct.⁶ Moreover, it states that the Labor Affairs Director at the Ministry of Social Affairs, along with an inspector from the Ministry of Interior and a number of senior police officers visited Kirkuk in the evening of the same day, and a relatively small demonstration took place in the evening of 13 July protesting against what was going on. The Ambassador ended his report by saying that the strike was over, and security had been restored again.⁷

On 20 July 1946, Ambassador Bird addressed a five-page letter No. 456 to His Excellency Dr. Fadhil Al-Jamali, Iraqi Minister of Foreign Affairs as follows:

My dear Doctor Jamali

I am rather disturbed to see that, according to the press, the prime Minister stated at his press conference on July 18th that the Government supported the demands of the Iraq petroleum Company workers. I feel that I should perhaps take this opportunity to explain the position as I see it. I know that you yourself are already familiar with its outlines after the interview you were good enough to accord to Mr. Audsley, but a week has passed

5 British National Archives, Foreign Ministry File 371/52456

6 The Mutasarrif "Governor" at that time was Hasan Fahmi.

7 The Ambassador refers here to the crowds that escorted the funeral of those killed, and the demonstration that accompanied it.

since then and there have been developments deserving of comment.

You will remember from your conversation with Mr. Audsley that he began by dealing with the six demands put forward by the workers. I will take these in order.

First: Housing. The workers demanded either that the Iraq Petroleum Company should build accommodation for them or that rent allowances should be granted. I understand that at the moment the only Iraqi Government Departments which provide accommodation for their workers are the Iraqi State Railways, the Basra port Directorate and the Department of Irrigation. As far as I can ascertain no other employer of labour in Iraq, Governmental or private, makes any arrangement for housing its workers, nor is any such arrangement laid down by Iraqi law. The Company are already discussing with the Government arrangements for the accommodation of workers where this is possible, but owing to shortage of materials it will be some time before the scheme is completed. Meanwhile it is suggested that they should recompense the workers for the rents they have to pay. These are unfortunately high, as they are throughout Iraq owing to the complete absence of any governmental control of rents. If therefore the Company were to meet the workers, demands under this head in full the immediate result would be that workers all over the country would make similar demands on their employers (whether the Iraqi Government or private individuals). In fact the question is one which does not touch the I.P.C. alone, it should not be regarded as a question peculiar to Kirkuk but as a national question and I trust that the Government will take early steps to examine the question of rent control on a national basis. Meanwhile the Acting Manager of the Company at Kirkuk has proposed to London that a rent allowance be granted. If this proposal is approved by the Company there can hardly fail to be repercussions throughout Iraq.

Secondly: Social Security. The workers demanded that the Company should make payments for unemployment etc. As Mr. Audsley pointed out to you, no employer whether governmental or private in the United Kingdom or the U.S.A. (which countries, I am sure you will agree, may be reasonably regarded as advanced in these matters) makes such grants to workers. This is a State question and the Company feel, and I entirely agree, that the Iraqi Government should investigate this national affair under Article 30 of the Iraqi Labour Law No. 72 of 1936.

Thirdly: Increases in wages. The Company had already increased the high cost of living allowance with effect from the 1st July last, and as a result of requests made subsequently have agreed to propose to London that instead the basic rate of pay should be raised. It will give you some idea of the nature of the workers, demands when I repeat what Mr. Audsley told you, namely that the original minimum wage was 80 fils per day basic rate plus 120 fils high cost of living allowance, total 200 fils. Which the Company of their own accord had raised to 250 fils. The demand of the workers was for 250 fils basic pay plus 170 fils high cost of living allowance, total 420 fils. I know you agreed with Mr. Audsley that this question of wages was a most serious one for the country as a whole. If there is a considerable increase in wages in Kirkuk the immediate effect will be inflation in the town, that is to say prices will rise astronomically and those who are not employed by the Company and whose wages have therefore not been increased will find themselves in a parlous condition. Furthermore it is impossible to limit this sort of inflation to one area. Demands will be made elsewhere in Iraq for similar increases of wages and as it will be difficult to refuse these, if they have already been granted by the I.P.C., there will be a general rise of prices throughout the country though only industrial workers will have benefited by the rise in wages. The immediate result is that the agricultural workers who form the vast majority of the population will be unable to buy the ordinary

necessities of life and there will be serious, and I venture to say justifiable, discontent. Furthermore the whole external economic position of Iraq will be affected by any indiscriminate rise in wages since the prices of Iraqi products which are already in general much higher than elsewhere in the world will rise, and the difficulties of selling Iraqi goods elsewhere and thus obtaining foreign exchange will be immeasurably increased. I cannot therefore sufficiently stress the vital importance in my view of the Iraqi Government, s taking urgent steps to fix nationwide rates of pay and see that they are enforced on employers throughout the country and not in one area alone. In fixing such rates the Government will, I am sure, bear in mind the dangers of considerable increases to which I have drawn attention.

Fourthly: Transportation. The workers demanded that the Company should provide transportation from their homes to their places of work. At the moment the Company provide transportation from their central assembly point just outside the municipal area to the places of work, and they are prepared to continue to do this though they are experiencing grave difficulties owing to the shortage of suitable vehicles and tyres. They do not however feel that it is reasonable for them to run a bus service within the municipal limits. This I consider is the responsibility of the Municipality, and I understand that Mutasarrif himself agrees in principle with this. I am told, however, that subsequent to Mr. Audsley, s visit the Director of Labour in the Ministry of Social Affairs has taken the line in Kirkuk that it is impossible for the municipality to run a bus service. Why Kirkuk should be exceptional in this respect I do not know, but I venture to express the hope that the difficulty will be overcome. I should add that the demand of the workers for transportation from their residences to the assembly point is in any case rather exaggerated since the distance is 1.2 kilometres or, say, a quarter of the length of Rashid Street. While therefore I agree that any Municipality should run an adequate bus

service in its area, I feel that the demand may perhaps have been inspired more by a desire to embarrass the Government and the Company than by real necessity.

Fifthly: The workers having ascertained that the I.P.C. employees in Haifa had received 72 days, war bonus allowance, demanded a similar payment. In the first place I must make plain my view that payments made in Haifa are related to conditions in Palestine which are entirely different from those in Iraq. There is no more reason for Iraq to follow Palestinian practice than for her to follow the practice of oil Companies in, say, Burma. The bonus given by the I.P.C. in Haifa was according to Palestine Law and was granted by all other employers of labour throughout Palestine. The Company Kirkuk are of course, bound by Iraqi Laws and regulations which provide for the payment of 45 days, basic pay without allowances. In fact the I.P.C. in Kirkuk paid very considerably more, namely 60 days, pay without allowances (up to a maximum of ID. 30) and 36 days, pay with allowances. I am confident that no other employer in Iraq, whether Government or private, was so generous to its employees.

Sixthly: the workers requested that there should be no victimization of those who went out on strike. This assurance the Company were delighted to give, and you may be certain that it will be honoured.

As Mr. Audsley told you, the Company and the Mutasarrif felt that the time had come when the Mutasarrif should issue a statement in Kirkuk somewhat on the lines of the foregoing paragraphs and such a statement was indeed drafted for the approval of the Minister of Economics and the Director – General of Labour in the Ministry of Social Affairs, who were expected to visit Kirkuk shortly. The Minister unfortunately found it impossible to stop in Kirkuk but though, as you remember, the prime Minister stated at our interview on July 17th that the statement had been published, I now learn that no such full explana-

tion of the attitude of the Company and the Mutasarrif has yet been given to the public. The only statement which the Mutasarrif has been authorized to give is a brief one merely explaining that the Company had asked London for authority to raise the basic rate of pay instead of the high - cost of living- allowance and in addition to grant rent allowances.

I am sure you will agree with me that this leaves us in an unsatisfactory position. The Company have every reason to believe that 90 per cent of their workers are completely loyal and that they have only been led away by agitators, many of whom did not even come from Kirkuk and the majority of whom have only been in the employment of the Company for a month or two. As Mr. Audsley told you, it is important that an early opportunity should be taken to inform the loyal workers that they are being blackmailed into striking by outside pressure and to make clear to them the attitude of the Company which, as I have stated above, is purely that, while they will never fail to carry out in both letter and spirit any laws or regulations passed by the Iraqi Government and applicable to the whole country, they cannot be expected to deal with the labour problem in Kirkuk as if it were entirely separate from that in any other part of the country.

The vast majority of the workers are returning to work and it is I think important to seize this moment to explain the position fully to them. I trust therefore that that the Cabinet will authorize the Minister of Economics to instruct the Mutasarrif to issue a statement on the lines agreed between him and the Company. If this not done at an early date I think that the Company will themselves feel justified in making the position clear to their workers, since they cannot reasonably be expected to bear the responsibility for increasing wages and allowances and providing other facilities at considerable expense, thus fostering inflation in Iraq and inevitably giving rise to similar demands from other workers throughout the country. These matters can only be de-

ecided by the Government and the Company can be relied upon to assist to the limit of their ability. I need hardly say that this Embassy will also be delighted to help in any way possible.

In this connexion your Excellency mentioned to Mr. Audsley that it might be useful if he could advise on such social matters. I understand that Mr. Audsley informed you that he had been sent to the Middle East by Mr. Bevin specifically in order to assist and advise any government which was interested. He is already working in areas as widely separated as Persia and the Sudan, but he will I know be prepared to return to Iraq to discuss the question as soon as his many other engagements permit. Mr. Audsley also suggested that if the Iraqi Government desired a permanent adviser he would do his very best to ensure that an expert from the British Ministry of Labour was procured without delay. I need hardly say that I regard this question also as one for the Iraqi Government, and I am therefore not taking steps at the moment to ask Mr. Audsley to return or to inform Mr. Bevin that we require the services of a member of the staff of the Ministry of Labour. The Iraqi Government will no doubt inform me in due course if they are in favour of this proposal.

Before I bring this letter to a close I feel it important to mention two further matters.

As I have already stated, there is no doubt that the agitation at Kirkuk was largely, if not entirely, inspired by outside sources. The names of the individuals are known to the Mutasarrif and I am strongly of the opinion, which I understand that Mr. Audsley expressed to you, that the Government will be wise to take immediate steps to see that all such agitators are removed from the Kirkuk area. I do not suggest that it will be necessary to do anything so drastic as to imprison them. It would suffice if they were obliged to live under surveillance in other areas.

Secondly, it is obviously of vital importance that the workers should be well led and that

the places of the agitators who have been removed should be taken by solid citizens who have had experience of the Company (the Company themselves suggest that three years should be considered the minimum service for this purpose and I consider this reasonable) I am sure that if the Mutasarrif is given instructions to this and he will find that the Company will be only too willing to collaborate with him in proposing suitable candidates whom the workers could be induced to elect as their representatives.

I would like to take this opportunity of reiterating Mr. Ardsley's view that the Mutasarrif of Kirkuk and his assistant have behaved throughout this difficult period with great viadon and restraint. Mr. Audsley has had more 35 years, experience of industrial disputes and I am much impressed by his remarks about the Mutasarrif.

In conclusion I should state that I have thought it best to address this letter to you rather than to the Minister of Economies because, opting to the short time at his disposal, it was only with you that Mr. Audsley was able to have an interview and you are therefore familiar with the background of the case. I would like to report what Mr. Audsley said to you, namely that our position in this matter is not that of protecting a British interest in Iraq. Our only desire is to help in ensuring in our mutual interest that stable conditions for workers are achieved throughout the country as rapidly as possible. Until such conditions obtain, there will I fear always be the gravest risk of disturbances which would have a devastating effect on the political as well as on the economic situation in the country. (It is for instance perhaps worth bearing in mind that the Iraqi Government drew some 11,000 per day from the Iraq petroleum Company as Loyalties. When, as during the recent strike, production had to be reduced by some 505 the Iraqi Government were loosing some 5,000 a day for which I am sure they could have found fruitful employment for instance in starting a

municipal bus service in Kirkuk) I would also like to urge the importance of speed in this and all other matters connected with social reform. I entirely agree with His Excellency the prime Minister that it is a wise thing to plan ten years in advance, but those who for their own ends wish to see chaos in Iraq will not rest idle at this time and I am sure you will agree that it is of vital importance for the Government to remove justifiable causes of discontent by giving immediate tangible evidence of their intention to improve the social condition of the people. I would for example suggest that the work of recovering the victims of the recent floods in Bagdad be started forthwith, as such capital can undoubtedly be made by political agitators and trouble makers out of the truly deplorable conditions in which these people are now existing.

Yours very sincerely

Signed) Hugh Stonehewer Bird.

This letter tells us that both the British government and the Iraq oil company were dissatisfied with the calls for improving the laborers' conditions, as they did not like the government's way of calming things down by listening to and answering the demands of the laborers, or even granting them the least of their legitimate rights. Moreover, it appears from this letter that the Iraqi government's claim that the laborers presented their demands to the Minister of Economics is incorrect, for the Minister did not visit Kirkuk because he was in a visit for the northern territories.⁸

The same accusations that the whole incidents were engineered by foreign elements were repeated in a periodical report issued by the Oriental Department of the Ministry of Foreign Affairs, dated 16 September 1946 and presented to the Minister under the number

⁸ That was mentioned in the government's declaration issued by the government on 13/7/1946 , Sayed Abdulrazak Al-Hasani, ibid, P.115. The mentioned Minister of Economics was Baba Ali Sheikh Mahmoud.

9317 as a reply to the enquiry whether the oil company treated its employees equally or not. Moreover, special emphasis was laid in this report on annual labor wages being raised to 260 Fils with daily housing allowances ranging between 50-75 Fils without raising the living expense allowances.⁹

The Iraqi government delegated the Deputy Director of Appeal in Baghdad, Judge Al-Sayyed Ahmad Al-Taha to investigate the merits of the incident. He submitted a report, and "Lewa' Al Istiklal" (Independence Banner) newspaper was able to get a copy and published it on 4 October 1946. The content of the report was:

- 1) The Striker's actions were negative, not positive; i.e. they did not resort to violence.
- 2) The meeting wasn't a security potential hazard.
- 3) The police knew about them and they were watching them, and they did not anything more in the last day of the strike.
- 4) They were all unarmed.
- 5) All that they did was stone the policemen after the latter attacked them with sticks and

⁹ British National Archives, London. ibid

shot at them.

- 6) Most the dead and the wounded were shot while they were leaving.
- 7) The police's actions were beyond reasonable limits while trying to end the strike.
- 8) The administration had suspended innocent people who had nothing to do with the strike.¹⁰

Mr. Abdullah Al-Kassab, Minister of Interior, proposed that the Mayor and the police chief of Kirkuk be transferred from Kirkuk, but the Prime Minister did not do it although he agreed initially. It was rumored at that time that the reason why he did not do it was pressure from the British Embassy. It is worth noting that the Mayor Hasan Fahmi was killed in an accident on 18 November 1946¹¹, and that the police chief, Abdulrazzak Fattah, was fired.

It was difficult for the Minister of Interior to accept the shooting of the striking labors without properly punishing the guilty. When the Prime Minister refused his demand, he resigned.¹² Shortly afterwards, the whole Cabinet resigned on 16 November 1946.

¹⁰ Sayed Abdulrazak Al-Hasani, ibid, P.118.

¹¹ The next Governor was Mr. Abduljalel Bertto.

¹² Sayed Abdulrazak Al-Hasani, ibid, P.119.

Turkmen's vision of the Iraqi citizenship (From The Turkmen Charter)

From the inception of today's Iraq, the Turkmen are firmly bound to their conviction of being citizens of this nation and have toiled in their political actions to advance the nation, even though many of the consecutive governments resorted to stealing their rights and benefits and prevented their intellectuals from reaching the level of decision makers in Iraqi society.

Historically, the Turkmen has proved their allegiance to the Iraqi land and the nation and never joined or supported groups or movements that promoted harmful separation or

infidelity to the unity of Iraq. During the previous century there has never been any record of mass departure of the Turkmen from Iraq, even under the most brutal and tyrannical regime.

The Turkmen proudly declared their resentment with any movement that would disrupt the unity of Iraq and they consider the sacredness of all the Iraqi territories, from the extreme North to the extreme South, and they would defend it by any means. As they proclaimed their intention, they also invited all the Iraqi citizens regardless of their ethnicities, factions and ideologies to firmly hold on to this understanding and agreement regarding eventual principles of preserving the unity of the Iraqi nation.

الدولة قد ارتضت أحيانا أن تكون في مقعد الاحتياط. علما بأن تعميم ذلك غير ممكن. فقد احتلت النساء مواضع متقدمة في أمور عديدة ويمكن تعداد ذلك بكل يسر، وللحقيقة فإن الحديث عن ذلك غير مجد الآن ولا يمكن التعويل عليه.

إننا نرى الآن أن فتياتنا يجب أن يأخذن بعين الاعتبار أن عليهن مسؤولية كبرى في الحفاظ على الواقع القومي والمصري شأنهن في ذلك شأن اخوانهن الشباب وذلك باحتلالهن المراكز المتقدمة سواء بسواء.

إن هذا الأمر حاسم وضروري بالنسبة للحراك التركماني العراقي، ولعل من المفرح ما نراه في الفترة الأخيرة من تحرك جاد في هذا الاتجاه.

إننا نرى أن فتياتنا اللاتي يرفضن الجلوس في المقاعد الخلفية ويطالبن باحتلال مراكز متقدمة ومسؤولة سيقمن بإنارة الطريق لمن سوف يتبعنهن في هذا الاتجاه بتصميم جاد ومستمر.

قد يكون هناك من لا يستسيغ هذا الأمر ويصّر على التفريق بين العاملين على خدمة القضايا المصرية بسبب الجنس، وليعلم هؤلاء أنهم يرتكبون خطيئة تخالف قرارات الجمعية العامة للأمم المتحدة والتي بالمصادفة عليها أصبحت متقدمة على القوانين المحلية، وهي الصادرة في شهر كانون الأول (ديسمبر) من عام 1979 والخاصة بإنهاء مظاهر التمييز ضد المرأة بشكل قطعي ونهائي.

عن نصف المجتمع والذي تمثله النساء قبل قرون عديدة.

ونحن نعلم جميعا بأن التاريخ التركي قد شهد قراءة مختلفة لهذا الأمر. فمساواة المرأة والرجل واضحة بمنتهى البيان في هذا التاريخ، حتى ذكر في الكتابات القديمة أن المرأة هي صاحبة المنزل وأن الأئنة هي الرأس المدبر فيه.

ونعلم من كتابات أوركون أن المرأة قد نزلت مع زوجها على رأس المجتمع. وكانت الزوجة تصاحب زوجها الحاكم عند استقبال السفراء والمبعوثين.

ففي القرن السادس قبل الميلاد كانت تومريس خاتون هي الحاكمة، ومثلها في ذلك من تبعها في العصور التالية من الحاكمات والمرشدات، فهذه الحقب تزخر بالكثير منهن كما حفل التاريخ الحديث بنساء مثل نينة خاتون وقارة فاطمة ومجنداتها وحليمة الاونباشية علاوة على الكثير منهن ممن برزن في حقول العلم والفن والثقافة والإدارة.

وماذا عن عصرنا؟

لقد تسبب البعض في إعادة تموضع المرأة بالنسبة للأجيال السابقة. ورغم تعاليم ديننا الحنيف فقد ارتأى البعض أن موقع المرأة يجب أن يكون خلفيا ومتأخرا، ولكن يجب القول إن ذلك نسبيا وإلى حد ما كان بسبب عدم صمود المرأة واحتجاجها على هذه التصرفات بشكل كاف.

نتيجة لما تقدم فإن المرأة التي يمكن أن تلعب أي دور في الحياة العامة ويضمن ذلك إدارة

ابن رشد والمرأة

ارسطو إلى الأوربيين، ومن يمثل هذا الاتجاه في الفكر الإسلامي.

ولكن بفرق واضح.

فالفيلسوف المار ذكره، أي افلاطون قد ذكر في (جمهورية افلاطون) أو لنقل (المدينة الفاضلة) إن ما يستوجب للناس الذين يصفهم بالحكماء أو بحفظة المسار أن ينحدروا من نسل أخلاقي نظيف، وبما أنهم يجب أن يولدوا من نساء بهذا المعنى، ومن هذا المنطلق يقول ابن رشد، أن المرأة إذن هي حائزة على نفس الأوصاف ونتيجة ذلك فهي مؤهلة لتسهم الإدارة أيضا.

وهذا ما يميز ابن رشد عن الآخرين. فهذا العالم الذي نادى بمساواة المرأة مع الرجل قد قال بوحدة الفعاليات الإنسانية، وأن فرق المرأة طفيف في هذا المجال من حيث عدم تحملها لأعباء بعض الفعاليات المرهقة، وإزاء ذلك كونها متفوقة في مجالات أخرى مثل الموسيقى والفنون.

يؤمن ابن رشد بحقيقة أن وحدة العمل تنتج من وحدة الطبيعة، ومن هذا المنطلق فيجب الإقرار بأن النساء مستعدات ومؤهلات للتصدي لأمر كثيرة من بينها العمل الصناعي أو مواجهات الحرب.

يقول ابن رشد في هذا المجال أن المدينة الفاضلة لا تتم وتتحقق إذا تم غض النظر

لقد تمت مناقشة الأفكار التي تبناها فلاسفة القرون الماضية بشأن المرأة ودورها في الحياة العامة و تم قبول بعضها بينما بقيت الأخرى مدار بحث ونقاش.

ويمكن القول أن الفيلسوف المعروف ارسطو(ارسطوطاليس) هو من أكثر من جاء بأفكار متناقضة. فالفيلسوف المذكور (384 ق.م - 322 ق.م) قد اعتبر المرأة ناقصة من الناحية الجسدية، غير مؤهلة من الناحية السياسية وفوق كل ذلك فهي مخلوقة ناقصة. إلا أنه عاد فقال في منابر أخرى أحيانا أنها مساوية للرجل.

ومن المعروف أن ابن سينا قد تأثر ببعض هذه الأفكار مما حدا إلى اعتبار أن المرأة لا اسم لها ولا موقع في الإسلام من قبل بعض المحللين أحيانا. وللحقيقة فإن فيلسوفا آخر من العصر اليوناني القديم وهو افلاطون (428 ق.م-348 ق.م) قد خطا خطوة أخرى بقوله إن المرأة رغم كونها متساوية مع الرجل فإن من الضروري أن يعهد لها بأعمال أخرى في دنيا المرأة بدل تقاسمها لأعباء الرجال.

إن أكثر من أثر في عقولنا كان من مفكري العالم الإسلامي، ونقصد بذلك ابن رشد (1126-1198) وهو عالم الفلسفة والفقهاء والطب الاندلسي الذي كان له الباع الطويل بفضل تراجمه وأفكاره في تعريف الفيلسوف

KERKÜK VAKFI

قارداشلق

مجلة ثقافية فنية أدبية تراثية

السنة ٢٥ العدد ٩٧ كانون الثاني-آذار ٢٠٢٣

ISSN : 1302 - 2857

قارداشلق

مجلة ثقافية فنية ادبية تراثية

صاحب الامتياز باسم وقف كركوك
المدير المسؤول
ارشاد هورموزلو

رئيس التحرير
صبحي ساعتجي

العنوان البريدي
P.K. 20 Cerrahpaşa / İSTANBUL
Tel: (0212) 584 00 75

العنوان الالكتروني
www.kerkukvakfi.com

المقر العام
Haseki Sultan Mahallesi Kuka Sokağı
Huzur Apt. No: 1 / 1
Fındıkzade / Fatih / İSTANBUL

الهيئة العلمية

ا.د. ياووز افينار / ا.د. زينب أيكن
ا.د. عبدالخالق يافر / ا.د. هاشم قاربوز
ا.د. ماهر نقيب / ا.د. صبحي ساعتجي
ا.د. صائم سقاوغلو

الممثلون

حبيب هورموزلو (انقرة)
نجات كونراوغلو (كركوك)
محمد فريد اربيل اوغلو (اربيل)
علي احسان نقيب (الولايات المتحدة)

هيئة التحرير

كمال بياتلي / ايديل ارول
ارشاد هورموزلو / حبيب هورموزلو
ماهر نقيب / اجار اوقان
صبحي ساعتجي / صبحي صالت
صبحي ناظم توفيق / ناظم ترزي اوغلي

قارداشلق

مجلة محكمة

تصدر عن وقف كركوك باللغات التركية والانكليزية
والعربية مرة كل ثلاثة اشهر

*

ترجع مسؤولية المقالات التي تم نشرها الى كتابها ويمكن
اعادة نشر الصور والمقالات شريطة
الاشارة الى مصدرها

63

ابن رشد والمرأة
ارشاد الهرمزي

54-61

القسم الانجليزي

1-53

القسم التركي

Yeni çıkan ve tüm kitaplarımızı
www.kerkukkitapcisi.com'dan
alabilirsiniz.

97

العدد

السنة 25

قارداشلىق
حامد

مجلة ثقافية فنية ادبية تراثية
كانون الثاني-آذار 2023

KARDAŞLIK
QARDASHLIQ

Türkmen Şair
Hüsam Hasret

(1956-1 Mart 2023)

Hakka Yürüdü

الشاعر التركماني
حسام حسرت في ذمة الخلود

KERKÜK VAKFI